

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF
EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

MISCELLANEA ARCHIVISTICA
MANUALE

57

RICHTLIJNEN EN AANBEVELINGEN
VOOR HET BEHEER VAN HET
ARCHIEF VAN DE BESTUURSRAAD
EN VAN ANDERE ARCHIEVEN VAN
PROTESTANTSE GEMEENTEN

2DE HERZIENE EN BIJGEWERKTE UITGAVE

DOOR

H. VAN ISTERDAEL

Brussel
2007

RICHTLIJNEN EN AANBEVELINGEN
VOOR HET BEHEER VAN HET
ARCHIEF VAN DE BESTUURSRAAD
EN VAN ANDERE ARCHIEVEN VAN
PROTESTANTSE GEMEENTEN

2de herziene en bijgewerkte uitgave

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF
EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

MISCELLANEA ARCHIVISTICA
MANUALE

57

Naamsvermelding - Niet Commercieel - Geen Afgeleide Werken

CC BY-NC-ND

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl/>

Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification

CC BY-NC-ND

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/fr/>

Algemeen Rijksarchief

D/2007/0531/063

Bestelnummer: Publ. 4609

Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2

1000 Brussel

De volledige lijst van onze publicaties kan U gratis bekomen op eenvoudig verzoek (publicat@arch.be) of raadplegen op internet (<http://arch.arch.be>)

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF
EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

MISCELLANEA ARCHIVISTICA
MANUALE

57

RICHTLIJNEN EN AANBEVELINGEN
VOOR HET BEHEER VAN HET
ARCHIEF VAN DE BESTUURSRAAD
EN VAN ANDERE ARCHIEVEN VAN
PROTESTANTSE GEMEENTEN

2de herziene en bijgewerkte uitgave

door

H. VAN ISTERDAEL

Brussel
2007

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	9
LIJST VAN GECITEERDE BRONNEN EN WERKEN	13
Hoofdstuk I DE ORGANISATIE VAN PROTESTANTSE GEMEENSCHAPPEN IN BELGIË	17
I. DE PLAATSELIJKE GEMEENTE IN DE LOOP DER EEUWEN	17
A. Ancien Regime	17
B. Franse tijd	20
C. Hollandse tijd	22
D. Koninkrijk België	26
E. Een bijzonder geval: Eupen-Malmedy-Sankt-Vith	29
F. Huidige organisatie van een protestantse geloofsgemeenschap	30
G. De indeling in districten in België (toestand januari 1996)	35
H. De Partnerkerken van de Verenigde Protestantse Kerk in België	36
II. ARMENZORG	38
III. HET ONDERWIJS	39
IV. KERKELIJKE VERENIGINGEN	39
V. DE ADMINISTRATIEVE RAAD VAN DE PROTESTANTS-EVANGELISCHE EREDIENST	40
Hoofdstuk II ENKELE BEGRIPPEN UIT HET ARCHIEFBEHEER	41
I. ARCHIEFBEHEER	41
II. VEEL VOORKOMENDE ARCHIEFBESCHIEDEN	44
III. SPECIFIEKE PROTESTANTSE TERMINOLOGIE	44

Hoofdstuk III BURGERLIJKE EN KERKELIJKE

WETGEVING 47

1. Samenvatting burgerlijke wetgeving	47
2. Het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkfabrieken.....	49
3. De Belgische wetgeving in verband met de kerkfabrieken.....	50
4. De archiefwetgeving	50
5. De wetgeving op de openbaarheid van bestuur en op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.	51
6. Voorschriften uit Kerkorde en Constitutie betreffende archiefzorg	53
7. Voorschriften van de Administratieve Raad van de Protestants-Evangelische Eredienst betreffende archiefzorg.....	54

Hoofdstuk IV ARCHIEFBEHEER..... 55

I. TOEZICHT OP HET ARCHIEFBEHEER	55
A. Toezicht door het Rijksarchief op de bescheiden van bestuursraden.....	55
B. Toezicht door kerkelijke overheden.....	56
II. BEWARING IN GOEDE, GEORDENDE EN TOEGANKELIJKE STAAT	56
A. De duurzaamheid van de bescheiden.....	56
B. De bewaarplaats.....	57
C. De verpakking van de bescheiden	60
D. De bewaring en ontsluiting van het archief	61
1. Dynamisch en statisch archief	61
2. De registratie van archiefbescheiden	61
3. De ordening	62
4. De inventaris	62
E. Selectie ter vernietiging van bescheiden van na 1945	64
1. Algemene regel	64
2. Selectie van het permanent te bewaren archief	64
3. Vernietigen in de praktijk.....	65
F. Neerlegging en bewaargeving	65
1. Neerlegging in het Rijksarchief.....	65
2. Bewaargeving bij een gemeentearchief	66
3. Bewaargeving bij districten en synodale archiefbewaarplaatsen.....	67
4. De overbrengingsprocedure.....	67

Bijlage 1 ARCHIEFWET EN UITVOERINGSBESLUIT	69
I. Archiefwet van 24 juni 1955.....	69
II. Koninklijk besluit betreffende de uitvoering van de archiefwet van 24 juni 1955	71
Bijlage 2 SELECTIELIJST VOOR HET ARCHIEF VAN HET CONSISTORIE (1809-1876) EN BESTUURSRAAD (1876-)	75
Bijlage 3 ORDENINGSPLAN EN ARCHIEFSHEMA	78
Bijlage 4 ZUURVRIJE ARCHIEFDOZEN EN ARCHIEFMAPPEN.....	86
Bijlage 5 ADRESSEN VAN RIJKSARCHIEVEN	88
Bijlage 6 WETGEVING	91

INLEIDING

Tijdens het Ancien Regime werden protestantse gemeenschappen en geloofsbelijders in de Zuidelijke Nederlanden vervolgd en gediscrimineerd. Van een normale kerkelijke werking was geen sprake. Archiefbescheiden uit deze periode zijn zeer zeldzaam. Pas vanaf het einde van de 18de eeuw en de erkenning in de Franse en vooral de Hollandse periode groeide voor de oudere gemeenten een normale archiefvorming. Veel protestantse gemeenten zijn echter van recente datum en startten over het algemeen als evangelisatieposten. Gewoonlijk is de archiefbewaring in deze gevallen geen probleem omdat er geen archief aanwezig is of omdat de omvang ervan zeer bescheiden is.

Net zoals bij de katholieke parochies vinden we in de huidige protestantse kerkelijke archieven archiefbescheiden van diverse archiefvormers (van de kerkenraad, bestuursraad, de dominee, diaconie, verenigingen, ...). Omdat deze bescheiden in het kader van een goed beleid inzake de bewaring van ons archivalisch erfgoed een geheel vormen, heeft het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën deze richtlijnen en aanbevelingen opgesteld.

Er zijn tenminste drie argumenten waarom kerkelijke functionarissen goed voor hun archief hebben te zorgen¹.

- a. De kerkelijke 'papieren' zijn niet van een functionaris, maar eigendom van de kerkelijke gemeenschap die men in een bepaalde functie dient of heeft gediend.
- b. Archiefstukken zijn soms nodig om vroeger verkregen rechten aan te tonen of om als bewijsstukken te dienen of om na te gaan hoe bepaalde besluiten zijn tot stand gekomen.
- c. Archiefstukken zijn bronnen voor de geschiedschrijving, en niet alleen voor de geschiedschrijving van de eigen kerk. Hier ligt een belang dat over de grenzen van de eigen kerk reikt. Kerkelijke archieven hebben een wetenschappelijke en culturele waarde voor de samenleving.

---

¹ *Richtlijnen ...*, o.c., p. 12.

Zoals de titel het zegt, gaat het hier om richtlijnen en aanbevelingen. Krachtens de archiefwet is de Algemene Rijksarchivaris gemachtigd om richtlijnen uit te vaardigen met betrekking tot de archiefbewaring door de protestantse bestuursraden als openbare instellingen. Daarnaast geeft het Rijksarchief adviezen, uitgaande van het algemeen historisch en wetenschappelijk belang, om tevens bepaalde andere categorieën van archiefbescheiden te bewaren. "Kerkarchief", zoals dikwijls het amalgaam van bescheiden bewaard door de kerkenraad of door de dominee genoemd wordt, is in zijn totaliteit een gemengde materie waarin zowel burgerlijke als kerkelijke wetgeving een bepaalde rol spelen.

Al te dikwijls gebeurt het dat archiefbescheiden, zowel uit het cultusgebeuren als van het beheer, aan hun uiteindelijke bestemming onttrokken worden of zelfs door gebrek aan belangstelling totaal verloren gaan². Vandaar is het de bedoeling in de volgende bladzijden de archiefvormers te wijzen op het belang van de hun toevertrouwde bescheiden en de wijze waarop ze dienen bewaard te worden. Tevens willen wij een houvast bieden voor een ordening en een aantal minimale regels meegeven waaraan de bewaring in goede, geordende en toegankelijke staat dient te voldoen.

Daarnaast willen wij een hulp en een oplossing bieden wanneer deze taak voor de plaatselijke verantwoordelijken te omvangrijk wordt door te wijzen op de mogelijkheid van neerlegging in een gemeentearchief of een Rijksarchief.

Deze Richtlijnen en aanbevelingen zijn als volgt onderverdeeld. Vooreerst schetsen we de geschiedenis van de verschillende instellingen en verklaren we enkele belangrijke begrippen in verband met het archiefbeheer en specifiek protestants woordgebruik. Daarna behandelen we het archiefbeheer door de archiefvormer zelf, met onder andere de wettelijke bepalingen inzake het archiefbeheer alsook een aantal praktische richtlijnen voor een veilige materiële bewaring. In een derde onderdeel gaan we nader in op de mogelijkheid om archief neer te leggen of over te brengen naar een Rijksarchief. In een reeks bijlagen geven we een selectielijst en een ordeningsschema voor het archief van een plaatselijke gemeente, wetteksten en een lijst met nuttige adressen.

Ik heb me gebaseerd en ben erg schatplichtig aan gelijkaardige adviezen zoals die in Nederland werden uitgewerkt voor kerkelijke archieven. Ook uit de richtlijnen voor katholieke kerkfabrieken van collega's De Keyzer, Minke, Van

---

² CHRISPEELS P.J., *o.c.*, p. 3.

der Eycken en Van Laere werd zeer veel overgenomen, ook al om eenvormigheid in de richtlijnen en adviezen na te streven. Motivatie voor archiefzorg, begrippen uit het archiefbeheer en het archiefbeheer zelf verschillen immers niet wezenlijk tussen kerkfabrieken en bestuursraden.

Mijn dank gaat ook naar Ds. D. Van Wageningen voor zijn bereidwillige medewerking en adviezen en aan Dr. W. Willems, rector van de Universitaire Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid voor het nalezen en corrigeren van de basistekst.

Mijn erkentelijkheid gaat ook naar de heer H.R. Boudin die zorgde voor de vertaling naar het Frans. Bovendien vulde hij de tekst aan met de evoluties en wijzigingen in de structuren van de Protestantse gemeenschap van België van de laatste tien jaar.

LIJST VAN GECITEERDE BRONNEN EN WERKEN

Aanwijzingen voor het inventariseren van archieven van gereformeerde kerken en instellingen, Leusden, Algemeen secretariaat van de Gereformeerde Kerken in Nederland, 1986²

BOK S., *Het Kerkarchief van een protestantse gemeente hoorende tot de V.P.K.B. Afsluitingswerk, Stedelijk Technische Leergangen van het Bibliotheekwezen en Documentatiekunde te Antwerpen*, 1994-1995, 41 p.

BOUDIN Hugh Robert, m.m.v. BLOK Marjan, *Synodaal gedenkboek van de Verenigde Protestantse Kerk in België 1839-1992*, Brussel, Prodoc, 1992, 357 p.

BOUDIN Hugh Robert, *Les relations entre les Eglises protestantes et l'Etat en Belgique (1814-1839). Une nouvelle aurore de la Liberté. Thèse de doctorat présentée à l'Université Libre de Bruxelles*, Bruxelles, 1976, 3 tomes, 717 p., 2 tomes d'annexes, 306 p.

BOUDIN Hugh Robert, *Les archives des communautés protestantes de Belgique*, in: *Revue d'Histoire religieuse du Brabant wallon*, tome 2, n° 2, Actes du Colloque de Nivelles, 1988, p. 123-138, annexes 6 p.

BOUDIN Hugh Robert, *Kerkregisters van Protestantse Gemeenten in België (1646-1800)*, in: *Belgische Protestantse Biografiën, L-34*, 1993, p. 1-10 - Kerkregisters van enkele Waalse en Vlaamse (Protestantse) Gemeenten in de grensgebieden, *ibidem*, p. 11-16.

BOUDIN Hugh Robert, *Bibliografie van het Belgisch Protestantisme 1781-1996*, Brussel, 1999, 1.068 p. Deze lijst wordt regelmatig aangevuld door het verschijnen van een: Lopende Bibliografie in Belgische Protestantse Biografiën, P-11, 97 p., P-12, 72 p., P-13, 60 p., 1997-...., ProDoc, Uitgaven, Brussel.

BRAEKMAN Emile M., *La vie protestante en Belgique (1800-1865)*, in: *Colloquium "Bronnen voor de religieuze geschiedenis van België"*, *Hedendaagse tijd*, Leuven, 1968, p. 134-160. (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse geschiedenis, Bijdragen 54)

CHRISPEELS P.J., *Uiterst kostbaar Document! Register geleend in 1841 door Ds. C. H. Vent en nu steeds verdwenen*, in: *Christelijk Volksblad*, 30.07.1927, p. 3.

Code protestant. Recueil des lois, arrêtés, ordonnances, etc. concernant les églises évangéliques de Belgique, Brussel, 1880, 200 p.

Constitutie en Kerkorde, Verenigde Protestantse Kerk in België, Aflevering 8, Brussel, 2006.

DANDOY M. (sous la direction), *Le Protestantisme. Mémoire et perspective*, Brussel, 2005, 280 p.

DE JONGE J.A., *De geuzenhoek te Horebeke van geslacht tot geslacht*, Protestants historisch museum "Abraham Hans", Horebeke, 1993, 68 p.

DE KEYZER W., MINKE A., VAN DER EYCKEN M. en VAN LAERE R., *Richtlijnen en aanbevelingen voor het beheer van het archief van de kerkfabriek en van andere parochiearchieven*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1997, 107 p.

DE RAAF A. en VAN BEEK P., *Archief van de Classis België van de Gereformeerde Kerken in Nederland 1950-1978 met voorgeschiedenis van de Gereformeerde Kerken in België*, (p. 81-92), in: *Inventaris van het Archief* (p. 93-121), Rijksarchief Utrecht Inventaris 70, Gereformeerde Kerken: Londen, Curaçao, Classis België, 121 p.

FOCKEMA A., *Archives des Eglises Wallonnes des Pays-Bas* in: *Nederlands Archievenblad* 57, 1952-1953, p. 105-121.

GRAUWEN M., *Archivalische wetgeving*, *Miscellanea archivistica manuale*, Brussel, A.R., 1988, 27 p.

Jaarboekje Verenigde Protestantse Kerk in België, 1996, 84 p.

Jaarboek Verenigde Protestantse Kerk in België & Partnerkerken, 2006-2007, 89 p.

MAST A., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Story-Scientia, 1992¹².

MAST A., DUJARDIN J., VAN DAMME M., VANDE LANOTTE J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, 14e geheel op nieuw bewerkte en aangevulde uitgave, Brussel, 1996.

MINKE A., *Das Archiv der evangelischen Kirchengemeinde Eupen – Neu-Moresnet (1621-2000)*, Bruxelles, 2001.

Richtlijnen voor het beheer van de kerkelijke en semikerkelijke archieven, 1990², 's-Gravenhage, Commissie tot registratie van de protestantse archieven, 48 p.

SLUIS M., *De "Bibliothèque Wallonne"* in: VAN PUTTEN W.A., *Van Regent tot Bestuurslid en van Pensionair tot cliënt*, Amsterdam, 2001, p. 49-55.

VAN BOOMA J.C.J., *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven in Nederland*, 's-Gravenhage, Centraal Bureau voor genealogie, 1994, 383 p.

VAN WAGENINGEN D., *Inhoud van het kerkelijke archief van de protestantse gemeente te Ronse*, Protestants Aktiekomitee Ronse, 1989, 60 p.

Verenigde Protestantse kerk in België. Constitutie, kerkorde en andere reglementen, 1994.

Hoofdstuk I

DE ORGANISATIE VAN PROTESTANTSE GEMEENSCHAPPEN IN BELGIË

I. DE PLAATSELIJKE GEMEENTE IN DE LOOP DER EEUWEN

A. Ancien Regime

De zestiende eeuw was een turbulente periode op godsdienstig vlak. Het optreden van Luther, Calvijn, Zwingli, en anderen, tegen de katholieke kerkleiding leidde tot de stichting van talrijke geloofs- en kerkgemeenschappen. Als reactie hierop hervormde de katholieke kerk zich van binnenuit en bond met behulp van katholieke vorsten de strijd aan tegen de protestanten.

Dissidenten werden vanaf 1522 hardnekkig vervolgd naar lichaam en bezittingen. Aanvankelijk waren er in de Zuidelijke Nederlanden zeer veel aanhangers van de leer van Luther. De acties van de wederdopers kenden eveneens veel bijval. Uiteindelijk werd de leer van Calvijn binnen de reformatorische bewegingen de overheersende stroming. Zelfs de Anglicaanse leer was in belangrijke mate calvinistisch geïnspireerd. De organisatiestructuur (consistorie, particuliere en generale synode) die opgezet werd voor de calvinistische kerk was één van de redenen van het succes van deze geloofsbeweging.

De vervolging van protestanten en de oorlogstoestand bracht vanuit de Zuidelijke Nederlanden een massale emigratiestroom op gang naar Engeland, de Noordelijke Nederlanden, Denemarken, Zweden, Spanje en Duitsland. Op het einde van de zestiende eeuw waren de gereformeerde kerken in het zuiden nagenoeg verdwenen. Op geïsoleerde plaatsen leefden een aantal protestantse gemeenten ondergedoken. In de geëigende terminologie noemde men deze gemeenschappen "kerken onder het kruis" of ook wel kruisgemeenten omdat ze wegens de onderdrukking in het verborgene moesten werken. Reeds in de 16de eeuw werden ze in het organisatieverband van de Nederlandse Gereformeerde kerk opgenomen. In de streek van Oudenaarde-Gent overleefden een zevental protestantse kerken. Ze werden de "Vlaamse Olijfborg" genoemd. In Antwerpen en omgeving vormden de protestantse gemeenschappen de "Brabantse Olijfborg".

De nationale synode van Middelburg, gehouden in 1581, droeg de zorg over de Vlaamse Olijfborg op aan de classis Walcheren. In 1597 besliste de synode van Goes over de verdere geloofsverkondiging in de kerken in

Vlaanderen en Brabant. Elk van de vier classes van Zeeland vervulden om beurt gedurende één jaar deze taak. In 1606 en 1610 bevestigde men nogmaals deze beslissing. In de 18de eeuw behoorden de garnizoenskerken in de barrièresteden Menen, Veurne, Doornik, Ieper en fort De Knokke tot de classis Walcheren³.

De nationale synode van Dordrecht (1618-1619) legde de organisatiestructuur van de Nederlandse gereformeerde of hervormde kerk definitief vast. De Dordtse kerkorde voorzag de zogenoemde "diensten"⁴ namelijk:

1. De dienaren des Woords of predikanten
2. Doctoren
3. Ouderlingen
4. Diaconen of diakenen

Er waren vier niveaus van kerkelijke vergaderingen:

1. Kerkenraad
2. Classicale vergadering
3. Particuliere synode
4. Nationale of generale synode

In alle plaatselijke gemeenten of kerken behoorde een kerkenraad te functioneren. Deze was samengesteld uit de predikant en een aantal ouderlingen. In kleinere gemeenten vergaderden de diakenen met de kerkenraad. De plaatselijke magistraat kon één of twee lidmaten, uit hun midden, als toehoorders naar de kerkenraad afvaardigen. De leden van de kerkenraad vergaderden wekelijks. De leiding berustte bij een voorzitter. De secretaris notuleerde. De specifieke taak van de ouderlingen was samen met de predikant leiding geven aan de gemeente en de lidmaten aan huis bezoeken. Ouderlingen en diakenen konden slechts twee opeenvolgende jaren in functie blijven.

De diakenen waren belast met de armenzorg. Ze verzamelden inkomsten voor de armen en deelden aalmoezen en andere goederen uit aan de behoeftigen van de gemeente. Ze hielden daarvan een administratie bij en legden jaarlijks aan de kerkenraad rekening en verantwoording af door middel van de diaconierekening.

De predikant had als belangrijke taken de prediking en de bediening van de

---

³ VAN BOOMA J.C.J., *o.c.*, p. 94.

⁴ VAN BOOMA J.C.J., *o.c.*, p. 54.

sacramenten (doop en avondmaal). De lidmaten die verhuisden kregen een attestatie of getuigenis van rechte leer en goede levenswandel. Deze attestatie werd bekrachtigd met het zegel van de gemeente.

De Dordtse kerkorde bleef in grote trekken de basis van de organisatie van de protestantse gemeenschappen. Ook in de Zuidelijke Nederlanden was dit het na te streven model al was een formele organisatie er tot 1781 uitgesloten.

Protestantse gelovigen werden in de Zuidelijke Nederlanden in het beste geval geduld, rechten hadden ze nauwelijks. De wetten uit de 16de eeuw bleven onverminderd van kracht⁵. Op 11 december 1657 werd aan de inwoners van de Zuidelijke Nederlanden nog uitdrukkelijk verboden om ketterse religies aan te nemen. Pas vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw ging de overheid op dat vlak een andere houding aannemen. Naar aanleiding van een proces voor de magistraat van Doornik vaardigde de overheid op 5 mei 1768 een decreet uit waarin aan protestanten het recht gegeven werd om over hun goederen bij testament te beschikken⁶.

Het decreet van 12 november 1781 verleende burgerrechten aan de protestanten⁷. Het verleende gewetensvrijheid, de mogelijkheid om vrij de protestantse godsdienst te belijden en zich te organiseren. De vrijheid van eredienst was echter nog aan beperkingen onderworpen. De protestantse godsdienst moest in besloten kring beleden worden, publieke manifestaties waren verboden. Een kerk bouwen was toegestaan mits de plaatselijke overheden akkoord gingen met de vestigingsplaats.

Het decreet van 15 december 1781 bracht verdere toelichtingen bij voorgaand decreet. In een streek waar honderd protestantse families zich als dusdanig bekend maakten kon een bidplaats en een school gebouwd worden. Protestanten kregen de toelating om hun doden openlijk en in aanwezigheid van hun herder te begraven. Het decreet van 1 mei 1782 onderwierp het bouwen van een bidplaats en een school aan een vergunning van de regering. Evenzo kon de aanstelling en benoeming van een predikant en onderwijzer slechts met een vergunning van de regering.

Het decreet van 22 januari 1785 erkende de registratie van dopen,

---

⁵ Geen openbare ambten bedienen, niet kunnen beschikken over hun eigendommen.

⁶ *Placcaerten van Vlaenderen*, deel XI, f° 1738-1739.

⁷ De volledige tekst van dit decreet en navolgende decreten volgt in bijlage.

huwelijken en begrafenissen door de protestantse gemeenschappen⁸. In Brabant kregen ze de opdracht om dubbels ervan aan de Raad van Brabant over te dragen.

De decreten van 12.11.1781, 15.12.1781 en 01.05.1782 zijn ongeveer 10 jaar van kracht gebleven. Op 9 februari 1792 werden ze op vraag van de Staten van Henegouwen opgeheven. De wetgeving in verband met de belijdenis van de protestantse eredienst die vóór 12 november 1781 in voege was en die gewijzigd werd door de voornoemde decreten werd opnieuw van kracht.

B. Franse tijd

De wet van 18 germinal jaar 10 (08.04.1802) voerde de godsdienstvrijheid in en bekrachtigde de artikelen van het concordaat. De wet erkent de rooms-katholieke en protestantse (gereformeerden en lutheranen) godsdiensten⁹.

De wet bevat organieke artikels specifiek voor de protestantse eredienst. Voortaan betaalde de Staat de wedde van de predikanten na aftrek van andere inkomsten. Artikel 8 maakt de voorschriften voor de katholieke godsdienst inzake schenkingen en de voorwaarden waarop deze mochten aanvaard worden eveneens bindend voor de protestantse gemeenten. We bespreken hierna de organisatie van de gereformeerde kerk met weglating van de voorschriften voor de lutheranen (de confessie van Augsburg).

Kenmerkend voor de wet is dat de overheid een zeer sterke controle over de kerk voorziet. Die controle gaat zeer ver: verbod op contacten met vreemde mogendheden, publicaties moeten vooraf de goedkeuring van de regering krijgen. Van alle initiatieven, wijzigingen in het toezicht, zelfs onenigheid tussen de predikanten wenst de regering geïnformeerd te zijn.

De regering benoemt de leerkrachten in de seminaries. Verder zijn de interne reglementen, de onderwijsmethode, het aantal en de kwalificaties van de professoren, de leerstof en de attesten van de seminaries aan de goedkeuring van de regering onderworpen.

De structuur van de protestantse kerk in Frankrijk is zeer eenvoudig, er zijn slechts twee instellingen voorzien: het consistorie en de synode. Per 6000 zielen van dezelfde gezindheid is er een kerk met een consistorie. Een kerk mag zich

---

⁸ BOUDIN H.R., *Kerkregisters, o.c.*

⁹ De volledige tekst volgt in bijlage.

niet over twee departementen uitstrekken. Vijf kerken vormen een synode. Een verdere bovenbouw is onbestaande.

Het consistorie van elke kerk is samengesteld uit de predikant of predikanten van de kerk en 6 à 12 ouderlingen of notabelen, te kiezen uit welgestelde gelovigen namelijk uit de klasse van de hoogst belaste burgers.

De consistories waken over de naleving van de leer, de discipline, over het goederenbeheer van de kerk en over het beheer van giften en aalmoezen. Een ouderling is secretaris.

De consistories vergaderen, naar gewoonte, op de gebruikelijke vergaderdagen. Buitengewone vergaderingen kunnen slechts mits toelating van de onderprefect of van de burgemeester indien eerstgenoemde afwezig is. De ouderlingen worden om de twee jaar voor de helft vervangen. De uittredende ouderlingen zijn herverkiesbaar. De overblijvende ouderlingen coöpteren een gelijk aantal protestantse familiehoofden, te kiezen uit de hoogst belaste inwoners van de gemeente.

In kerken zonder consistorie wordt er een samengesteld. Alle bestuursleden worden verkozen door de 25 hoogst belaste protestantse familiehoofden. Deze verkiezing kan slechts doorgaan na toelating en in aanwezigheid van de prefect of onderprefect.

Een predikant ontslaan kan slechts na een gemotiveerd verslag aan de regering. De regering kan het ontslag goedkeuren of afwijzen. Bij overlijden, vrijwillige afstand of goedgekeurd ontslag van een predikant kiest het consistorie met meerderheid van stemmen een nieuwe predikant. De verkiezingsuitslag moet ter goedkeuring voorgelegd worden aan de eerste consul door de raadsheer belast met godsdienstzaken. Indien de verkiezing bekrachtigd wordt moet de verkozen predikant, vooraleer in dienst te treden, in handen van de prefect dezelfde eed afleggen als een katholiek pastoor. Alle predikanten in functie blijven voorlopig in dienst. De predikanten maken deel uit van het consistorie. De oudste predikant is voorzitter.

Het enige overkoepelde bestuursniveau is de synode, een samengaan van vijf kerken. Iedere synode is samengesteld uit de predikant of een predikant en een ouderling of notabele van elk van de vijf kerken.

De synodes waken over de godsdienstvieringen, over het onderwijs van de leer en over het bestuur van de kerkelijke zaken. Al hun besluiten worden ter goedkeuring aan de regering voorgelegd.

De synodes kunnen slechts vergaderen met vergunning van de regering. De agenda moet vooraf voorgelegd worden aan de staatsraad belast met

godsdienstzaken. De synode vergadert in aanwezigheid van de prefect of onderprefect. Een proces-verbaal van de beraadslagingen wordt door de prefect gezonden naar de staatsraad belast met godsdienstzaken. Deze brengt op zijn beurt verslag uit aan de regering. De vergadering van de synode mag maximaal zes dagen duren.

In de 9 departementen van de voormalige Oostenrijkse Nederlanden waren in totaal geen 6000 protestanten te vinden. In 1816 geraakte een telling met gebruik van een kunstgreep aan een totaal van 6000 protestantse gelovigen. Een formele organisatie bleek in de Franse tijd dus uitgesloten. De keizerlijke administratie besliste dan maar om onafhankelijke bidplaatsen voor protestanten toe te laten¹⁰.

Bij decreet van 15 germinal jaar XII (05.04.1804) regelde de wetgever de wedden van de protestantse bedienaars. De protestantse gemeenschappen werden in drie klassen ingedeeld volgens het aantal gelovigen. Aan iedere klasse was een bepaald loonniveau verbonden.

De predikant verkreeg in 1806 recht op een woning met tuin. Bouwkosten, herstellingen en onderhoud van de tempel vielen ten laste van de burgerlijke gemeenten indien de middelen van de kerk ontoereikend waren (decreet 05.05.1806).

Het decreet van 30 december 1809 regelde de werking van de katholieke kerkfabrieken. In 1802 verordende de wetgever dat het consistorie instond voor het beheer van de goederen van de protestantse kerken. Mutatis mutandis waren een aantal bepalingen uit het decreet van 1809 ook van toepassing voor de protestantse eredienst.

C. Hollandse tijd

Op 7 januari 1816 vaardigde Willem I het "*Algemeen reglement voor het bestuur van de hervormde kerk in het koninkrijk der Nederlanden*" uit¹¹. Het was de wetgever die de protestantse eredienst hiërarchisch van bovenaf structureerde. Alhoewel het reglement pretendeerde te gelden voor het koninkrijk der Nederlanden noopte de specifieke situatie waarin de protestantse kerken in de

---

¹⁰ BRAEKMAN E.M., *o.c.*, p. 136.

¹¹ De tekst volgt in bijlage. Het reglement werd besproken in: BOUDIN H.R., *Les relations...*, *o.c.*, p. 120-148.

Zuidelijke provincies verkeerden tot specifieke reglementen. In het koninklijk besluit ter sanctie van het "Algemeen Reglement...", artikel 8 werd hierin reeds voorzien: "*Onze Commissaris-Generaal [belast met de zaken der hervormde kerk] voornoemd zal, na deswegens de noodige informatiën te hebben ingenomen, de vereischte voordragten doen, tot regeling van het bestuur der kerken in de Zuidelijke Provinciën...*".

Op 16 april 1816 zag een koninklijk besluit het licht waarin de organisatie van de protestantse gemeenten in de zuidelijke provincies werd geregeld¹². Er werden 20 protestantse gemeenschappen in opgesomd, hoofdzakelijk in de provincie Noord-Limburg gelegen, waaraan één of meerdere predikanten werden toegewezen. De vorst behield "voorlopig" het benoemingsrecht van de vacante predikantsplaatsen, zowel degene die op dat ogenblik open stonden als de latere vacante, voor zichzelf. Bovendien werden er nog 10 predikanten benoemd in de garnizoensteden waar geen protestants bedehuis aanwezig was.

De protestantse gemeenschappen kregen gedurende 10 jaar door de Staat een toelage uitgekeerd om de personeelskosten "*harer kerkelijke bedienders*" te dekken.

De structuur van de protestantse kerken¹³ in de zuidelijke provincies was, van hoog naar laag, als volgt:

- Provinciaal kerkbestuur van Limburg
- Twee classes namelijk Brussel en Maastricht
- Ringen
- Gemeenten

---

¹² De tekst volgt in bijlage. Het reglement werd besproken in: BOUDIN H.R., *Les relations...*, o.c., p. 149-156.

¹³ Men spreekt steeds van protestantse gemeenten en niet van de Hervormde Kerk. Door het gebruik van het bijvoeglijk naamwoord "protestant" met uitsluiting van alle benamingen, onderstreept het K.B. van 16 april 1816 het behoren van de plaatselijke gemeenten tot de "Algemeen Christelijke Protestantse Kerk". Deze verwantschap werd herhaald in een rondschriven van de Commissaris-generaal van het Departement Oorlog aan de legeraalmoezeniers van de zuidelijke garnizoenen, 20 oktober 1817. Het bijvoegsel "enz" in artikel 20 verwijst naar al de andere zuidelijke provinciën van het koninkrijk naast Limburg.

Alle protestanten in de zuidelijke provincies, niet alleen de hervormde, voegden men samen in protestantse gemeenten en ieder moest door de predikanten naar vermogen in godsdienstige zaken geholpen worden. Alle protestanten werden dus in één kerkorganisatie verenigd.

De vorst benoemde bij de start de leden van de bestuurscolleges. Nadien kwamen de voorschriften van het "Algemeen reglement..." ook in de zuidelijke provincies in voege. Alle bestuursniveaus in de zuidelijke provincies kregen dezelfde taken en rechten zoals in de noordelijke provincies. Het "Algemeen reglement..." werd in de mate van het mogelijke de leidraad¹⁴.

Het "Algemeen reglement..." wijdde enkele artikels aan de kerkenraden. In iedere gemeente moet een afzonderlijke kerkenraad zijn. Deze is samengesteld uit de predikant(en) en uit ouderlingen. De ouderlingen worden verkozen uit de "achtungwaardigste, kundigste en voornaamste" leden van de gemeente. De kerkenraad krijgt de opdracht te zorgen voor de openbare godsdienst, het christelijk onderwijs en het toezicht op de leden van de gemeente. Het toezicht op de zuiverheid van de leer en op de levenswandel komt in eerste instantie aan de kerkenraad toe.

Aan diakenen blijft de zorg voor de armen der gemeente opgedragen.

Iedere gemeente kan een plaatselijk reglement opmaken dat aan de goedkeuring van de koning wordt onderworpen.

De synode krijgt de opdracht een reglement op te maken over de kerkenraden en om daarin de plichten van predikanten, ouderlingen en diakenen te omschrijven. Ook de verhouding tussen diakenen en kerkenraad moet in dit reglement aan bod komen.

Op 30 juli 1816 startte de synode met een aantal voorlopige verordeningen. Een kerkenraad telde naast de predikant minstens twee ouderlingen en twee diakenen.

Erg belangrijk is dat in de eerste verordeningen ook reeds gewezen werd op het belang van het archief van een gemeente. De kerkenraden moeten de meest mogelijke zorg besteden aan het archief. Het archief moet in behoorlijke orde wordt gehouden. Verder eiste de synode dat er nauwkeurig verslag werd opgemaakt van de vergaderingen van de kerkenraad en dat de aantekeningen in

---

¹⁴ Een corpus juris van de volledige wetgeving betreffende de Protestantse Kerken in de Zuidelijke Provinciën werd opgemaakt met 471 items. Zie BOUDIN H.R., *Les relations...*, o.c., band IV, p. 2-21.

de doop-, trouw- en lidmaatboeken behoorlijk zouden geschieden. Van deze laatste boeken diende men dubbels op te maken die op verschillende plaatsen werden bewaard.

In 1825 werd een "Synodaal reglement voor de kerkenraden" ingevoerd.

De organisatie van de ringen werd geleid door een voorzitter (praetor) of secretaris (scriba). De territoriale indeling van de ringen werd naar een later tijdstip verschoven. De ringen zorgden voor onderlinge hulpverlening in vacante gemeenten. Predikanten van ringen werden aangespoord om samen te vergaderen, niet ter uitoefening van enig kerkelijk bestuur, maar om elkaar onderling te steunen. Ze hielden aantekening van hun werkzaamheden en stuurden een jaarlijks verslag naar de leiding van de classis.

Het bestuur van een classis was samengesteld uit vijf personen: 4 predikanten en één ouderling, inbegrepen de voorzitter en secretaris.

Aan het classicaal bestuur was opgedragen¹⁵:

- het toezicht over de gemeenten, predikanten (inclusief de emeriti), kandidaten tot de H. Dienst, ouderlingen en diakenen.
- het kennismaken van geschillen bij of tussen de kerkenraden der gemeenten, tussen deze en de ringen, of tussen de ringen onderling.
- de behandeling van geschillen en zaken, behorend tot de kerkelijke tucht.
- het examineren en admitteren van kandidaat-godsdienstonderwijzers.
- het waken over de belangen van vacante gemeenten en van predikantsweduwen en -wezen, etc.
- het toezicht op de administratie der diaconiegoederen.
- zaken van nieuwe gemeenten, combinaties van gemeenten, grensscheidingen, vestiging en opheffing van predikantsplaatsen, etc.

De classicale vergadering vervulde een tamelijk onbeduidende rol. Ze was niet betrokken bij het directe kerkelijk bestuur, maar was aanvankelijk gedacht als een soort kerkelijk kiescollege en broederlijke vergadering.

Het provinciaal kerkbestuur van Limburg als overkoepelende organisatie telde zeven bestuursleden: 4 predikanten (twee uit elke classis), twee ouderlingen (één uit elke classis) en een secretaris. Het provinciaal kerkbestuur vaardigde een vertegenwoordiger af naar de jaarlijkse synodale vergadering in 's Gravenhage.

---

¹⁵ VAN BOOMA J.C.J., *o.c.*, p. 87.

Met de afscheiding van de zuidelijke provincies verdween dit provinciaal kerkbestuur evenals de classis Brussel.

Het "Algemeen reglement ..." droeg aan het provinciaal kerkbestuur een aantal taken op. De belangrijkste waren¹⁶:

- het toezicht op de classes en haar besturen in verband met de handhaving van de kerkelijke reglementen en verordeningen.
- het kennismaken en beslissen van geschillen, die in de classicale vergaderingen en besturen, of tussen deze waren ontstaan.
- de behandeling van geschillen en van zaken, behorend tot de kerkelijke tucht, en wel in appèlgeschillen en in eerste instantie, wanneer het misdrijven gold, waarvoor de kerkorde afzetting eiste, of zaken, waarin de classicale besturen of hun leden betrokken waren.
- het examineren van kandidaten in de godgeleerdheid en hun toelating tot de H.Dienst. Deze bevoegdheid werd aan het provinciaal kerkbestuur van Limburg niet toegekend. De examina van proponenten uit de zuidelijke provincies moesten afgelegd worden bij een der kerkbesturen van de noordelijke provincies of bij de commissie voor de zaken van de Waalse kerken¹⁷.
- het behandelen van zaken, bijvoorbeeld betrekking hebbend op de diaconieadministraties, waarin door de classicale besturen niet beslist kon worden.
- het benoemen van (een) afgevaardigde(n) naar de "Algemeene Synode".

D. Koninkrijk België

Met de Belgische onafhankelijkheid verdween de organisatie die de protestantse kerken meer dan 14 jaar in synodaal verband had verenigd. De Belgische Staat zette de verplichtingen ten opzichte van de protestantse gemeenten verder. In april 1839 vergaderden ouderlingen en predikanten om een nieuw verband tussen de plaatselijke gemeenschappen op poten te zetten. Uiteindelijk tekenden afgevaardigden van 16 kerken de *Akte van Unie*.

Door de koninklijke erkenning van de *Bond der Protestantse Evangelische Kerken in het Koninkrijk België* op 18 mei 1839, werd de Synode van deze bond erkend als enige kerkelijke autoriteit van de protestantse eredienst in België en

---

¹⁶ VAN BOOMA J.C.J., *o.c.*, p. 100.

¹⁷ Besluit 16.04.1816, artikel 23.

haar besluiten werden beschouwd als de uitdrukking van de wil van deze kerken¹⁸.

Op 19 juni 1957 besloot de Synode de naam te wijzigen in *Protestants Evangelische Kerk van België*¹⁹. Op 22 juni 1969 nam de Synode de nieuwe naam *Protestantse kerk van België* aan. De laatste wijziging gebeurde op 1 januari 1979. Vanaf die datum is de naam *Verenigde Protestantse Kerk in België* in gebruik.

Naast de Bond van Protestantse kerken, een bond van zelfstandige plaatselijke kerken, en gelijktijdig ermee, ontstond een andere structuur, eveneens een vereniging van plaatselijke kerken die meer op evangelisatie gericht waren en minder zelfstandig (*Société évangélique belge, Belgische Christelijke Zendingkerk*). De zendingkerk breidde snel uit, vooral in Franstalig België. De betrekkingen tussen beide organisaties waren allesbehalve goed te noemen. De Bond bleef echter de enige gesprekspartner van de regering.

In de statuten van de Bond der Protestantse Evangelische kerken waren ook organisatorische regels opgenomen²⁰. Hierna volgt een selectie uit de statuten zoals die herzien werden in 1877.

Een kerk is het geheel van de hervormden die in een lokaliteit wonen. Die gemeenschap wordt vertegenwoordigd door een bestuursraad voor het beheer van tijdelijke zaken en door een consistorie voor de spirituele zaken.

Het consistorie is samengesteld uit predikant(en) en ten minste 6 ouderlingen en diakenen te kiezen uit de achtenswaardigste leden van de gemeenschap, bij voorkeur uit de mannelijke gezinshoofden en met uitsluiting van degenen die hun kinderen niet in het protestants geloof laten opvoeden.

Wijkkerken, goedgekeurd door de synode en met een predikant, hebben een presbyterale raad voor de spirituele zaken. Deze raad is samengesteld uit

---

¹⁸ Een corpus juris van de wetgeving betreffende de Protestantse Kerken in onafhankelijk België uit de jaren 1830-1839 (Besluiten van het Voorlopig Bewind, Ministeriële besluiten, Besluiten van de Regent, Rondschriften) werd opgemaakt met 45 items. Zie BOUDIN H.R., *Les relations...*, o.c., band IV, p. 22-25.

¹⁹ De naamswijziging in 1957 had ook verband met de opname van "Silo"- "stads- en landsevangelisatie". Een vereniging van in Vlaanderen gestichte evangelisatieposten.

²⁰ *Code Protestant...*, o.c., p. 63-83.

predikant(en) en ten minste vier ouderlingen en diakenen, verkozen zoals de leden van het consistorie. De oudste predikant is de voorzitter van het consistorie en van de presbyterale raad.

De vernieuwing van de leden van een consistorie en presbyterale raad gebeurt volgens de plaatselijke reglementen. Het consistorie is bevoegd om een plaatselijk reglement op te maken in overeenstemming met de statuten van de Unie.

De synode vertegenwoordigt en verdedigt de belangen van de Unie. Ze is samengesteld uit de titulaire predikanten en minstens evenveel leken, te kiezen onder ouderlingen en diakenen. De andere predikanten, de archivaris en de schatbewaarder hebben raadgevende stem.

De synode ontvangt en bekrachtigt de plaatselijke reglementen. Ze ontvangt van de plaatselijke kerken informatie over het personeel, de wisselingen in het bestuur van de consistories en over de staat van de kerken.

De synode bemiddelt in betwistingen tussen leden van de Unie.

De synode heeft een voorzitter, vice-voorzitter, secretaris, adjunct-secretaris, schatbewaarder en archivaris. De twee laatste kunnen gekozen worden buiten de afgevaardigden. Ze worden benoemd voor één jaar en zijn herverkiesbaar. De voorzitter, ondervoorzitter en secretaris vormen het bureau van de synode. De secretaris bewaart het register van notulen, briefwisseling en alle stukken die hem worden overgedragen.

De archivaris wordt, indien mogelijk, gekozen uit de leden van het consistorie van Brussel en hij plaatst het archief onder de hoede van dit consistorie.

De synode telt drie vaste commissies:

- het bureau van de synode onder de titel "synodale directie"
- de examencommissie voor kandidaat-predikanten
- het evangelisatiecomité.

De leden van de commissies worden eveneens voor één jaar benoemd en zijn herverkiesbaar.

Bij de herverdeling van zekere administratieve taken onder de Gemeenschappen werd de materiële organisatie en de werking van de erkende erediensten aan de Vlaamse Gemeenschap overgedragen. Dit werd nader bepaald door het Decreet van 7 mei 2004 (Belgisch Staatsblad 6 september 2004). De voorschriften voor de protestantse eredienst zijn te vinden in artikelen 79 tot 114 van Hoofdstuk I van Titel III.

Wat het archief betreft stipuleert art. 93 dat de secretaris van de bestuursraad belast is met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de bestuursraad en met het bewaren van het archief. Eveneens stipuleert art. 109

dat de secretaris van het centraal kerkbestuur, in de gemeenten waar vier of meer kerkgemeenten erkend zijn, de zelfde opdracht heeft ten overstaan van het bewaren van het archief van het centraal kerkbestuur (<http://binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/wetgeving.derc7.5.2004.htm> (p. 11)).

E. Een bijzonder geval: Eupen-Malmedy-Sankt-Vith²¹

In 1815 werden de kantons Eupen, Malmedy en Sankt-Vith toegewezen aan Pruisen. In Pruisen was het protestantisme staatsreligie en koning Frederik Willem III streefde vanaf 1817 naar één evangelisch-christelijke kerk in zijn rijk en beoogde een samensmelting van de gereformeerden en de lutheranen. Te Eupen werd deze fusie gerealiseerd in 1831.

Als gevolg van een besluit van het bestuur van het arrondissement Aken werd de Eupense gemeenschap toegevoegd aan de synode van Stolberg. In 1818 werd Eupen ingedeeld bij de synode van Aken.

In 1856 ontstonden twee nieuwe geloofsgemeenschappen namelijk Malmedy-Sankt-Vith en Pruisisch-Moresnet (na 1919 Neu-Moresnet genoemd). Beiden hingen af van de synode van Aken.

Na moeilijke onderhandelingen tussen de koning van Pruisen en vertegenwoordigers van het Rijnlandse protestantisme vaardigde deze op 5 maart 1835 de “Kirchenordnung für Westfalen und die Rheinprovinz” uit die tegemoet kwam aan drie protestantse eisen: de aanwezigheid op de synodes van dominees en leken, de vrije verkiezing van hun voorzitters en de vrije verkiezing van de predikant door de geloofsgemeenschap. De “Kirchenordnung” van 1835 was van fundamenteel belang en bleef van kracht tot het jaar 1923.

In uitvoering van het Verdrag van Versailles werd de regio Eupen-Malmedy-Sankt-Vith in 1920 aangehecht bij België. De wet van 27 juni 1922 plaatste de drie bestaande geloofsgemeenschappen onder het gezag van de *Bond der Protestantse Evangelische Kerken in het Koninkrijk België*. Hun definitieve opneming in de Bond gebeurde in 1924.

De annexatie door Duitsland van de drie kantons op 18 mei 1940 had tot gevolg dat de drie geloofsgemeenschappen opgenomen werden in de “Evangelische Kirche der Altpreuussischen Union” en in de “Kirchenkreis” van Aken. In 1945 keerde men naar de vooroorlogse situatie terug.

---

²¹ MINKE A., *o.c.*, p. 13-24.

Die wijzigingen van nationaliteit van de inwoners van de Oostkantons hadden een grote invloed op het aantal protestantse gelovigen en bracht zeer waardevol archief voort.

De twee nog bestaande gemeenschappen: Eupen met annex Neu-Moresnet en Malmedy-Sankt-Vith strekken zich uit over de taalgrens in zowel de Duitstalige als de Franstalige Gemeenschap van België.

F. Huidige organisatie van een protestantse geloofsgemeenschap²²

Wat bij de rooms-katholieken een parochie heet, noemen de protestanten een **gemeente**. Het is een kerkelijke entiteit die niet noodzakelijk samenvalt met de grenzen van een burgerlijke gemeente. Soms gebruikt men het woord "gemeenschap" om verwarring met een burgerlijke gemeente te vermijden.

De samenstellende organen van de kerk zijn:

- De gemeentevergaderingen
- De kerkenraden
- De districtsvergaderingen
- De synodevergadering

De gemeente telt een aantal **leden of lidmaten**. Men wordt aangenomen als lidmaat tijdens een bijzondere vergadering van de kerkenraad na het volgen van catechisatie of onderwijzing in de beginselen van de christelijke leer. Daarna wordt men bevestigd tot lidmaat in een bijzondere kerkdienst waarin men belijdenis aflegt. Dit bestaat uit het beantwoorden met "ja" van een drietal vragen waardoor men verklaart te geloven in God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, bereid te zijn Jezus Christus te aanvaarden en te belijden als Heer en Heiland en tenslotte belooft als lid van de Kerk trouw deel te nemen aan het leven van de gemeente en naar vermogen bij te dragen in haar lasten. Een nieuw lid wordt ingeschreven in het lidmatenregister, krijgt toegang tot het Heilig Avondmaal en krijgt stemrecht. Jongeren doen hun belijdenis tegenwoordig rond achttien jaar maar het kan ook op latere leeftijd.

Wie reeds lidmaat is van een andere gemeente uit een kerk der Reformatie, zal bij verhuis een attestatie meekrijgen van zijn vroegere kerkenraad en op basis daarvan ingeschreven worden. Kinderen en jongeren uit een protestants gezin, die nog geen belijdenis hebben afgelegd, zijn doopleden.

---

²² Grotendeels gebaseerd op: DE JONGE J.A., *o.c.*, p. 62-65, aangevuld met Constitutie en Kerkorde.

Daarnaast kent men **belangstellenden**, dat zijn personen die zich min of meer bij de gemeente betrokken voelen. Dat kan gaan van het driedagschristendom (doop, huwelijk en begrafenis) tot zeer actief meeleven. Sommigen zullen metertijd belijdenis afleggen, anderen dan weer niet, maar allen mogen beroep doen op de kerk.

De **gemeentevergadering**, samengesteld uit de stemgerechtigde lidmaten, verkiest uit haar midden een Kerkenraad en een Bestuursraad. Zij verkiest ook de predikant. Alle ambten zijn toegankelijk voor mannen en vrouwen; de raadsleden worden verkozen voor een begrensde termijn om de vertegenwoordiging van de hele gemeente te bevorderen. Om dezelfde reden verkiest men geen familieleden van eerste of tweede graad noch echtgenoten in de raden. De gemeentevergadering wordt minstens éénmaal per jaar samengeroepen. Op de vergadering bespreekt men alle kwesties die het leven van de plaatselijke gemeente bepalen. Jaarlijks wordt aan de gemeentevergadering een verslag voorgelegd van de geestelijke toestand van de plaatselijke gemeente, het verloop van de verschillende activiteiten en de financiële situatie.

Centrale figuur in de gemeente is de **predikant**. Zijn aanspreektitel is dominee (Latijn: dominus = meneer). Ook een vrouwelijke predikante noemt men dominee (geen domina). Predikanten worden ook voorgangers genoemd omdat zij de gemeente voorgaan in lofprijzing en gebed tijdens de kerkdiensten. Hun werk is meer dan prediken, daarom spreekt men met de zeventiende eeuw nog wel van Herder en Leraar. Sommige predikanten zetten de letters V.D.M. (Latijn: verbi divini minister, dienaar van het goddelijke woord) bij hun handtekening. De predikant leidt de kerkdiensten en bedient Woord en Sacramenten (Doop en Avondmaal). Hij verstrekt pastorale zorg in allerlei vorm aan de gemeente en geeft leiding aan haar opbouw. Hij is lid (meestal voorzitter) van de kerkenraad en lid van de bestuursraad.

Evenals de pastoors worden de predikanten van de officieel erkende gemeenten bezoldigd door het Rijk en hebben zij recht op het gebruik van een pastorie of een huurvergoeding. Daarvoor zorgt de burgerlijke gemeente in uitvoering van het keizerlijk decreet van 1809.

De predikant wordt beroepen (een beroep op iemand uitbrengen, hem uitnodigen ergens een plaats te komen bekleden) door de gemeentevergadering en wordt dus niet van bovenaf aangesteld door een of ander centraal gezag. Nieuwelingen moeten wel aanvaard worden door de synodale commissie voor het predikambt die peilt naar hun geestelijke ondergrond, motivatie en

diploma's. Ze worden ingeschreven op de rol van predikanten. Zo voorkomt men dat sommige gemeenten al te vreemde vogels zouden aantrekken. De gemeente wordt tijdens de beroepingsperiode begeleid door een predikant-consulent, die ervoor zorgt dat het beroepingswerk volgens de regels verloopt en de procedure niet nodeloos aansleept. Indien de predikant het beroep aanneemt, wordt hij door de consulent in het ambt bevestigd tijdens een bijzondere kerkdienst. Wanneer dit voor de eerste maal gebeurt, wordt de kandidaat vooraf ingezegend tijdens dezelfde plechtigheid. Deze inzegening met handoplegging gebeurt door een aantal collega's-predikanten en meestal onder leiding van de synodevoorzitter.

Aangezien niemand profeet is in zijn vaderstad (Matt.13:57) komt de predikant vrijwel nooit uit de eigen gemeente. Hij heeft theologie gestudeerd aan een universitaire instelling of aan een Bijbelschool. Een lagere vorming leidde vroeger tot de functie van evangelist. De tijd lijkt definitief voorbij dat sommigen wegens "singuliere gaven" konden predikant worden. Vroeger kwamen de meeste predikanten uit het buitenland, onder meer omdat in ons land tot 1942 geen opleiding bestond. Voor gehuwde predikanten (de meerderheid) heeft de partner niet noodzakelijk een functie in de organisatie van de gemeente. Er wordt wel verwacht dat deze partner meeleeft maar liever niet mee bestuurt van achter de schermen.

In de **Kerkenraad of het Consistorie** vindt men de predikant en minstens vier lidmaten, **ouderlingen en diakenen**. De ambten van predikant, ouderling en diaken worden in volledige collegialiteit uitgeoefend. Elke beslissing betreffende het gemeentelven in zijn geheel kan slechts met de goedkeuring van de kerkenraad genomen worden. De ouderlingen (Grieks: presbytero, opziensers) die niet noodzakelijk oud behoeven te zijn, houden toezicht over de gemeente, waken over de leer die verkondigd wordt, vergaderen de gemeente rondom het woord en staan de predikant bij in een aantal van zijn werkzaamheden zoals administratie, bijwonen van vergaderingen van synode en district, jeugdwerk, enz. Sommige ouderlingen die hiervoor de geestelijke bagage en belangstelling hebben, kunnen preekbevoegdheid krijgen, eventueel na het afleggen van een proef. Zij mogen dan een gewone kerkdienst leiden maar bedienen geen sacramenten.

De leiding van de plaatselijke gemeente berust bij de kerkenraad, gekozen door de gemeentevergadering waaraan hij verantwoording schuldig is. De predikant maakt rechtens deel uit van de kerkenraad. De kerkenraad benoemt zijn voorzitter en secretaris. Hij benoemt ook een penningmeester en een

archivaris²³. De ouderlingen verrichten administratieve arbeid door b.v. het bijhouden van kerkelijke registers, de ledenlijst en de archieven²⁴.

De diakenen houden eveneens toezicht over de gemeente, zamelen de gaven in tijdens de kerkdiensten en verzorgen het werk onder de armen, zieken en bejaarden. De diaconie of armenzorg was oorspronkelijk de hoofdbezigheid van de diaken. Niet altijd is het werk tussen ouderlingen en diakenen even streng verdeeld als hier wordt aangegeven. Veel hangt af van de persoonlijke mogelijkheden en interesse.

De **bestuursraad** is het wettelijk alternatief van de rooms-katholieke kerkfabriek. Dit lichaam is de officiële gesprekspartner met de overheid, zorgt voor de materiële belangen van de kerk en heeft de financiën in handen. Het laatste kan voor wrijvingen zorgen met de kerkenraad. Daarom is het goed als een paar personen in beide raden zetelen en sommige vergaderingen samen gehouden worden. De bestuursraad werkt onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad²⁵.

De bestuursraad is samengesteld uit vier, zes of acht leden, al naar gelang er één, twee dan wel drie predikant(en) aan de kerk is (zijn) verbonden. De predikant(en) is (zijn) van rechtswege lid. De burgerlijke overheid is niet van rechtswege vertegenwoordigd in het kerkbestuur²⁶.

Behalve de genoemde ambtsdragers zijn er natuurlijk nog verschillende personen actief in bijzondere taken zoals koster, organist, koorleider, enz.

In de protestantse kerken van het presbyteriaanse type wordt alle geestelijke heerschappij van de een over de ander uitgesloten. Zij kennen dus geen bisschoppen zoals sommige lutherse kerken, laat staan een paus.

Toch staan de gemeenten niet los van elkaar maar zijn zij reeds sedert de

---

²³ *Constitutie*, 12.1-3.

²⁴ *Kerkorde*, 4.2/2k.

²⁵ Een beheerraad wordt opgericht in elke plaatselijke gemeente, die bij koninklijk besluit erkend is. Deze is belast met de betrekkingen met de overheid inzake het beheer van de stoffelijke belangen van de plaatselijke gemeente; dit zal geschieden in het strikte kader van zijn opdracht en onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad (constitutie, 12.4).

²⁶ MAST A. en DUJARDIN J., o.c., p. 32; *Kerkorde*, 12.3/1.

tijd van Calvijn verenigd in landelijke synodes. De **Synode van de Bond der Protestants Evangelische Kerken van België** werd opgericht in 1839 door de 16 gemeenten die toen bestonden. Na fusies met de Methodistische Kerk in 1969 en met de *Gereformeerde Kerken en de Eglise Réformée de Belgique*²⁷ in 1979 spreken we nu van de Verenigde Protestantse Kerk in België. Voor de overheid is dit tot 2002 de enige erkende protestantse kerk. Alle andere groeperingen, zoals Pinkstergemeenten, Vrij Evangelische gemeenten, Vergadering van Gelovigen, enz. hadden tot dan geen erkende contacten met de Staat, dan via de V.P.K.B. Na vier jaar besprekingen, besloot de Synode van de V.P.K.B. in november 2002, de vertegenwoordiging van het Belgische protestantisme over te dragen aan een nieuw administratief orgaan: de Administratieve Raad van protestants-evangelisch eredienst (zie infra).

De synode bestaat uit afgevaardigden van de plaatselijke gemeenten en uit afgevaardigden van erkende bijzondere opdrachten²⁸. De afgevaardigden komen bijeen in jaarlijkse synodevergaderingen die men ook kortweg synodes noemt (zoals de beroemde Synode van Dordrecht in 1618-1619). Op de synodevergaderingen wordt het algemeen en financieel beleid van de kerk besproken onder leiding van een moderator (predikant of leek) en komen ook geestelijke onderwerpen aan bod.

Voor de dagelijkse leiding verkiest de synode een Synodale Raad. De voorzitter hiervan is de centrale persoon in de kerk en dit geeft hem wel een aantal organisatorische bevoegdheden en representatieve taken maar geen enkele hiërarchische macht. De voorzitter is een predikant vrijgesteld van gemeentewerk. Hij wordt verkozen voor een periode van 4 jaar.

Omdat een synode samengesteld uit afgevaardigden van alle gemeenten in de praktijk te log wordt, zijn de **districten** of districtsvergaderingen opgericht. België is verdeeld in 2 Vlaamse en 4 Waalse districten met elk een 15 tot 20 gemeenten. De districten behandelen de gemeenschappelijke interessespunten en problemen van hun gemeenten en doen voorbereidend werk voor de synodevergaderingen waar ze hun afgevaardigden heen sturen. In een district zetelen alle predikanten die in het gebied wonen evenals lekenafgevaardigden uit

---

²⁷ DE RAAF A. en VAN BEEK P., *o.c.*

²⁸ Erkende bijzondere opdrachten zijn: Protestants godsdienstonderwijs in openbare scholen, Universitaire Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel, legeraalmoezenierschap, gevangenisaaalmoezenierschap, ziekenhuisaalmoezenierschap.

elke gemeente. In Nederland spreekt men niet van een district maar van een classis (meervoud: classes).

G. De indeling in districten in België (toestand november 2006)²⁹

1. West-Henegouwen (21 plaatselijke gemeenten en 1 wijkgemeente)

Ath, Baudour-Herchies, Boussu-Bois, Comines, Cuesmes, Dour, Frameries, Ghlin, Haine-Saint-Paul/Jolimont, Hornu, Jemappes, La Bouverie, Mons, Pâturages, Quaregnon, Rongy, Taintignies, Thulin, Tournai, Petit-Wasmes, Grand-Wasmes.

Eugies = wijkgemeente van La Bouverie

2. Oost-Henegouwen-Namen-Luxemburg (16 plaatselijke gemeenten en 3 geaffilieerde kerken)

Charleroi, Chimay, Courcelles, Dinant, Farciennes, Fontaine-l'Evêque, Gembloux, Gilly, Jumet, La Louvière, Marchienne-au-Pont, Marcinelle, Morville, Namur, Ransart, Seilles.

Geaffilieerde kerken: Arlon (Lutherse kerk), Charleroi (Duitstalige evangelische gemeente), Morlanwelz (Baptisten)

3. Luik (14 plaatselijke gemeenten en 3 wijkgemeenten)

Amay, Cheratte, Eupen, Flémalle, Herstal, Liège rue Lambert-le-Bègue, Liège Quai-Marcellis, Liège Rédemption, Malmédy-Sankt-Vith, Nessonvaux, Seraing-Bas, Seraing-Haut, Verviers rue Laoureux, Verviers Hodimont.

Blégny = wijkgemeente van Seraint-Haut

Neu-Moresnet = wijkgemeente van Eupen

Spa = wijkgemeente van Verviers rue Laoureux

4. Franstalig Brabant (18 plaatselijke gemeenten en 2 geaffilieerde kerken)

Anderlecht, Anvers, Braine-l'Alleud, Bruxelles Botanique, Bruxelles Musée, Clabecq, Ecaussinnes-D'Enghien, Enghien, Ixelles (rue du champ de Mars), Ixelles (St. Andrews' Church of Scotland), Ixelles (Hongaarse kerk, aggregatie hangend), Louvain-la-Neuve, Nivelles, Rixensart, Uccle, Watermael-Boitsfort, Watermael-Boitsfort (International Protestant Church), Wavre.

---

²⁹ Een beschrijving met geschiedkundig overzicht van ieder van deze gemeenten is te vinden in: BOUDIN H.R. en BLOK M., *Synodaal Gedenboek...*, o.c.

Geaffilieerde kerken: Cantorbéry (Grande-Bretagne), Eglise wallonne et huguenote, Woluwe-Saint-Pierre (Duitstalige evangelische gemeente³⁰).

5. Oost- en West-Vlaanderen (17 plaatselijke gemeenten)

Aalst, Brugge, Denderleeuw, Dendermonde, De Panne, Gent-Centrum, Gent-Noord, Geraardsbergen, Horebeke, Ieper, Knokke-Heist, Kortrijk, Menen, Oostende, Roeselare, Ronse, Wevelgem.

6. Antwerpen-Brabant-Limburg (15 plaatselijke gemeenten, 2 wijkgemeenten, 5 geaffilieerde kerken)

Anderlecht, Antwerpen-Noord, Antwerpen-Oost, Antwerpen-Zuid, Boechout, Brasschaat, Brussel "Samen op weg", Genk, Hasselt, Leuven, Mechelen-Noord, Mechelen-Zuid, Turnhout, Vilvoorde William Tyndale-Silo kerk.

Antwerpen-Linkeroever = wijkgemeente van Antwerpen-Oost

Leopoldsburg = wijkgemeente van Genk

Geaffilieerde kerken: Antwerpen (Duitstalige Evangelische Gemeente), Balen, Brasschaat (Duitstalige Evangelische Gemeente), Brussel (Korean Church), Mol (Duitstalige Evangelische Gemeente).

H. De partnerkerken van de Verenigde Protestantse Kerk in België

In de hergroeperingsbeweging die het Belgische protestantisme heeft gekenmerkt sinds 1969, is er een nieuw verschijnsel ontstaan: het partnerschap. Dit is een overeenkomst tussen verschillende denominaties en de Verenigde Protestantse Kerk in België waardoor zij elkaar erkennen als zijnde uitingen van het lichaam van Christus in België. De belangrijkste geloofspunten waar zij gelijke meningen op nahouden zijn geïdentificeerd. De meningsverschillen

---

³⁰ Kerkorde art. 40. De Verenigde Protestantse Kerk in België onderscheidt twee soorten van kerken die een verzoek kunnen indienen om - met behoud van eigen zelfstandigheid - toegelaten te mogen worden als geaffilieerd lid, met name:

a. plaatselijke protestantse kerken van Belgische origine die zich met de Verenigde Protestantse Kerk in België wel verbonden voelen en tot samenwerking bereid zijn, doch om de één of de andere reden menen een volledig lidmaatschap niet te kunnen aanvaarden; en

b. in België gevestigde protestantse kerken die lid zijn van een buitenlands kerkverband, welk lidmaatschap een belemmering betekent voor een volledig-lid-zijn van de Verenigde Protestantse Kerk in België, doch die graag willen deelnemen aan het getuigenis en de dienst van deze kerk in de geest van de beginselen die in haar constitutie tot uitdrukking is gebracht.

betekenen geen hinderpaal voor een effectieve samenwerking, daar zij in vergelijking met het gemeenschappelijk geloof bijkomstig zijn. In dit kader, blijft elke denominatie autonoom, maar zendt wederzijdse uitnodigingen voor een vertegenwoordiging op de verschillende vergaderingen.

UNIE VAN BAPTISTEN IN BELGIË

Plaatselijke kerken

Anderlecht (La Fraternité) - Antwerpen (International Baptist Church)- Aywaille - Fléron - Grâce-Hollogne - Geraardsbergen - Haine-Saint-Pierre - Jemeppe - Jurbise (International Baptist Church) - Laken - Landen - Liège - Liège (Eglise Baptiste italienne) - Liège (rue F. Vandersnoeck) - Liège (rue de l'Académie) - Lombardsijde - Louvain-la-Neuve - Malmédy - Melle - Mons (chaussée de Roelux) - Mons (rue des Ecoliers) - Mont-sur-Marchienne - Namur - Oostende - Ougrée - Péruwelz - Saint-Gilles (Iglesia Bautista) - Tournai - Wezembeek-Oppeem (International Baptist Church).

VERENIGING "LEVEN EN LICHT"

Antwerpen - Charleroi - Huy - Watermaal-Bosvoorde.

EVANGELISCH-LUTHERSE KERK

Antwerpen - Brussel (All Lutherran Church of Brussels).

LEGER DES HEILS

Korpsen: Antwerpen - Brussel-Centraal - Brussel-Elsene - Courcelles - Forchies - Gent - Jumet - Liège - Quaregnon - Seraing - Verviers.

Maatschappelijke Centra: Antwerpen - Brussel (Familiehulp) - Brussel (Foyer G. Motte) - Brussel (Foyer) - Brussel (Beschut wonen) - Brussel (Thuis voor kinderen) - Brussel (Huis voor moeder en kind) - Brussel (Foyer Selah) - Liège - Spa.

BELGISCH-LUXEMBURGSE FEDERATIE VAN ADVENTKERKEN

Plaatselijke kerken: Antwerpen - Braine l'Alleud - Brasschaat - Brugge - Brussel - Brussel (Engelstalig) - Brussel (Spaanstalig) - Brussel (Roemeens) - Brussel-Centrum - Charleroi-Jumet - Dendermonde - De Panne - Dour-Elouges - Gent - Hasselt - Ieper - Kortrijk - La Louvière - Liège - Mechelen - Mouscron - Namur - Nivelles - Oostende - Verviers - Sint-Lambrechts-Woluwe - (Luxembourg).

EGLISE METHODISTE LIBRE EN BELGIQUE
Brussel

II. ARMENZORG

Met de invoering van de Reformatie nam de gereformeerde kerk zelf het werk van de christelijke barmhartigheid ter hand³¹. Overeenkomstig de beginselen van Calvijn werd dat uitgangspunt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis ingeschreven. Op het Convent van Wezel van 1568 werd een taakomschrijving van diakenen vastgelegd.

- Diaken is een ambt dat openstaat voor mannen en vrome, niet te jonge, vrouwen. Ze zijn niet verplicht langer dan één jaar, hoogstens twee jaar, te dienen. Ze bedienen de tafel, ze komen de armen in nood ter hulp, zamelen aalmoezen in en delen het noodzakelijke uit.
- Ze worden op gelijke wijze verkozen als de ouderlingen.
- Ze moeten de rijken vermanen om de kerk en de armen te ondersteunen.
- In steden kunnen er twee soorten diakenen worden benoemd: enerzijds zij die aalmoezen inzamelen en uitdelen en anderzijds zij die zieken, gewonden en gevangenen zullen vertroosten.
- In de armenzorg zullen ze geen vreemdelingen uitsluiten.
- Diakenen zorgen voor de weduwen en wezen.

Op de Synode van Dordrecht in 1618-1619 werd beslist dat de kerkenraad één of meer diakenen zou verkiezen. Deze keuze moest door de leden van de gemeente worden goedgekeurd. De kerntaak bleef inkomsten verzamelen voor de armenzorg en deze verdelen onder de behoeftigen. Ze hielden daarvan een administratie bij en legden jaarlijks aan de kerkenraad rekening en verantwoording af door middel van de diaconierekening.

In het "Algemeen Reglement..." van 7 januari 1816 is slechts één artikel aan de diakenen gewijd. Artikel 89 luidt: "Aan diakenen blijft de zorg voor de armen der gemeente, naar plaatselijk gebruik, aanbevolen." Met de Staatswet op het armenwezen van 28 november 1818 ging de zelfstandigheid van de diaconieën als kerkelijke instellingen grotendeels verloren. Op vele plaatsen voerde zij sindsdien slechts de wil van de gemeentebesturen uit.

In het Koninklijk Besluit van 16 april 1816 over de organisatie der protestantse kerken in de Zuidelijke provincies wordt niets gezegd over de

---

³¹ VAN BOOMA J.C.J., *o.c.*, p. 65-68.

armenzorg zodat mag verondersteld worden dat artikel 89 van de wet van 7 januari 1816 ook in het zuiden van toepassing was.

Slechts wanneer de diakenen apart vergaderden en notuleerden kan men van een afzonderlijk diaconiearchief spreken. In België is dit vermoedelijk een zeldzaamheid. Meestal wordt het diaconiearchief dan als een onderdeel van het kerkenraadsarchief beschreven.

III. ONDERWIJS

Protestantse scholen waren vóór de uitvaardiging van het tolerantie-edict ondenkbaar. Het decreet van 15 december 1781 bracht hierin verandering. Minimum honderd protestantse families waren noodzakelijk om een bidplaats en een school te kunnen bouwen. Het decreet van 1 mei 1782 onderwierp de bouw van een bidplaats en van een school aan een vergunning van de regering. Evenzo kon de aanstelling en benoeming van een predikant en onderwijzer slechts met een vergunning van de regering.

Het onderwijs in protestantse scholen in de Zuidelijke Nederlanden dateert dus ten vroegste van 1782. In 1783 denkt men bijvoorbeeld te Sint-Maria-Horebeke aan de bouw van een eigen school. Een protestant moet toch zijn bijbel kunnen lezen!³²

IV. KERKELIJKE VERENIGINGEN

Binnen de protestantse gemeenten vinden we verscheidene verenigingen die zich richtten naar specifieke groepen. Zo waren er jeugdgroepen voor meisjes en jongelingen, gemengde jeugdverenigingen, vrouwenverenigingen, mannenverenigingen, bejaardenverenigingen, zangkoren, muziekverenigingen, enz... Ter voorbereiding op de openbare belijdenis werden catechisatiegroepen gevormd.

Daarnaast zijn er verenigingen met een specifiek doel. Zo was er te Ronse een "Evangelische spaardersbond" actief³³ en te Menen beheerde men een openbare bibliotheek.

---

³² DE JONGE J.A., *o.c.*, p. 21.

³³ VAN WAGENINGEN D., *o.c.*, rubriek K (kasboeken).

V. DE ADMINISTRATIEVE RAAD VAN DE PROTESTANTS-EVANGELISCHE EREDIENST

Naast de Verenigde Protestantse Kerk in België bestaan andere groeperingen meestal evangelisch van aard waarmee de Belgische Overheid geen rechtstreekse betrekkingen onderhoudt.

In april 1987 publiceerde de Kamer van Volksvertegenwoordigers van België het verslag van een onderzoekscommissie over de activiteiten van sekten. Als bijlage aan het verslag werd een lijst toegevoegd van groepen die, om een of andere reden, in aanraking waren gekomen met het gerechtelijk apparaat. In de lijst waren enkele evangelische gemeenschappen opgenomen. Tegen opname in deze lijst was geen verhaal mogelijk. Het daaropvolgende jaar vroeg het Departement Erediensten van het Ministerie van Justitie de V.P.K.B. om voorstellen te doen over de betrekkingen tussen de Protestantse Kerken en de Staat. Deze vraag kaderde in de meer algemene context van de herziening van het financieringssysteem van de erkende erediensten en de vrijzinnigheid en de financiële gevolgen van de erkenning van de Islam in België. Tegelijkertijd dienden de evangelische kerken een aanvraag voor erkenning in met het doel iedere identificatie met sekten te vermijden. Zij eisten tevens inspraak, zij oordeelden dat de V.P.K.B. het geheel van het Belgisch protestantisme niet kon vertegenwoordigen.

Na vier jaar besprekingen, besloot de Synode van de V.P.K.B. in november 2002, de vertegenwoordiging van het Belgische protestantisme over te dragen aan een nieuw administratief orgaan: de Administratieve Raad van protestants-evangelisch eredienst (ARPEE)³⁴. Deze Raad zijn bevoegdheid beperkt zich op het administratief vlak tot de inrichting van het protestants godsdienstonderwijs, de radio- en televisieuitzendingen en het beheer van de verschillende aalmoezeniersdiensten. De ARPEE is evenredig samengesteld uit vertegenwoordigers van de V.P.K.B. en van de Federale Synode van de evangelische groepen en dit zowel in de Centrale Raad als in alle commissies. De Raad vaardigde ook voorschriften uit op het vlak van archiefbeheer³⁵.

---

³⁴ Statuten van ARPEE, tekst goedgekeurd op 9 november 2002. Zie <http://www.arpee.be>.

³⁵ DANDOY M., *Le protestantisme...*, o.c., p. 50-51.

Hoofdstuk II

ENKELE BEGRIPPEN UIT HET ARCHIEFBEHEER

I. ARCHIEFBEHEER

1. **Archief** is een algemene term die gebruikt wordt om zowel archiefbescheiden, een archiefbestand, een archiefbewaarplaats of een archiefdienst aan te duiden.
2. **Archiefbescheiden** zijn documenten, die ongeacht hun datum, vorm en drager, naar hun aard bestemd zijn om te berusten onder de instelling, die ze heeft ontvangen of opge maakt uit hoofde van haar activiteiten of vervulling van haar taken.

Uit deze definitie blijkt dat archief niet noodzakelijk zeer oud dient te zijn. Archiefbescheiden ontstaan immers op het ogenblik van hun aanmaak. Zij kunnen vandaag de dag allerlei vormen aannemen: b.v. foto, film, diskette, e.a.

Archiefbescheiden kunnen essentieel een drievoudige waarde hebben:

- . *administratieve waarde*: de waarde die de bescheiden hebben voor de archiefvormende instelling of haar rechtsopvolger voor de afhandeling van lopende of toekomstige zaken.
  - . *juridisch-informatieve waarde*: de waarde die de bescheiden voor de burger of hier in dit geval voor de bestuursraad hebben, die in deze bescheiden zijn rechten kan vinden.
  - . *permanente waarde*: de waarde, die voorkomt uit de informatieve functie van de bescheiden en die hun blijvende bewaring rechtvaardigt.
- N.B. Een dossier is een geheel van archiefbescheiden ontvangen of opge maakt door een instelling bij de afhandeling van één zaak.

3. **Archiefbestanden** zijn organisch gegroeide gehelen van bescheiden, opgemaakt en ontvangen door een instelling, administratie, persoon of groep personen die naar hun aard bestemd zijn om onder die persoon, dat bestuur of orgaan te blijven berusten. Binnen het archief van een Kerk treft men dikwijls verschillende bestanden aan, bijvoorbeeld naast de eigenlijke bescheiden van de bestuursraad worden nog bescheiden van de predikant, van verenigingen en dergelijke bewaard. Deze bescheiden vormen allemaal afzonderlijke bestanden.

4. **Archiveren-archiefbeheer** is het in goede, geordende en toegankelijke staat brengen en bewaren van archiefbescheiden.

Goede staat wil zeggen dat de bescheiden niet mogen beschadigd worden en dat ze in een geschikte archiefruimte dienen bewaard te worden.

Onder *geordende staat* moet verstaan worden dat ze volgens het ordeningsplan eigen aan de betrokken instelling, in dit geval de bestuursraad, dienen gerangschikt te zijn, zodat men de bescheiden gemakkelijk kan terugvinden.

Toegankelijke staat betekent dat de bescheiden zodanig zijn beschreven dat zij kunnen geraadpleegd worden.

5. Het **Rijksarchief** is de federale wetenschappelijke inrichting van de Staat die krachtens de archiefwet van 1955 belast is met:

- . het verplicht beheer van de bescheiden van meer dan honderd jaar oud van de rechtbanken, de Rijksbesturen en de provincies; van bescheiden van gemeenten, als deze de hun door art. 132 van de Gemeentewet opgelegde verplichtingen niet nakomen;
- . het facultatief beheer van bescheiden van minder dan honderd jaar van de openbare overheden; van bescheiden van particulieren en van private verenigingen;
- . het toezicht op de zorg voor en het beheer van bescheiden door openbare overheden.

6. Onder **archieffzorg** moet vooral verstaan worden:
- . de verantwoordelijkheid voor de veilige bewaring van de bescheiden en de voorziening in de behoefte aan ruimte om deze te garanderen;
  - . de aanstelling van personen hiervoor;
  - . het ter beschikking stellen van de nodige kredieten voor de werking en de uitrusting;
  - . vaststelling van de regels in verband met de mogelijkheid tot raadpleging van de bescheiden.

De *zorgdrager* is de persoon of het organisme belast met de archieffzorg.

7. **Archiefbeheer** is de taak van de dienst of persoon, die onder het gezag van de zorgdrager, de eigenlijke werkzaamheden verricht die verband houden met het selecteren ter vernietiging, de goede bewaring, ordening, ontsluiting en beschikbaarstelling van de bescheiden.
8. **Selectie** en **schoning**: vooraleer de archiefbescheiden weg te bergen dienen deze een aantal behandelingen te ondergaan. Vooreerst moeten zij onderworpen worden aan een selectie, waarbij de voor vernietiging in aanmerking komende bescheiden dienen afgezonderd te worden. Deze bescheiden moeten dan geschoond worden, d.w.z. ontdaan worden van dubbels, kladdocumenten, documentatie die niet in het dossier thuishoort, enz... Ook het verwijderen van metalen papierklemmen en dergelijke gebeurt het best in dit stadium. De geschoonde dossiers moeten daarna geordend in het archief geplaatst worden. Voor het ordenen verwijzen we naar de bijgevoegde schema's (zie bijlage 3).
9. **Overdracht** van archiefbescheiden is de algemene archivistische term voor de verschillende procedures waarmee archiefbescheiden aan een archiefbewaarplaats kunnen worden overgedragen.
10. **Overbrenging** is de materiële en administratieve handeling waarbij archiefbescheiden van de archiefvormer of diens rechtsopvolger worden overgebracht naar een archiefbewaarplaats die bevoegd is om ze te ontvangen en te bewaren.

II. VEEL VOORKOMENDE ARCHIEFBESCHEIDEN

In dit onderdeel gaan we nader in op een aantal in het archief van de bestuursraden en de gemeenten veel voorkomende bescheiden.

1. **Dagboek:** register waarin men chronologisch de handelingen en voorvallen boekt, die verandering veroorzaken in de grootte van de bestanddelen van het vermogen.
2. **Grootboek:** register waarin ten eerste de samenstelling van de activa en passiva, het vermogen, alsmede de veranderingen daarin, onder hoofden van rekening, ten tweede de ontvangsten en of uitgaven per post van de begroting of per onderdeel daarvan worden geboekt.
3. **Inventaris:** opsomming en beschrijving van het roerend en onroerend bezit, de inkomsten en de lasten die er op rusten.

III. SPECIFIEKE PROTESTANTSE TERMINOLOGIE

1. **Beheerraad:** zie Bestuursraad.
2. **Bestuursraad:** beheerders van de gelden. De leden worden verkozen door de lidmaten. Komt wettelijk overeen met de kerkfabriek bij de rooms-katholieken. Het woord "bestuursraad" wordt gebruikt in de wet van 04.03.1870 en in de Koninklijke Besluiten van 23.02.1871 en 07.02.1876. "Beheerraad" wordt gebruikt in Constitutie en Kerkorde van de Verenigde Protestantse kerk in België. Nog een andere naam voor bestuursraad en beheerraad is: commissie van beheer.
3. **Consistorie:** synoniem voor kerkenraad.
4. **Diakenen:** bij protestantse gemeenten kerkelijke armenverzorgers (opgelet: niet te verwarren met diakens, bij de rooms-katholieken iemand die de vier lagere en twee der drie hogere wijdingen ontvangen heeft, en in de liturgie van sommige diensten een functie vervult).

5. **District:** regionale omschrijving van 15 à 20 gemeenten, houden districtsvergadering met afgevaardigden van de gemeenten, in België het equivalent van een classis in Nederland.
6. **Doopleden:** kinderen uit een protestants gezin die de geloofsbelijdenis nog niet hebben afgelegd en slechts gedoopt zijn.
7. **Gemeente:** de grenzen vallen niet noodzakelijk samen met de burgerlijke gemeente. Een gemeente heeft doopleden en belijdende lidmaten. Men maakt onderscheid tussen:
  - een plaatselijke gemeente: een gemeenschap wordt een plaatselijke gemeente genoemd zodra er een kerkenraad, bestaande uit minstens vier leden is gevormd, Woord en sacramenten er regelmatig worden bediend en een verzoek om erkenning door de Verenigde Protestantse Kerk in België is aanvaard door de betrokken districtsvergadering.
  - Gedurende de overgangperiode wordt een gemeente-in-wording beschouwd als een "wijkgemeente" van een naburige plaatselijke gemeente. De kerkenraad van deze laatste heeft de taak deze gemeenschap te helpen om zodra dit mogelijk is het statuut van plaatselijke gemeente te verkrijgen. Een wijkgemeente, ontstaan los van een plaatselijke gemeente, kan zelf de plaatselijke gemeente kiezen die voor haar verantwoordelijk gaat worden. *Een wijkgemeente heeft geen eigen registers.*
8. **Kerkenraad:** vergadering van predikant, ouderlingen en diakenen. De leden worden verkozen door de lidmaten.
9. **Lidmaat:** lid van de gemeente die de geloofsbelijdenis heeft afgelegd.
10. **Moderamen:** het moderamen is het bureau van de president van een vergadering; in België in gebruik voor het bureau van de moderator van de synode, in Nederland voor het dagelijks bestuur van een classis.
11. **Synode:** landelijke vergadering van afgevaardigden van de gemeenten. Het dagelijks bestuur berust bij een synodale raad.

Hoofdstuk III

BURGERLIJKE EN KERKELIJKE WETGEVING

1. Samenvatting burgerlijke wetgeving

De erkenning van een eredienst heeft tot gevolg:

1. dat de wedden en pensioenen van de bedienaars van deze eredienst ten laste zijn van de Staat (art. 117 G.W.).
2. dat rechtspersoonlijkheid wordt verleend aan de instellingen die belast zijn met het beheer van de goederen bestemd voor de eredienst, met name de kerkfabrieken voor de rooms-katholieke eredienst, de bestuursraden voor de protestantse, de Israëlitische en de Anglicaanse eredienst³⁶. De bepalingen omtrent de rooms-katholieke kerkfabrieken gelden eveneens voor gelijkaardige instellingen van de door de Staat erkende erediensten.

Vóór de oprichting van de bestuursraden bij de protestantse kerken (K.B., 07.02.1876) waren de consistories belast met het beheer van de tijdelijke goederen van de kerk (Organieke artikels van de protestantse erediensten, 08.04.1802, artikel 20). De consistories vervulden dezelfde taak als de kerkfabrieken bij de rooms-katholieke eredienst. Het consistorie kreeg bovendien de opdracht te waken over de "goedgelovigheid" van de lidmaten en over de gelden afkomstig van aalmoezen. Artikel 8 van dezelfde wet van 8 april 1802 maakte de artikels 73 en 74 voor de katholieke eredienst over stichtingen en het bezit van onroerende goederen uitdrukkelijk van toepassing op de protestantse consistories.

Het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkbesturen regelde de werking van de katholieke kerkfabrieken. De bepalingen zijn impliciet van toepassing op de consistories.

De consistories (tot 1876) en de bestuursraden zijn openbare instellingen

---

³⁶ MAST A., *o.c.*, p. 550.

met gemengd karakter. Het zijn openbare instellingen met rechtspersoonlijkheid die de goederen bestemd voor de uitoefening van de openbare eredienst beheren. De bestuursraad heeft vier voogdij-overheden: de synode, de gemeente, het Ministerie van Justitie (Bestuur der Erediensten) en de Bestendige Deputatie³⁷. Een bestuursraad kan geen schenkingen doen. Een definitieve afstand van het archief is dus uitgesloten.

De archiefwet van 24 juni 1955 laat toe dat de bestuursraden hun archiefbescheiden van meer dan 100 jaar neerleggen (art. 1, alinea 2) en eveneens de archiefbescheiden die minder dan 100 jaar oud zijn doch geen nut meer hebben voor de administratie (art. 1 alinea 4). Er bestaat geen verplichting tot overdracht van archief.

Wel heeft de algemeen rijksarchivaris of zijn gemachtigde een inspectierecht ter plaatse (art. 6), en ook voor bestuursraden, als openbare instellingen, geldt het artikel 5, dat geen bescheiden mogen vernietigd worden zonder toestemming van de algemeen rijksarchivaris of diens gemachtigden.

In de uitvoeringsbesluiten van 12 december 1957 wordt verder bepaald dat de algemeen rijksarchivaris contracten mag afsluiten van ten minste 25 jaar, die vernieuwbaar zijn (hoofdstuk II, artikel 5). Volgens het verslag aan de Koning van minister Leo Collard was die minimumtermijn van 25 jaar bedoeld om te vermijden dat het archief na inventarisering zou worden teruggevraagd (Belg. Staatsbl., 20.12.1957, blz. 9097).

In het Koninklijk Besluit van 9 mei 1969 (Belg. Staatsblad 19.09.1969) werd de mogelijkheid voorzien om contracten voor minder dan 25 jaar af te sluiten op voorwaarde dat het archief reeds degelijk geordend en geïnventariseerd was.

Omtrent de plaats van neerlegging bepaalt het uitvoeringsbesluit dat het archief van bestuursraden moet neergelegd worden in het Algemeen Rijksarchief indien dit betrekking heeft op de provincie Brabant of in de bewaarplaats van het Rijksarchief gevestigd in de hoofdplaats van de provincie (Hoofdstuk II, artikel 6 par. 2). De arrondissementele en hulpbewaarplaatsen bestonden nog niet in 1957.

---

³⁷ GRAUWEN M., *o.c.*, p. 20. De navolgende gegevens zijn aan deze studie ontleend.

2. Het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkfabrieken

Volgens dit decreet kregen de kerkfabrieken het statuut van openbare instelling, hetgeen belangrijk is voor de toepassing van de latere archiefwet. In 113 artikels werd hun organisatie en hun werking geregeld. Vanuit archiefoogpunt zijn vooral de artikels 50 en 54 tot en met 57 belangrijk.

Artikel 50 bepaalt dat elke kerkfabriek over een kist of kast moet beschikken die met drie sleutels gesloten wordt, waarvan één exemplaar in handen van de schatbewaarder berust, het andere in handen van de pastoor of de bedienaar van de kerk en de derde in handen van de voorzitter van de kerkfabriek.

Artikel 54 stelt dat alle papieren, titels en documenten met betrekking tot de inkomsten en aangelegenheden van de kerkfabriek en meer bepaald de rekeningen met de bewijsstukken, de beraadslagingsregisters, anders dan het lopende register, de sommier van de titels en de inventarissen en controlelijsten, in de genoemde kist of kast moeten bewaard worden.

Artikel 55 voorziet dat er twee inventarissen moeten gemaakt worden: één van de roerende voorwerpen van de kerk en een andere van de titels, papieren en gegevens met betrekking tot de goederen vermeld in elke titel en de inkomsten die eruit voortvloeien. Van de inventaris van het roerend patrimonium van de kerk moet een dubbel aan de pastoor of aan de bedienaar overhandigd worden. Ieder jaar moet een recollement volgens deze inventarissen gemaakt worden.

Artikel 56 bepaalt dat de secretaris van de kerkfabriek een sommierregister moet bijhouden waarin hij alle titels en huurcelen inschrijft.

Artikel 57 regelt de wijze waarop titels of andere documenten uit de archiefkist of -kast kunnen verwijderd worden. Er moet namelijk een toelating verleend worden door de kerkfabriek en er moet een omstandig gedocumenteerd ontvangstbewijs voor in de plaats worden gelegd.

In verdere artikels worden nog bepalingen opgesomd die betrekking hebben op de archiefbewaring. Zo wordt in artikel 89 voorzien dat de rekening in twee exemplaren opgemaakt wordt, waarvan één exemplaar bestemd is voor de gemeente en het andere in de bewuste archiefkist of -kast moet bewaard worden.

3. De Belgische wetgeving in verband met de kerkfabrieken

De Belgische regering nam in 1830 de bestaande wetgeving over, dus ook deze met betrekking tot de kerkfabrieken. In de loop der jaren werden echter tal van oudere wetten aangepast of door nieuwe wetten vervangen of aangevuld, hetgeen ook met de kerkfabrieken gebeurde. Daarnaast waren er omzendbrieven van de hogere voogdijoverheden die enkele aspecten betreffende de werking van de kerkfabriek nader bepaalden.

De wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke der erediensden had vooral betrekking op de begrotingen en de rekeningen van de kerkfabrieken³⁸. Vanuit archiefoogpunt waren vooral de bepalingen betreffende de opmaak in meerdere exemplaren van de begrotingen en rekeningen van belang, waarbij bepaald werd dat één exemplaar bij de Synode, één bij de provincie, één bij de gemeente en één bij de bestuursraad diende te berusten.

4. De archiefwetgeving

a. De archiefwet van 24 juni 1955³⁹

Op 12 augustus 1955 werd de nieuwe Belgische archiefwet van toepassing waarbij het toezicht op de bewaring en de neerlegging van archiefbescheiden geregeld werd. In artikel 1, tweede lid, werd bepaald dat bescheiden van meer dan 100 jaar oud bewaard door gemeenten en openbare instellingen, in het Rijksarchief kunnen neergelegd worden. Deze bepaling is ook van toepassing op de bestuursraden als openbare instelling.

Krachtens artikel 1, vierde lid, mogen de gemeenten en openbare instellingen ook bescheiden die geen honderd jaar oud zijn, als ze voor hen geen administratief of juridisch nut meer hebben, neerleggen in het Rijksarchief.

In artikel 5 wordt gesteld dat de gemeenten en openbare instellingen, geen bescheiden mogen vernietigen zonder toestemming van de Algemene Rijksarchivaris of diens gemachtigden.

Artikel 6 bepaalt dat de bescheiden bewaard door de gemeenten en openbare instellingen onder het toezicht staan van de Algemene Rijksarchivaris of van

---

³⁸ Belgisch Staatsblad van 9 maart 1870, p. 905-906.

³⁹ Belgisch Staatsblad van 12 augustus 1955, p. 4900-4901. Zie de tekst van de wet in bijlage 1.

diens gemachtigden.

Op basis van de archiefwet kan een bestuursraad dus haar archief in het Rijksarchief neerleggen. Bovendien is het zo dat zij onderworpen is aan het toezicht op het archief dat ze zelf bewaart. De Algemene Rijksarchivaris kan er zich van vergewissen dat de bescheiden in goede, geordende en toegankelijke staat bewaard worden. Zonder toestemming van de Algemene Rijksarchivaris mogen de bestuursraden geen bescheiden vernietigen of vervreemden.

*b. Koninklijk Besluit betreffende de uitvoering van de archiefwet van 24 juni 1955*⁴⁰

Dit Koninklijk Besluit regelt o.a. de procedure voor neerlegging en overbrenging van archiefbescheiden van openbare besturen, zoals de bestuursraden. Volgens artikel 5 kan de Algemene Rijksarchivaris contracten sluiten met het oog op de neerlegging en overbrenging van bescheiden naar de Rijksarchieven. Deze contracten worden gesloten voor tenminste 25 jaar en zijn hernieuwbaar. In principe worden de bescheiden neergelegd in de bewaarplaats van het Rijksarchief waaronder het betrokken openbaar bestuur, in casu de bestuursraad, ressorteert. Over de praktische modaliteiten van de neerleggingsprocedure zullen we het verder nog hebben.

5. De wetgeving op de openbaarheid van bestuur en op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

De bestuursdocumenten die door de bestuursraad zijn tot stand gebracht zijn onderworpen aan het grondwetsartikel 32 waarin gesteld wordt dat iedereen het recht heeft elk bestuursdocument te raadplegen en er een afschrift van te krijgen, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden bepaald door de wet, het decreet, ... De uitvoeringsmodaliteiten werden vastgelegd in de federale wet op de openbaarheid van bestuur van 11 april 1994.⁴¹

Een bestuursdocument wordt heel ruim gedefinieerd als "*alle informatie, in*

---

⁴⁰ Belgisch Staatsblad van 20 december 1957, p. 9099-9101. Zie de tekst van dit besluit in bijlage 1.

⁴¹ Belgisch Staatsblad van 30 juni 1994.

*welke vorm ook, waarover een administratieve overheid beschikt".*⁴² Daaronder zijn ook begrepen de stukken die ter voorbereiding van een beslissing werden opgemaakt. Iedereen zonder enig onderscheid heeft het recht bestuursdocumenten te raadplegen. Een aanvrager hoeft bij zijn verzoek geen enkel persoonlijk belang te doen blijken, tenzij het een document van persoonlijke aard betreft. Een document van persoonlijke aard wordt omschreven als *"een bestuursdocument dat een beoordeling of een waardeoordeel bevat van een met naam genoemd of gemakkelijk identificeerbaar natuurlijk persoon of de beschrijving van een gedrag waarvan het ruchtbaar maken aan die persoon kennelijk nadeel kan berokkenen"*.

De aanvraag dient schriftelijk gesteld te worden (per brief of ter plaatse schriftelijk) en de aangelegenheid moet nader gespecificeerd worden. Aan de inzage ter plaatse zijn geen kosten verbonden. Een aanvraag kan worden afgewezen als het belang van de openbaarheid niet opweegt tegen de bescherming van één van de in de wet opgesomde belangen, zoals o.m. de veiligheid van de bevolking en de fundamentele rechten en vrijheden van de bestuurden. Inzage kan eveneens worden afgewezen *"wanneer de openbaarmaking van het bestuursdocument afbreuk doet ... aan de persoonlijke levenssfeer ..."*

Wanneer de vraag tot inzage betrekking heeft op een document waarin een auteursrechtelijk beschermd werk (bijvoorbeeld een plan gemaakt door een architect) is opgenomen, is geen toestemming van de auteur of zijn/haar rechtsopvolger vereist, voor zover het verzoek zich beperkt tot het ter plaatse inzage verlenen of het verstrekken van uitleg. Het afleveren van een afschrift is slechts toegestaan mits de uitdrukkelijke toelating van de auteur of van de persoon waarop zijn rechten zijn overgegaan.

De openbaarheid van bestuursdocumenten is enkel van toepassing op archieven van de bestuursraad. De *Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van verwerking van persoonsgegevens* van 8 december 1992 gewijzigd door de wet van 11 december 1998 daarentegen geldt ook voor de andere organisaties.⁴³ Deze wet richt zich specifiek op de persoonsgegevens

---

⁴² Een administratieve overheid is elke overheid zoals bedoeld in art 14 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State. De kerkfabriek is als openbare instelling inderdaad onderworpen aan de rechtsmacht van de Raad van State.

⁴³ Belgisch Staatsblad 18 maart 1993. Zie in het bijzonder de verschillende genummerde Koninklijke besluiten ter uitvoering van de wet.

vervat in manueel of met de computer bijgehouden bestanden of lijsten. Onder persoonsgegevens worden alle gegevens verstaan "*die betrekking hebben op een natuurlijke persoon die is of kan worden geïdentificeerd*". Het basisbeginsel van de wet wordt geformuleerd in art. 2: "*Iedere natuurlijke persoon heeft bij de verwerking van persoonsgegevens die op hem betrekking hebben, recht op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer.*"

6. Voorschriften uit Kerkorde en Constitutie betreffende archiefzorg

Constitutie 12.3. De kerkenraad benoemt zijn voorzitter en secretaris. Hij benoemt ook een penningmeester en een archivaris.

Kerkorde 4.2/2(k) [De ouderling] zij verrichten administratieve arbeid door b.v. het bijhouden van kerkelijke registers, de ledenlijst en de archieven.

Kerkorde 12.4/3. Iedere plaatselijke gemeente beschikt over

- a) een register voor het optekenen van de notulen van de vergaderingen van de kerkenraad;
- b) één of meerdere registers voor het inschrijven van de doopbedieningen, de openbare geloofsbelijdenissen, de huwelijken en begrafenissen;
- c) een register voor het inschrijven van de lidmaten met hun volledig adres;
- d) een boekhouding en
- e) registers voor de inventaris van het meubilair van het kerkgebouw en bijgebouw(en), van de bibliothe(e)k(en) en van de archieven.

Het districtsbestuur zal er zich om de vijf jaar van overtuigen, dat al deze registers bestaan en regelmatig bijgehouden worden, zonder deze evenwel mee te nemen.

Constitutie 29.4 [De synodale raad] Hij is belast met de algemene administratie van de Kerk en het bijhouden van de archieven.

Bij de herstructurering van de synodale organisatie aangenomen op de synodevergadering van 2000, werden de Commissies belast met verschillende aspecten van het kerkelijk leven, vervangen door Coördinaties. De Coördinatie "Administratie en Financiën", belast o.a. met het beheer van de financiën, de verificatie van de rekeningen, het beheer van de projecten, enz. is tevens verantwoordelijk voor het beheer van de archieven (*Kerkorde, o.c.*, art. 26, aflevering nr. 7).

7. Voorschriften van de Administratieve Raad van de Protestants-Evangelische Eredienst betreffende archiefzorg

Uittreksels uit de statuten van ARPEE.

Artikel 7. De centrale raad van de ARPEE heeft als opdracht:

7.8 de archieven te beheren volgend de wettelijke voorschriften;

Artikel 26.

De ARPEE is verantwoordelijk voor het beheer van zijn archieven alsook voor die van de commissies die onder zijn verantwoordelijkheid werken.

26.1 De archieven worden beheerd volgens de rechtsregels en de wetgeving op dit gebied.

Artikel 27. Elke vleugel van de ARPEE verzekert het beheer en de bewaring van:

- a) de dossiers en de archieven van de bij Koninklijk Besluit of bij ministeriele beslissing erkende plaatselijke gemeenten en deze van het personeel en van de diensten die tot zijn vleugel behoren;
- b) de archieven die behoren tot zijn interne werking.

Artikel 28. De centrale raad verzekert er zich jaarlijks van, dat de archieven in goede staat worden bewaard.

28.1 Elke vleugel bezorgt hem jaarlijks een attest dat aangeeft, dat er inderdaad een interne controle is uitgevoerd naar het naleven van de bovengenoemde regels.

28.2 Ingeval een der beide vleugels de regels van bewaring van de archieven niet naleeft, zal de centrale raad van de ARPEE de betrokken vleugel hierover om uitleg vragen en hem gelasten de situatie zo snel mogelijk in orde te brengen.

Hoofdstuk IV

ARCHIEFBEHEER

I. TOEZICHT OP HET ARCHIEFBEHEER

A. Toezicht door het Rijksarchief op de bescheiden van bestuursraden

Het toezicht is de ambtelijke bevoegdheid toegekend door de Archiefwet aan de Algemene Rijksarchivaris of aan zijn afgevaardigden om een onderzoek in te stellen naar de uitvoering van de zorg voor en het beheer van archiefbescheiden.

De archiefinspecteurs van het Rijksarchief treden op als gemachtigden van de Algemene Rijksarchivaris. Zij hebben toegang tot alle ruimten waarin bescheiden van de openbare instellingen, in dit geval de bestuursraad, bewaard worden, uiteraard met inachtneming van de voorschriften ten aanzien van de beveiliging van de geheime bescheiden. Als beëdigde ambtenaren zijn zij trouwens onderworpen aan de discretieplicht.

Er zijn drie soorten inspecties:

- inspecties die kunnen uitgaan van het Rijksarchief;
- inspecties op verzoek van de bestuursraden;
- inspecties uitgevoerd ter gelegenheid van een overdracht van archiefbescheiden naar het Rijksarchief.

Zo kan een bestuursraad, bijvoorbeeld naar aanleiding van organisatorische problemen in verband met het archief, aan de rijksarchivaris van haar ressort om advies vragen. Dit advies kan, indien nodig, een inspectie inhouden, waarbij de archivaris vaststellingen ter plaatse doet. Daarnaast kan de rijksarchiefdienst inspecties organiseren om na te gaan of alle bestuursraden aan de wettelijke voorwaarden inzake archiefbewaring voldoen. De derde soort inspecties gaan normaal aan iedere overdracht van archiefbescheiden vooraf.

B. Toezicht door kerkelijke overheden

De Kerkorde voorziet in een toezicht op het archief van de plaatselijke gemeenten. Het districtsbestuur krijgt de opdracht om minimum om de vijf jaar de bewaring en de inhoud van een aantal voorgeschreven registers te controleren.

II. BEWARING IN GOEDE, GEORDENDE EN TOEGANKELIJKE STAAT

Het is niet voldoende archiefbescheiden te bewaren, men moet het ook op een doordachte manier doen, rekening houdend met de materiële toestand van de bescheiden. Archief bestaat meestal uit papier, perkament, leder en ander organisch materiaal, dat kwetsbaar is en kan aangetast worden door ondeskundig gebruik, droogte, vocht, warmte, koude, enz.

Ook bescheiden op machineleesbare dragers, zoals diskettes, tapes en dergelijke, vergen speciale bewaaromstandigheden, zodat zij in de toekomst nog leesbaar zouden blijven.

Indien archiefbescheiden op een verantwoorde wijze bewaard worden, kunnen zij zonder problemen gedurende eeuwen geconserveerd worden. Het volstaat dikwijls rekening te houden met een aantal eenvoudige principes om later zware schade en hoge restauratiekosten te voorkomen.

De wetgeving geeft geen praktische voorschriften over de materiele bewaring van het archief van bestuursraden. In het decreet van 1809 is er slechts sprake van een kist met drie sloten waarin het geld en de titels dienen bewaard te worden. Op basis van dit decreet kan men dus stellen dat de archiefbescheiden van een bestuursraad centraal moeten bewaard worden, alhoewel dit in de praktijk meestal anders is.

A. De duurzaamheid van de bescheiden

Alhoewel de archiefverantwoordelijke weinig impact heeft op de opmaak van de bescheiden die hij bewaart, moet hier toch aandacht besteed worden aan het probleem van de duurzaamheid van de archiefbescheiden die men als archiefvormer produceert. Bescheiden die quasi voor de eeuwigheid moeten bewaard worden, dienen opgemaakt te worden op duurzame materialen. Het gebruik van kringlooppapier voor archiefbescheiden met een permanente of langdurige bewaartermijn is dan ook verboden. Kringlooppapier mag slechts gebruikt worden voor bescheiden die na een bepaalde tijd mogen worden

vernietigd. Bestaat er twijfel dan moet men ervoor kiezen om de bescheiden op permanent papier aan te maken.

Als er faxtoestellen worden gebruikt moeten die toestellen permanent papier kunnen verwerken. Als men te maken heeft met thermische toestellen die niet-permanent papier gebruiken, dan moeten de bescheiden die permanent moeten worden bewaard, worden omgekopiëerd op permanent papier, dit wil zeggen op papier dat scheikundig stabiel is en ook na veroudering zijn duurzaamheid behoudt.

B. De bewaarplaats

Lang niet iedere bestuursraad beschikt heden ten dage nog over een kist of kast met drie sleutels om het geld en de titels te bewaren. De financiële middelen worden al geruime tijd via bankrekeningen beheerd en voor wat de titels en bescheiden van de bestuursraad betreft worden de meest verschillende bewaarplaatsen gebruikt.

Bij de bewaring van de bescheiden moet men een onderscheid maken tussen het dynamisch en het statisch archief van de bestuursraad. Het dynamisch archief zijn deze bescheiden die regelmatig voor het dagelijks beheer van de bestuursraad gebruikt worden en dit bevindt zich dan ook meestal in de onmiddellijke omgeving van de gebruikers. Zo zal bijvoorbeeld de schatbewaarder thuis dikwijls zelf de lopende boekhoudkundige documenten en de bewijsstukken bij de rekening van het lopende jaar bewaren. Het thuis bewaren van archiefbescheiden kan in geval van plots overlijden van de bewaarder of van brand of andere calamiteiten ernstige problemen veroorzaken. Behoudens stukken van het lopende jaar horen archiefbescheiden uitsluitend in de archiefbewaarplaats thuis.

Archiefbescheiden worden bij voorkeur op één centrale plaats bewaard en in principe nooit bij een private persoon. In de praktijk zijn de pastorie of de kerk de aangewezen bewaarplaatsen. Indien de archiefbescheiden toch tijdelijk door een private persoon bewaard worden, bijvoorbeeld door de voorzitter van de bestuursraad, dan moeten duidelijke afspraken over de toegankelijkheid en over de openbaarheid van de bescheiden gemaakt worden. Bovendien dient voor deze periode een speciale verzekering afgesloten te worden.

Voorwaarden waaraan de bewaarplaats dient te voldoen

Bij het zoeken naar de geschikte plaats voor een archiefkast of voor een meer modern opbergsysteem is het uiterst belangrijk rekening te houden met de klimatologische omstandigheden waarin de archiefbescheiden moeten bewaard blijven. Archief bestaat voor het grootste gedeelte uit organisch materiaal zoals leder en papier. Dit materiaal is kwetsbaar en moet met zorg behandeld worden. Dit wil niet zeggen dat de oudste bescheiden a fortiori het meest gevaar lopen, integendeel. Zo is bijvoorbeeld papier uit de tijd na 1880 veel kwetsbaarder dan perkament.

Het juist uitvoeren van de voorschriften voor een ideale archiefbewaring is een zaak van specialisten en vergt dikwijls ook grote financiële inspanningen, maar als men rekening houdt met een beperkt aantal praktische richtlijnen kunnen veel problemen voorkomen worden.

– **Temperatuur en vochtigheid**

Vaak worden archiefbescheiden op zolder of in de kelder bewaard waar ze ofwel te vochtig ofwel te droog staan, ofwel onderhevig zijn aan grote temperatuurschommelingen. Het best bewaart men het archief in een ruimte met een temperatuur tussen 16°C en 18°C (18° voor magnetische dragers). Deze temperatuur zou vrij constant moeten blijven. Grote en bruuske schommelingen dienen in elk geval vermeden te worden. Vooral deze laatste maken zolders tot ongeschikte bewaarplaatsen.

Naast de temperatuur speelt de relatieve vochtigheid een belangrijke rol: een relatieve vochtigheid van 50%-55% moet nagestreefd worden (40% voor magnetische dragers). Grote en bruuske schommelingen zijn erg schadelijk voor het archiefmateriaal. De relatieve vochtigheid is dikwijls een probleem in kelders, alhoewel de temperatuur aldaar meestal wel meevalt. Kiest men toch voor bewaring in een kelderruimte dan zou deze zeker aan een aantal minimumeisen moeten voldoen. Zo zouden de wanden moeten geïsoleerd zijn, zodat het vocht uit de grond niet via de muren in de archiefbescheiden kan trekken. Bovendien mogen er geen water- of afvoerleidingen in de archiefruimte aanwezig zijn, dit om bij een breuk geen overstromingen te krijgen. Een opvangputje met een automatische pomp zou goede diensten kunnen bewijzen. Uiteraard moet de kelder vrij zijn van overstromingsgevaar veroorzaakt door bijvoorbeeld de omliggende rioleringen of door een waterloop in de buurt. Doet er zich toch een overstroming voor, dan moeten onmiddellijk beschermende maatregelen getroffen worden.

Bij zolderruimten is het raadzaam om regelmatig het dak op lekken te controleren.

– Licht

Licht oefent eveneens een schadelijke invloed uit op de meeste archiefbescheiden. Vooral papier uit de tijd na 1880, meestal datgene waarover de bestuursraad beschikt, is erg gevoelig voor licht. Het verdient daarom aanbeveling om archiefbescheiden zo weinig mogelijk aan daglicht en zeker niet aan rechtstreeks daglicht bloot te stellen. Ook bij tentoonstellingen van archiefbescheiden moet hiermee rekening gehouden worden. Schade veroorzaakt door licht is steeds onomkeerbaar en leidt op termijn tot de totale vernietiging. Kunstlicht is niet minder schadelijk dan natuurlijk licht. Het gebruik van sterke spots of lampen met een groot aandeel aan UV-licht, zoals bijvoorbeeld in sommige fotokopieertoestellen, moet dus ten stelligste vermeden worden.

Bescherming tegen licht bieden o.m. het verdonkeren van de vensters door rolluiken of rolgordijnen - wat de luchtverversing in de archiefruimte niet verhindert -, de schikking van de rekken loodrecht op de vensters en de verpakking in aangepaste dozen.

– Vuur

Vuur is samen met water uiteraard één van de ergste vijanden van archiefbescheiden. Het verdient dan ook de aanbeveling alle mogelijke maatregelen te nemen om brand te voorkomen. Hierbij zou moeten gedacht worden aan de aanwezigheid van een brandblusser in de bewaarplaats. Indien het om een grotere ruimte gaat, zijn een branddetectiesysteem en brandwerende deuren aangewezen. In dit verband valt op te merken dat compact opgeslagen papier maar zeer langzaam in brand schiet en dus eerst aanzienlijke hoeveelheden rook uitstoot.

Verder is het raadzaam om een plan op te stellen voor de ontruiming van het archief en de berging van de archiefbescheiden in geval van nood; moeten de elektriciteitsleidingen regelmatig worden gecontroleerd en is roken in het archief strikt verboden.

– Stof, bacteriën en schimmels

Het verdient aanbeveling het archief regelmatig van stof te ontdoen omdat dit stof op zijn beurt een haard voor bacteriën kan zijn. Oudere archiefbescheiden bevatten soms zand- en kalkresten die afkomstig zijn van de middelen die men indertijd gebruikte om de inkt te doen drogen. Deze resten kunnen bij het inzien van de bescheiden slijtage veroorzaken.

Archief dat vochtig en warm bewaard wordt, al is het maar voor een korte tijd, kan de voedingsbodem worden voor bacteriën en schimmels. Het probleem hierbij is dat deze microscopische wezentjes hun vernietigend werk in grote stilte verrichten. De beste oplossing voor dit probleem is het te voorkomen door een constante relatieve vochtigheid en temperatuur te bewaren. Wordt men toch met archiefschimmels en of bacteriën geconfronteerd, dan is het best een specialist te raadplegen. Grijsz stoffige vlekken binnen boekbanden of gekleurde kringen op de archiefbescheiden zijn dikwijls een aanduiding van hun aanwezigheid. Dergelijke schimmels en bacteriën kunnen zich soms vrij snel vermenigvuldigen en een gans bestand aantasten.

C. De verpakking van de bescheiden

Er bestaan in de handel allerlei soorten verpakkingsmateriaal, waarvan sommige meer dan andere geschikt zijn om archiefbescheiden te verpakken. Het Rijksarchief kan ook geschikte zuurvrije dozen en archiefmappen leveren (zie bijlage 4).

Zuivere archieven mag men niet met vervuilde of door schimmels en bacteriën aangetaste stukken vermengen. Ook het aaneenhechten van papieren met behulp van spelden of papierklemmen moet vermeden worden. Veel beter is het deze papieren samen te voegen in papieren mappen. Tenslotte herstelt men gescheurde papieren niet met plakband omdat dit later vergeelt en niet meer te verwijderen sporen nalaat.

D. De bewaring en ontsluiting van het archief

1. Dynamisch en statisch archief

Is er een geschikte archiefruimte gevonden, dan kan gedacht worden aan de opslag van het archief. Het is aanbevelenswaardig dat het archief van de protestantse gemeente en van de verenigingen en instellingen wordt opgesplitst in een dynamische en statische archiefafdeling.

In het dynamisch archief worden alle ontvangen en opgemaakte archiefstukken van recente datum bewaard. Het bevindt zich in de onmiddellijke omgeving van de kerkenraad, bestuursraad of dominee, want het betrokken archief kan nog vaak worden geraadpleegd.

Na verloop van jaren, hooguit 30 à 50 jaar, kan er een selectie worden uitgevoerd. De archiefstukken die na selectie overblijven, dienen permanent te worden bewaard. Deze archiefbescheiden noemt men het statisch of historisch archief. Het is een afgesloten geheel dat veel minder frequent wordt geraadpleegd. In de praktijk wordt de scheidingslijn tussen dynamisch en statisch archief gelegd in het jaar 1945, eventueel in het jaar 1918 in kleinere parochies waar de registers lange tijd in gebruik blijven.

2. De registratie van archiefbescheiden

Om te weten welke bescheiden door de protestantse gemeente bewaard worden dient er een lijst te worden opgemaakt. Vooreerst kunnen de voornaamste kenmerken van de ingekomen en uitgaande stukken (naam van de correspondent, datum, onderwerp, plaats van bewaring) in chronologische volgorde worden ingeschreven in een register. Op die wijze kan op een gemakkelijke manier worden nagegaan of alle zaken op tijd werden afgehandeld.

De registratie van de stukken verschaft nog geen overzicht van de aanwezige bescheiden. Om deze stukken zonder al te veel moeite te kunnen terugvinden moeten zij eerst geordend worden (zie hierna punt 3) en vervolgens in een lijst, met name de archiefinventaris (zie hierna punt 4), worden beschreven.

3. De Ordening

Het ordenen van archief gebeurt volgens het ordeningsplan zoals dat in bijlage 3 te vinden is. Er bestaan verschillende methoden om een archief te ordenen. Men dient er vooral op te letten dat het gekozen systeem logisch is en de ordening consequent uitgevoerd wordt.

Eerst worden de stukken gegroepeerd per archiefvormer (b.v. stukken van de kerkenraad, bestuursraad, dominee en verenigingen). De hoofdingeling van het ordeningsplan of archiefschema in bijlage 3 ziet er als volgt uit:

- I. Archief van de gemeentevergadering
- II. Archief van de kerkenraad
- III. Archief van de diaconie
- IV. Archief van de bestuursraad (of beheerraad)
- V. Archief van overige commissies
- VI. Gedeponeerde archieven
- VII. Archieven van dominees

Na de groepering van de archieven per archiefvormer worden de bescheiden verder systematisch ingedeeld volgens het plan in bijlage 3.

Het is mogelijk dat door praktische omstandigheden, zoals door het al dan niet aanwezig zijn van bepaalde bescheiden of door de omvang van het bewaarde archief, de indeling van bijlage 3 niet letterlijk kan gevolgd worden. In dat geval moet men streven naar een aangepaste ordening waarbij de plaatselijke toestand en het modelschema met elkaar worden verzoend.

De archiefbescheiden moeten zodanig worden geordend dat alle stukken die op eenzelfde onderwerp betrekking hebben of die voortvloeien uit de afhandeling van een bepaalde zaak, worden samengevoegd tot één dossier of onderwerpsmap, tenzij dit niet doelmatig zou zijn. Dit laatste is meestal het geval voor gelijkvormige stukken, zoals rekeningen en begrotingen, die bij voorkeur chronologisch gerangschikt worden.

4. De inventaris

Van alle dossiers en onderwerpsmappen wordt een inventaris opgemaakt en bijgehouden. De inventaris is een systematisch gestructureerde lijst in de volgorde van het archiefschema in bijlage 3. De titels van de hoofdstukken en paragrafen worden, na eventuele aanpassing in functie van het bewaarde archief,

eveneens uit het modelschema overgenomen.

Een beschrijving van een archiefbestanddeel bestaat tenminste uit navolgende elementen: een doorlopend volgnummer, de inhoud van het archiefbestanddeel, de datum of uiterste data en de materiële omvang (1 stuk, 1 omslag, 1 pak, 1 deel, ...). De inhoudsbeschrijving is vanzelfsprekend het belangrijkste onderdeel van de beschrijving: meestal wordt het ingeleid door een vormbeschrijving (register, rekening, verzoekschrift, dossier inzake, stukken betreffende, ...), waarna in zo beknopt mogelijke bewoordingen het onderwerp wordt omschreven.

Voorbeelden:

11. Notulen van de kerkenraad, 1844-1995, 1 deel.
12. Rekening van de bestuursraad, 1956, 1 deel.
13. Bewijsstukken bij de rekeningen, 1956, 1 omslag.

De inventaris wordt best ingedeeld als volgt:

1. Inhoudsopgave
  2. Inleiding waarin volgende elementen voorkomen:
    - beknopte geschiedenis van de archiefvormende instelling vooral met betrekking tot de organisatie en archiefvorming.
    - geschiedenis van het archief en de archiefzorg met vermelding van vroegere inventarisaties, oude ordeningsstelsels, vernietiging van archief, ...
    - verantwoording van de inventarisatie
  3. Eventuele bijlagen bij de inleiding zoals lijst van predikanten.
  4. Aanwijzingen voor het gebruik. Zijn er nadere toegangen? Andere bronnen? Is er beperking van de openbaarheid?
  5. Bibliografie
  6. Eigenlijke inventaris
  7. Index op plaats- en persoonsnamen
- Aanhangsel: Documentatie

E. Selectie ter vernietiging van bescheiden van na 1945

1. Algemene regel

Archiefbescheiden van bestuursraden mogen, zoals hierboven vermeld, niet vernietigd worden zonder toelating van de Algemene Rijksarchivaris. In geval van vervreemding of verlies dient het Rijksarchief verwittigd te worden.

Wat de kerkelijke archieven in het algemeen betreft zijn de richtlijnen terzake van de bevoegde kerkelijke overheden van kracht.

Als algemene regel geldt dat in archieven van vóór 1945 geen echte selectie ter vernietiging hoeft te worden uitgevoerd. Deze archieven moeten echter wel geschoond worden, d.w.z. dat blancopapier, dubbels, fotokopieën en waardeloze bescheiden uit de dossiers en mappen worden verwijderd.

2. Selectie van het permanent te bewaren archief

Van alle archiefbescheiden dient te worden nagegaan of ze permanent dienen bewaard te blijven. De voorschriften van het Rijksarchief zijn enkel van toepassing voor de archieven van het consistorie vanaf 1809. Het hulpmiddel daartoe is de selectielijst in bijlage 2.

In archieven of archiefafdelingen vanaf 1945 wordt daarentegen een inhoudelijke selectie doorgevoerd. De selectielijst is ingedeeld in twee groepen: de archiefbescheiden die alleszins blijvend moeten worden bewaard en bescheiden die na verloop van tijd mogen worden vernietigd. De opsomming in deze laatste categorie heeft slechts een adviserend karakter. Bestuursraden die hun archief zelf bewaren, kunnen meer stukken bewaren dan in de selectielijst werden opgenomen. Wordt echter de latere overbrenging naar een Rijksarchief overwogen, dan kan gevraagd worden dat de strengere selectiecriteria worden gerespecteerd.

De tweede groep archiefbescheiden, met name deze die op termijn kunnen worden vernietigd, wordt verder opgesplitst overeenkomstig de bewaartermijn van respectievelijk vijftig en dertig jaar. Ook deze bewaartermijnen, die uit de praktijk gegroeid zijn, hebben slechts een adviserende waarde.

De selectielijst heeft geen betrekking op de archiefbescheiden, die niet door de bestuursraad maar door de dominee of door andere verenigingen of instellingen werden tot stand gebracht. Daarvoor dient men een beroep te doen op de voorschriften van de Synodale raad.

3. Vernietigen in de praktijk

In deze richtlijnen is een selectielijst voor de bestuursraden als bijlage 2 opgenomen. De bescheiden, vermeld in deze lijst als te vernietigen, kunnen na afloop van de voorgestelde bewaringstermijn zonder meer vernietigd worden. Voor alle andere bescheiden, die niet in deze lijst voorkomen, dient een voorafgaande aanvraag bij het Rijksarchief gedaan te worden.

Bij het materieel vernietigen van de bescheiden dient ervoor gezorgd te worden dat dit grondig gebeurt (versnippering, verbranding). Er moet vooral over gewaakt worden dat bescheiden met persoonlijke gegevens niet zomaar kunnen rondslingeren. Meegeven van archiefbescheiden met papierslagen is niet geoorloofd.

Er dient tevens op gewezen te worden dat het onrechtmatig vernietigen van bescheiden in strijd is met de wet (zie strafwetboek, art. 241-244).

Voor de andere archiefbescheiden van de protestantse gemeenten dienen de kerkelijke overheden aangepaste richtlijnen te verstrekken.

F. Neerlegging en bewaargeving

1. Neerlegging in het Rijksarchief

De archiefwet bepaalt in artikel 1, alinea 2 dat archiefbescheiden ouder dan 100 jaar door de gemeenten en openbare instellingen, waaronder ook de bestuursraden, in het Rijksarchief kunnen neergelegd worden. Bescheiden minder dan 100 jaar oud, die geen nut meer hebben voor de administratie, kunnen in het Rijksarchief worden neergelegd op verzoek van de openbare overheden aan wie ze toebehoren. In principe is het dus ook mogelijk voor de bestuursraden om bescheiden van minder dan 100 jaar neer te leggen. Om praktische redenen dienen deze bescheiden echter van vóór 1945 te dateren.

Volgens het uitvoeringsbesluit op de archiefwet van 12 december 1957 is de Algemene Rijksarchivaris gemachtigd om met de bestuursraden contracten te sluiten met het oog op de neerlegging en overbrenging van hun bescheiden. Deze contracten worden gesloten voor een duur van ten minste 25 jaar en kunnen worden vernieuwd.

De bestuursraden dienen hun bescheiden neer te leggen in het Rijksarchief dat voor hun regio bevoegd is (zie lijst Rijksarchieven in bijlage 5).

Hetzelfde Koninklijk Besluit bepaalt eveneens dat de neerlegging geschiedt op kosten van de bewaargever. Daarnaast zijn aan de neerlegging van de

archiefbescheiden echter een aantal voorwaarden verbonden:

- het bevoegde Rijksarchief moet beschikken over voldoende magazijnruimte;
- de bescheiden dienen volgens de hieronder beschreven procedure overgebracht te worden;
- de bescheiden mogen geen administratief nut meer hebben teneinde veelvuldig ophalen te vermijden;
- de bescheiden moeten aaneengesloten gehelen vormen, het mag geen afzonderlijke bescheiden betreffen;
- de bescheiden dienen vergezeld te zijn van een gedetailleerde overdrachtslijst waarin elke map of dossier en elk deel in numerieke volgorde beschreven wordt;
- de bescheiden dienen verpakt te zijn in zuurvrije archiefmappen en vervolgens in zuurvrije standaarddozen waarop de nummers van de overdrachtslijst duidelijk aangebracht zijn;
- alle bescheiden moeten, behoudens duidelijk op de overdrachtslijst aangegeven uitzonderingen, onmiddellijk kunnen worden geraadpleegd in de leeszalen van het Rijksarchief;
- alle bestaande toegangen tot de over te brengen bescheiden (bijvoorbeeld oude inventarissen, ...) dienen in kopie bij de overdrachtslijst te worden gevoegd.

De neergelegde bescheiden blijven eigendom van de bestuursraad en kunnen, bijvoorbeeld voor tentoonstellingen, voor een beperkte periode en op kosten van de ontlener uitgeleend worden. De voorwaarden hiervoor worden in het af te sluiten contract bepaald. Indien de bescheiden na afloop van het contract teruggevraagd worden, wordt een bewarings- en bewerkingsvergoeding gevraagd, waarvan het bedrag en de modaliteiten in het af te sluiten contract vastgelegd worden.

2. Bewaargeving bij een gemeentearchief

Behalve de neerlegging in het Rijksarchief, kan een plaatselijke gemeente overwegen haar archief, met inbegrip van het archief van de bestuursraad, in bewaring te geven bij een gemeentearchief. Bij bewaargeving blijft de kerkenraad eigenaar van het overgedragen archief (een schenking is onmogelijk). Bovendien kan de bewaargeving op elk ogenblik op vraag van zowel de bewaargever, als de bewaarnemer worden beëindigd.

Aan de bewaargeving zijn, voor zover het archiefbescheiden van de bestuursraad betreft, twee voorwaarden verbonden. Vooreerst dient de Algemene rijksarchivaris daaraan zijn uitdrukkelijke goedkeuring te verlenen. Bovendien dient het gemeentearchief aan zekere eisen te voldoen: het dient te worden geleid door een professioneel archivaris, de archiefdienst dient te beschikken over een bewaakte leeszaal en over depotruimte die voldoet aan alle eisen inzake veilige bewaring.

De bewaargeving wordt vastgelegd in een overeenkomst tussen de kerkenraad enerzijds en het College van Burgemeester en Schepenen of de gemeentearchivaris namens het College anderzijds.

Bewaargeving — zelfs tijdelijk — bij een plaatselijke historische of heemkundige kring is niet toegestaan.

3. Bewaargeving bij districten en synodale archiefbewaarplaatsen

Als openbare instelling kan de bestuursraad haar archief enkel ter plaatse bewaren of naar een Rijksarchief of een door de algemene rijksarchivaris erkende archiefbewaarplaats overbrengen. Archieven van plaatselijke gemeenten, met inbegrip van het archief van de bestuursraad — in dit laatste geval met uitdrukkelijke toestemming van de algemene rijksarchivaris — kunnen ook in bewaring gegeven worden bij districten en synodale archiefbewaarplaatsen.

4. De overbrengingsprocedure

Wanneer een bestuursraad tot overbrenging van haar bescheiden beslist, dient zij vooreerst hiervoor de nodige besluiten te nemen. Het besluit van de bestuursraad moet bij voorkeur aan de kerkenraad ter goedkeuring voorgelegd worden. Best kan meteen ook aan de synodale raad een regeling voorgesteld worden betreffende het overige gemeentearchief.

De overbrenging dient te gebeuren in afgesloten blokken, bijvoorbeeld alle bescheiden van vóór 1945; daarna om de tien jaar of per pastoraat.

Voorafgaand aan de overbrenging dienen de daarvoor in aanmerking komende bescheiden vernietigd te worden volgens de voorgeschreven procedure.

De overgedragen bescheiden dienen per onderwerpsmap of per dossier beschreven te zijn (zie hiervoor de inventaris) in een overdrachtslijst, die minstens één maand vóór de feitelijke overbrenging aan het bevoegde Rijksarchief moet overgemaakt worden. In deze instelling zal een eerste controle van deze lijst uitgevoerd worden. Indien de overdrachtslijst niet volledig is of onvoldoende gedetailleerd, kan de overdracht uitgesteld worden. Bij de overgedragen bescheiden dienen alle zoekmiddelen (inventarissen, steekkaarten, enz.) gevoegd te worden, hetzij in origineel, hetzij in kopie.

Na goedkeuring van de overdrachtslijst wordt een verklaring van overdracht opgesteld met de volgende gegevens:

- de volledige naam van de archiefvormende instelling;
- de volledige naam van de overdragende instantie (indien deze niet dezelfde is als de archiefvormer);
- identificatie van het overgedragen archiefblok bestaande uit
  - naam van de protestantse gemeente, gevolgd door het jaar van overbrenging (b.v. Protestantse gemeente Ronse. Bestuursraad, Overdracht 1996);
  - uiterste data van de overgedragen bescheiden;
  - omvang in strekkende meters;
- aanduiding van de stukken die bijzondere maatregelen inzake conservering behoeven;
- raadpleegbaarheidsvoorwaarden: wanneer er voor bepaalde bescheiden of series restricties zijn voor de raadpleging, aanduiden waarom ze niet kunnen worden geraadpleegd en wanneer ze openbaar worden;
- aanduiding van de toegangen en andere zoekmiddelen.

Na controle van de overgebrachte bescheiden zal het Rijksarchief of het gemeentearchief een dubbel van dit overdrachtsformulier voor ontvangst naar de betrokken kerkenraad terugsturen.

Bijlage 1

ARCHIEFWET EN UITVOERINGSBESLUIT

I.

ARCHIEFWET VAN 24 JUNI 1955

(Belgisch Staatsblad van 12 augustus 1955, p. 4900-4901)

Artikel 1 - Bescheiden meer dan honderd jaar oud, bewaard door de rechtbanken der rechterlijke macht, de Raad van State, de Rijksbesturen en de provincies worden, behoudens regelmatige vrijstelling, in het Rijksarchief neergelegd.

Bescheiden meer dan honderd jaar oud, bewaard door de gemeenten en de openbare instellingen, kunnen in het Rijksarchief worden neergelegd.

Voor de archieven der gemeenten is de neerlegging evenwel verplicht, wanneer de bepalingen van artikel 100 der gemeentewet niet worden nageleefd⁴⁴.

Bescheiden minder dan honderd jaar oud, die geen nut meer hebben voor de administratie, kunnen in het Rijksarchief worden neergelegd op verzoek van de openbare overheden aan wie ze toebehoren.

Archieven van bijzondere personen of van private verenigingen kunnen, op verzoek van de betrokkenen, insgelijks naar het Rijksarchief worden overgebracht.

De Koning bepaalt de modaliteiten van neerlegging en overbrenging en de voorwaarden waaronder de in lid 1 van dit artikel bedoelde overheden van neerlegging van hun archieven worden vrijgesteld.

Artikel 2 - De in het Rijksarchief geplaatste archiefstukken mogen niet worden vernietigd zonder toestemming van de verantwoordelijke overheid of van de private persoon die de overbrenging verricht heeft.

---

⁴⁴ Artikel 100 van de oude gemeentewet werd artikel 132 in de nieuwe gemeentewet.

Artikel 3 - De ingevolge het eerste artikel lid 1, in het Rijksarchief neergelegde stukken zijn openbaar. Een reglement van orde, vastgesteld door de Minister van Openbaar Onderwijs, bepaalt de regelen volgens welke zij aan navorsers ter inzage kunnen verstrekt worden.

De expedities of uittreksels worden door de archiefbewaarders uitgereikt, door hen ondertekend en met het zegel van de bewaarplaats bekleed; zij zijn aldus bewijskrachtig in rechtszaken.

Artikel 4 - Het reglement van orde, vastgesteld door de Minister van Openbaar Onderwijs, bepaalt eveneens de voorwaarden waaronder de in het eerste artikel, leden 4 en 5, in het Rijksarchief neergelegde stukken kunnen geraadpleegd worden.

Artikel 5 - De overheden, bedoeld in het eerste artikel, leden 1 en 2, mogen geen bescheiden vernietigen zonder toestemming van de algemene rijksarchivaris of van diens gemachtigden.

Artikel 6 - De stukken, die bewaard worden door de in het eerste artikel, leden 1 en 2, bedoelde overheden, staan onder het toezicht van de algemene rijksarchivaris of van diens gemachtigden.

Artikel 7 - Inwerkingtreding: 12 augustus 1955.

II.

KONINKLIJK BESLUIT BETREFFENDE DE
UITVOERING VAN DE ARCHIEFWET VAN 24 JUNI 1955
(Belgisch Staatsblad van 20 december 1957, p. 9099-9101)

HOOFDSTUK I

Neerlegging van bescheiden op grond van artikel 1,
eerste lid, van de wet van 24 juni 1955

Artikel 1 - De rechtbanken der rechterlijke macht, de Raad van State, de rijksbesturen en de provincies, zullen binnen een termijn van zes maand, ingaande op de dag van de bekendmaking van dit besluit in het Belgisch Staatsblad, hun bescheiden van meer dan honderd jaar oud, neerleggen.

Artikel 2 - Deze overheden zullen, na verloop van elke tienjarige periode, hun bescheiden van meer dan honderd jaar oud, neerleggen. De eerste tienjarige periode gaat in op 1 januari 1958.

Artikel 3 - De neerleggingen door bedoelde overheden worden gedaan:

- a) in het algemeen rijksarchief, wanneer hun zetel in de provincie Brabant gevestigd is;
- b) in het rijksarchief van de provincie waar hun zetel gevestigd is, in de andere gevallen ⁴⁵.

Artikel 4 - § 1 - Worden ervan ontslagen hun archieven neer te leggen:

- 1. het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel;
- 2. het Ministerie van Landsverdediging;
- 3. het Ministerie van Koloniën.

---

⁴⁵ Het Koninklijk besluit van 28 november 1963 bepaalt in artikel 2: "Nochtans worden de neerleggingen gedaan in de arrondissementsdepots, naarmate deze worden opgericht".

§ 2 - Moeten niet worden neergelegd:

1. de bescheiden die van een onbetwistbaar administratief belang zijn voor de betrokken overheden of stukken die zijn bestemd voor hun documentaire of didactische musea;
2. de duplicaten en afschriften van bescheiden;
3. de duplicaten van de registers van de burgerlijke stand die dagtekenen van na het besluit van 29 prairial, jaar IV (17 juni 1796), en in het bezit zijn van de griffies van de rechtbanken van eerste aanleg.

HOOFDSTUK II

Neerlegging en overbrenging van bescheiden op grond van artikel 1, tweede tot vijfde lid, van de wet van 24 juni 1955

Artikel 5 - De algemene rijksarchivaris is gemachtigd om met gemeenten, openbare instellingen, bijzondere personen en private verenigingen, contracten te sluiten met het oog op de neerlegging en overbrenging van bescheiden bedoeld in artikel 1, tweede en vijfde lid, van de wet van 24 juni 1955. Deze contracten worden gesloten voor een duur van ten minste vijftientig jaar en kunnen worden vernieuwd⁴⁶.

Artikel 6 - § 1 - Neerlegging van bescheiden als bedoeld in artikel 1, tweede tot vierde lid, van de wet van 24 juni 1955, en overbrenging van archieven door private verenigingen, geschieden overeenkomstig de voorzieningen van artikel 3.

§ 2 - Naargelang de bescheiden betrekking hebben op de provincie Brabant of op de overige provincies, brengen bijzondere personen hun archieven over naar het algemeen rijksarchief of naar de bewaarplaats van het rijksarchief, gevestigd in de hoofdplaats van de provincie.

Hebben deze archieven betrekking op verschillende provincies, dan duiden de algemene rijksarchivaris en de bijzondere personen in gemeen overleg de bewaarplaats aan waarheen ze zullen worden overgebracht.

---

⁴⁶ Volgens het Koninklijk Besluit van 9 mei 1969 mag deze duur evenwel minder dan vijftientig jaar bedragen wanneer de algemene rijksarchivaris oordeelt dat de neer te leggen bescheiden volledig en op degelijke wijze geclassificeerd en geïnventariseerd zijn.

HOOFDSTUK III

Algemene bepalingen

Artikel 7 - Iedere neerlegging of overbrenging van bescheiden, bij toepassing van dit besluit, moet een maand vooraf, naargelang van het geval, aan de algemene rijksarchivaris of aan de bevoegde conservator, ter kennis worden gebracht. Bij de kennisgeving wordt gevoegd een beknopte opgave, in drievoud, van afmetingen, volume, inhoud en uiterste data der bescheiden.

De gemeenten, openbare instellingen, bijzondere personen en private instellingen mogen, indien zij erom verzoeken, deze opgave doen opmaken door een ambtenaar die daartoe gemachtigd is door de algemene rijksarchivaris of door de bevoegde conservator.

Artikel 8 - Mocht zulks nodig zijn, dan kan de algemene rijksarchivaris of de bevoegde conservator indien deze laatste daartoe het akkoord heeft bekomen van de algemene rijksarchivaris, een neerlegging of een overbrenging van bescheiden geheel of gedeeltelijk uitstellen.

Artikel 9 - § 1 - Neerlegging van bescheiden door de in artikel 1, eerste lid, van de wet van 24 juni 1955 vermelde overheden en door gemeenten en openbare instellingen geschiedt door toedoen en op kosten van de bewaargever.

De in artikel 1, tweede lid, van deze wet bedoelde neerlegging, kan echter door toedoen en op kosten van het algemeen rijksarchief geschieden, indien er voor de gemeenten en de openbare instellingen te zware lasten zijn aan verbonden.

§ 2 - Overbrenging van bescheiden door de bijzondere personen en de private verenigingen geschiedt door toedoen en op kosten van het algemeen rijksarchief.

Artikel 10 - Op het ogenblik dat de bescheiden neergelegd of overgebracht worden, geeft de algemene rijksarchivaris of de bevoegde conservator er een voorlopig bewijs van ontvangst van, op één van de drie exemplaren van de in artikel 7 bedoelde opgave.

74 – Adviezen en richtlijnen

Artikel 11 - Nadat de inventaris is opgemaakt, doet de algemene rijksarchivaris of de bevoegde conservator, hiervan een exemplaar worden aan de bewaargever. Dit exemplaar geldt als definitief bewijs van ontvangst.

Artikel 12 - Wanneer bescheiden overgebracht door bijzondere personen of private verenigingen, eventueel teruggenomen worden, geschiedt zulks door toedoen en op kosten van deze laatsten.

Artikel 13 - Inwerkingtreding: 20 december 1957.

Bijlage 2

SELECTIELIJST VOOR HET ARCHIEF VAN HET CONSISTORIE (1809-1876) EN DE BESTUURSRAAD (1876-)

A. PERMANENT TE BEWAREN ARCHIEFBESCHEIDEN

- Bescheiden van vóór 1945 (na schoning).
- Algemene verslagen.
- Verslagen van de beraadslagingen.
- Agenda's of registers van de briefwisseling.
- Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven van enig belang.
- Archiefinventarissen (eigentijdse).
- Bescheiden met betrekking tot de oprichting van de gemeente.
- Bescheiden met betrekking tot de grenzen.
- Huishoudelijk reglement van de kerkenraad.
- Dossiers inzake de leden van de bestuursraad.
- Contracten van het bezoldigd personeel.
- Registers van de titels van eigendommen, verhuringen en renten, alsook de titels zelf.
- Inventaris van het patrimonium.
- Akten van verhuringen en huurcelen van onroerende goederen.

76 – Adviezen en richtlijnen

- Stukken betreffende de aan- en verkopen en ruilingen van onroerende goederen.
- Dossiers inzake belangrijke verbouwingen, restauraties van gebouwen.
- Stukken betreffende de erfdiensbaarheden (recht op doorgang, bescherming, stichtingen,..).
- Stukken betreffende de aan- en verkopen en ruilingen van roerende goederen.
- Belangrijke dossiers inzake de restauratie van roerend en onroerend bezit.
- Dag- en kasboeken.
- Grootboeken.
- Begrotingen en begrotingswijzigingen.
- Rekeningen.
- Akten van goedkeuring van de rekeningen.

B. ARCHIEFBESCHEIDEN DIE VOOR VERNIETIGING IN AANMERKING KOMEN

1. NA EEN TERMIJN VAN VIJFTIG JAAR TE VERNIETIGEN

- Ingekomen en uitgaande brieven zonder belang.
- Bescheiden betreffende onbezoldigd personeel.
- Bescheiden betreffende personen die vrijwilligerswerk verrichten.
- Ingekomen en uitgaande brieven betreffende de begroting.
- Stukken betreffende betwistingen betreffende de begroting.

- Briefwisseling betreffende de rekeningen met de gemeentelijke en andere overheden.
- Registers van ontvangsten van gewone en buitengewone omhalingen.
- Afrekeningen van buitengewone inkomsten.

2. NA EEN TERMIJN VAN DERTIG JAAR TE Vernietigen

- Richtlijnen uitgaande van de overheden (nadat zij hun administratief nut verloren hebben).
- Algemene bescheiden betreffende het bezoldigd personeel (reglementen, wetgeving).
- Algemene bescheiden betreffende het onbezoldigd personeel.
- Verzekeringopolissen (10 jaar na vervaldatum).
- Algemene voorschriften betreffende de financies.
- Algemene briefwisseling betreffende de financies.
- Bewijsstukken bij de rekeningen.
- Stukken betreffende de financiële tussenkomsten van de gemeente.
- Registers van ontvangst van huren en renten.
- Bescheiden betreffende leningen (10 jaar na afloop).
- Bescheiden betreffende beleggingen (10 jaar na afloop).
- Bescheiden betreffende stichtingen in geld (10 jaar na afloop).

Bijlage 3

ORDENINGSPLAN EN ARCHIEFSHEMA VOOR HET ARCHIEF VAN DE PLAATSELIJKE GEMEENTE

De bedoeling van dit ordeningsplan is een leidraad te zijn bij het ordenen van de archiefbescheiden van de plaatselijke gemeente. Dit schema is in de eerste plaats ontworpen als hulp voor de archiefverantwoordelijke om orde te houden in het dynamisch archief. Het kan echter ook gebruikt worden als archiefschema voor de definitieve inventarisatie van het statisch archief.

Het is waarschijnlijk dat niet elke plaatselijke gemeente of kerkenraad over alle hier besproken bescheiden beschikt. Eveneens kunnen nog andere dan de hier opgesomde bescheiden voorkomen. In dat geval dient er te worden nagegaan of deze al dan niet rechtstreeks voortvloeien uit de opdrachten en de taken van de kerkenraad. Is deze band aanwezig, dan moet het onder de passende hoofding ondergebracht worden.

Het basisprincipe waarop dit ordeningsplan steunt en waarop trouwens bijna alle archiefordeningen gebeuren is dat men steeds van meer algemene zaken naar de bijzondere gevallen gaat. Gelieve hier dan ook steeds rekening mee te houden.

Het hierna opgenomen indelingsschema gaat uit van de fundamentele eenheid van het archief van de plaatselijke gemeente. Het basisschema van het archief van een plaatselijke gemeente ziet er als volgt uit:

- I. Archief van de gemeentevergadering
- II. Archief van de kerkenraad
- III. Archief van de diaconie
- IV. Archief van de bestuursraad (of beheerraad)
- V. Archief van overige commissies
- VI. Gedeponeerde archieven
- VII. Archieven van dominees

B. Model van ordeningsplan voor het archief van een plaatselijke gemeente⁴⁷

DEEL I. Archief van de gemeentevergadering⁴⁸

1. Reglementering⁴⁹

2. Notulen⁵⁰

---

⁴⁷ Grotendeels gebaseerd op: Aanwijzingen voor het inventariseren van archieven van gereformeerde kerken en instellingen, Leusden, 1986², 44 p.

In dit archiefschema zijn alle mogelijke rubrieken opgesomd. Het volledige schema met al zijn rubrieken zal niet steeds volledig kunnen gebruikt worden. Voor de uniformiteit blijft nochtans aangewezen om de nummering en indeling te behouden zelfs al zijn voor een bepaalde archiefindeling geen archiefbescheiden aanwezig. Dit kan opgevangen worden door na de titel in te voegen: N.B. Geen stukken m.b.t. dit onderwerp aanwezig.

⁴⁸ De samenstellende organen van de kerk zijn:

- a. De gemeentevergaderingen
- b. De kerkenraden
- c. De districtsvergaderingen
- d. De synodevergadering. (Constitutie, 3.2)

De leiding van de plaatselijke gemeente berust bij de kerkenraad, gekozen door de gemeentevergadering waaraan hij verantwoording schuldig is (Constitutie, 12.1).

De gemeentevergadering, vertegenwoordigd door de kerkenraad, is de werkgever van de predikant (Constitutie, Kerkorde, Gewoonteregels: statuut van de predikant).

Indien er geen archief van dit orgaan bestaat wordt onmiddellijk overgestapt naar Archief van de kerkenraad.

⁴⁹ Een plaatselijke gemeente stelt haar plaatselijk reglement op in overeenstemming met de constitutie en kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in België (Constitutie, 14).

⁵⁰ De gemeentevergadering bespreekt alle kwesties die het leven van de plaatselijke gemeente bepalen.

De gemeentevergadering spreekt zich uit over het plaatselijk reglement en eventuele wijzigingen daarop. (Kerkorde, art. 12.1/1).

De kerkenraad zal ieder jaar aan de gemeentevergadering een verslag voorleggen over de geestelijke toestand van de plaatselijke gemeente, het verloop van de verschillende activiteiten en de financiële situatie (Kerkorde, art. 12.1/2).

De notulen van de gemeentevergadering [bij verkiezing van predikant] worden in drievoud opgesteld (volgens een vaststaand model), waarvan één exemplaar wordt opgenomen in het archief van de plaatselijke gemeente en de andere exemplaren worden gezonden aan de voorzitter van de synodale raad en de voorzitter van het districtsbestuur (Constitutie, Kerkorde, D.12.4: Richtlijnen voor de verkiezing van een predikant art. 5).

3. Verkiezingen van predikanten, ouderlingen en diakenen

DEEL II. Archief van de kerkenraad

A. Stukken van algemene aard

1. Notulen⁵¹
2. Briefwisseling
3. Kanselafkondigingen
4. Jaarverslagen⁵²
5. Oudere inventarissen

B. Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen

1. Oprichting, erkenning, grenzen
2. Reglementering⁵³
3. Ambtsdragers⁵⁴
4. Personeel⁵⁵
5. Beheer van vermogen⁵⁶

---

⁵¹ Iedere plaatselijke gemeente beschikt over een register voor het optekenen van de notulen van de vergaderingen van de kerkenraad (Kerkorde, 12.4/3).

⁵² In het archief wordt geen documentatie opgenomen. Documentatie wordt in een aanhangsel van de inventaris beschreven. Documentatie is bijvoorbeeld: plaatselijk kerkblad, herdenkingsboeken, biografieën, publicaties over plaatselijke kerkgeschiedenis, boeken die in de eredienst gebruikt worden, jaarboeken, preken, prekenbundels, foto's, portretten en gravures, dia's, geluids- en filmbanden, ...
Tot de documentatie behoren niet: landelijke jaarboeken, acta van synoden, jaargangen van landelijke kerkbladen.

⁵³ Bijzondere reglementen onderbrengen waar deze op hun plaats zijn b.v. instructie organist/koster bij personeel.

⁵⁴ Onderverdelen in predikanten, ouderlingen en diakenen.

⁵⁵ Onderverdelen in koster, organisten, boekhouders, penningmeesters, ...

⁵⁶ De rubrieken 5-8 hier enkel gebruiken als een bestuursraad (ook beheerraad en commissie van beheer genoemd) ontbreekt en de kerkenraad deze zaken behartigt. Deze rubriek in dat geval uitsplitsen zoals bij bestuursraad.

6. Verwerving van inkomsten
7. Boekhouding⁵⁷
8. Financiële verantwoording
9. Kerkblad⁵⁸
10. Registratie van doop, huwelijk, begrafenis en lidmaatschap⁵⁹
11. Eredienst⁶⁰
12. Pastorale zorg (huisbezoek, tucht, visitatie)
13. Vorming en toerusting (catechese, onderwijs, leerhuis, jeugdwerk)
14. Zending⁶¹
15. Evangelisatie⁶²
16. Diaconale zorg⁶³
17. Verhouding tot andere kerkelijke organen⁶⁴

---

⁵⁷ Ieder plaatselijk bestuur beschikt over een boekhouding en registers voor de inventaris van het meubilair van het kerkgebouw en bijgebouw(en); van de bibliothe(e)k(en) en van de archieven. Het districtsbestuur zal er zich om de vijf jaar van overtuigen dat al deze registers bestaan en regelmatig bijgehouden worden zonder deze evenwel mee te nemen (Kerkorde, 12.4/3).

⁵⁸ Het kerkblad zelf opnemen bij Documentatie. Indien men meent dat het Kerkblad zelf archiefstukken zijn, dan kunnen deze worden opgenomen bij de stukken van algemene aard.

⁵⁹ Iedere plaatselijke gemeente beschikt over één of meerdere registers voor het inschrijven van de doopbedieningen, de openbare geloofsbelijdenissen, de huwelijken en begrafenis; een register voor het inschrijven van de lidmaten met hun volledig adres (Kerkorde, 12.4/3)

Als de predikant uitgenodigd wordt om de doop te bedienen, een geloofsbelijdenis af te nemen, een huwelijk te bevestigen of een begrafenis te leiden, dan zal dit altijd in overleg met de kerkenraad van een plaatselijke gemeente geschieden, die deze handeling in het overeenkomstig register zal inschrijven (Kerkorde, 4.1/2).

Hier komen ook de te bewaren attestaties.

⁶⁰ Onderverdelen in Prediking, liturgie, doop en avondmaal; stukken betreffende de commissie of werkgroep liturgie, eredienst, etc. onderbrengen bij de daarvoor te maken of bestemde rubriek.

⁶¹ Deze rubriek vervalt indien er een afzonderlijke commissie voor zending bestaat.

⁶² Deze rubriek vervalt indien er een afzonderlijke commissie voor evangelisatie bestaat.

⁶³ Deze rubriek vervalt indien er een afzonderlijke diaconie bestaat.

18. Verhouding tot andere kerken⁶⁵
19. Verhouding tot niet-kerkelijke organen

DEEL III. Archief van de diaconie⁶⁶

A. Stukken van algemene aard

1. Notulen
2. Briefwisseling

B. Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen

1. Reglementering
2. Beheer van vermogen⁶⁷
3. Verwerving van inkomsten
4. Boekhouding
5. Financiële verantwoording
6. Hulpverlening⁶⁸
7. Verhouding tot overige kerkelijke organen

---

⁶⁴ Bijvoorbeeld afvaardiging en deputatie.

⁶⁵ Bijvoorbeeld oecumene, gemeenschappelijke diensten.

⁶⁶ Een diaconiearchief komt alleen voor als de diakenen zelfstandig vergaderden en notuleerden. In gevallen dat de diakenen pas na verloop van tijd zelfstandig zijn gaan vergaderen behoren de stukken betreffende de diaconale zaken van voor die datum formeel tot het archief van de kerkenraad. Men zij hierin soepel, het heeft geen zin een paar stukken van voor een bepaalde datum in het kerkenraadsarchief onder te brengen. Wordt dit wel gedaan, dan dient door middel van kruisverwijzingen duidelijk het verband gelegd te worden.

⁶⁷ De rubrieken 2-5 eventueel uitsplitsen zoals bij bestuursraad.

⁶⁸ Armenzorg, maatschappelijk werk, gezinszorg, bejaardenzorg, werelddiaconaat.

DEEL IV. Archief van de bestuursraad (ook beheerraad en commissie van beheer genoemd)

A. Stukken van algemene aard

1. Notulen⁶⁹
2. Briefwisseling

B. Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen

1. Reglementering⁷⁰
2. Predikanten⁷¹
3. Personeel⁷²
4. Beheer van vermogen
  - a. Algemeen⁷³
  - b. Pastorie
  - c. Kosterwoning
  - d. Grond en huizen
  - e. Obligaties, schuldbekentenissen, leningen
  - f. Legaten en schenkingen
4. Verwerving van inkomsten
  - a. Vrijwillige bijdragen⁷⁴
  - b. Zitplaatsengeld⁷⁵

---

⁶⁹ Iedere plaatselijke gemeente die bij koninklijk besluit erkend is, houdt een register bij waarin de notulen van de vergaderingen van de beheerraad worden opgetekend (Kerkorde, 12.3/3).

⁷⁰ De raad zal een reglement van inwendige orde vaststellen, dat aan de goedkeuring van den Minister van justitie zal onderworpen worden (K.B., 07.02.1876, art. 10).

⁷¹ Hier bezoldiging, pensioenvoorziening.

⁷² Hier salarïering, vergoeding; deze rubriek kan eventueel uitgesplitst worden naar de functies: koster, organist, overig personeel.

⁷³ Bijvoorbeeld verzekeringen.

⁷⁴ Reglementen en briefwisseling hierover.

5. Boekhouding

a. Dagboeken⁷⁶

b. Journalen

c. Collecteboeken

d. Registers van ontvangst van vaste vrijwillige bijdragen⁷⁷

e. Registers van ontvangst van het zitplaatsengeld⁷⁸

6. Financiële verantwoording

a. Begrotingen

b. Rekeningen (met bijlagen)

c. Controlerapporten

DEEL V. Archief van overige commissies⁷⁹

A. Zendingscommissie

B. Evangelisatiecommissie

C. Bouwcommissie

D. Orgelcommissie

E. ....

DEEL VI. Gedeponeerde archieven⁸⁰

---

⁷⁵ Reglementen en briefwisseling hierover.

⁷⁶ Bijvoorbeeld kas-, bank-, giro- en hulpboeken.

⁷⁷ Hier de registers waarin de ontvangst wordt genoteerd; dit zijn hulpbescheiden.

⁷⁸ Zie voorgaande voetnoot.

⁷⁹ Eerst de permanente commissies en daarna de commissies ad hoc. Kleine ad-hoc-commissies kunnen best opgenomen worden bij het orgaan dat deze heeft ingesteld, dus bij kerkenraad/ambtsdragers waar het gaat om enkele stukken van de beroepingscommissie. De archieven van deze ad-hoc-commissies kunnen best als 'dossiers' worden beschouwd en als zodanig in het kerkenraadsarchief of beheersraadarchief worden beschreven. Voorbeelden hiervan zijn de bouwcommissie, orgelcommissie, jubileumcommissie, e.a.

De Commissiearchieven alleen dan uitsplitsen in algemeen en bijzonder wanneer de omvang van de stukken of het archief dit gewenst maakt.

⁸⁰ Niet elk archief in het fonds van een bepaalde kerk is gedeponneerd, slechts wanneer rechten en

DEEL VII. Archieven van dominees

---

verplichtingen zijn overgegaan op de kerkenraad, diaconie, bestuursraad, kan men van deponeren spreken, of als de instelling aan de kerkenraad, diaconie of bestuursraad ondergeschikt was.

Hier een vaste volgorde aanhouden:

- a. Meisjesverenigingen en -clubs.
- b. Jongelingsverenigingen
- c. Gemengde verenigingen voor jongens en meisjes
- d. Gemengde verenigingen voor oudere jeugd
- e. Vrouwenverenigingen
- f. Mannenverenigingen
- g. Overige gedeponeerde archieven, eerst kerkelijke, daarna niet-kerkelijke.

Bijlage 4

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF EN RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIE Centrale directie, Ruisbroekstraat 2-10, 1000 BRUSSEL

Om uw documenten in goede staat te bewaren en om deze gemakkelijk te kunnen nummeren, biedt het Algemeen Rijksarchief kwaliteitsvolle dozen en mappen aan een aantrekkelijke prijs aan.

Het Rijksarchief heeft een nieuw soort dozen geselecteerd die aan meerdere criteria voldoen en die een betere langdurige bewaring van de documenten toelaten.

- een levensduur van 100 jaar
- een zuurtegraad van PH 8,2
- een goede barst- en doorsteekweerstand.

De dozen worden verpakt geleverd, waarbij het stockeren en het behandelen gemakkelijk wordt.

BESTELLING

De zuurvrije archiefdozen en/of mappen kunnen besteld worden bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel, Ruisbroekstraat 2-6, 1000 Brussel (tel.: 02/548.38.14 - 02/513.76.81 of 02/548.38.11 - e-mail: economaaat@arch.be)

Voor de leveringskosten volgen we de tarieven van de vervoermaatschappij.

ZUURVRIJE ARCHIEFMAPPEN

Voor archiefdozen van	Afmetingen	Verpakt en verkocht per 250 stuks
370 x 255 mm	350 x 500 mm	17,00/250 stuks
370 x 280 mm	350 x 650 mm	24,00/250 stuks
410 x 320 mm	390 x 700 mm	24,00/250 stuks
490 x 300 mm	470 x 700 mm	24,00/250 stuks

ZUURVRIJE ARCHIEFDOZEN

Binnenafmetingen

Verpakt en verkocht per 50
stuks

Euro
(Verpakking inbegrepen)

360 x 255 x 105 mm (standaarddoos)	83,00 /50 stuks
370 x 255 x 80 mm	98,00 /50 stuks
370 x 255 x 140 mm	90,00 /50 stuks
370 x 280 x 130 mm	135,00 /50 stuks
370 x 240 x 180 mm	142,00 /50 stuks
410 x 320 x 130 mm	139,00 /50 stuks
490 x 300 x 130 mm	216,00 /50 stuks

Bijlage 5

RIJKSARCHIEVEN

Algemeen Rijksarchief (instellingen van de federale staat)
Ruisbroekstraat 2-10 - 1000 Brussel
Tel. 02/513.76.80

Rijksarchief te Anderlecht (Brussels Hoofdstedelijk gewest)
Demetskaai 7 - 1070 Brussel
Tel. 02/524.61.15

Vlaanderen

Rijksarchief te Antwerpen (provincie Antwerpen)
Door Verstraeteplaats 5 - 2013 Antwerpen
Tel. 03/236.73.00

Rijksarchief te Beveren (gerechtelijk arrondissement Dendermonde)
Kruibekesteeweg 39 - 9120 Beveren
Tel. 03/750.29.77

Rijksarchief te Brugge (provincie West-Vlaanderen met uitzondering van het gerechtelijk arrondissement Kortrijk)
Academiestraat 14-18 - 8000 Brugge
Tel. 050/33.72.88

Rijksarchief te Gent (provincie Oost-Vlaanderen met uitzondering van de gerechtelijke arrondissementen Oudenaarde en Dendermonde)
Geraard de Duivelstraat 1 - 9000 Gent
Tel. 09/225.13.38

Rijksarchief te Hasselt (provincie Limburg)
Bampslaan 4 - 3500 Hasselt
Tel. 011/22.17.66

Rijksarchief te Kortrijk (gerechtelijk arrondissement Kortrijk)
G. Gezellestraat 1 - 8500 Kortrijk
Tel. 056/21.32.68

Rijksarchief te Leuven (provincie Vlaams-Brabant)
Vaartstraat 24 - 3000 Leuven
Tel. 016/31.49.54

Rijksarchief te Ronse (gerechtelijk arrondissement Oudenaarde)
Van Hovestraat 45 - 9600 Ronse
Tel. 055/21.19.83

Wallonië

Archives de l'État à Arlon (provincie Luxemburg met uitzondering van het gerechtelijk arrondissement Marche-en-Famenne en het kanton Saint-Hubert)
Parc des Expositions - 6700 Arlon
Tel. 063/22.06.13

Archives de l'État à Huy (gerechtelijk arrondissement Hoi))
Tijdelijk ondergebracht: Rue du Chéra 79 - 4000 Liège
Tel. 04/252.03.93

Archives de l'État à Liège (provincie Luik met uitzondering van het gerechtelijk arrondissement Eupen)
Rue du Chéra 79 - 4000 Liège
Tel. 041/252.03.93

Archives de l'État à Louvain-la-Neuve (provincie Waals-Brabant)
Rue Paulin Ladeuze 16 - 1348 Louvain-la-Neuve
E-mail: Archives.Louvain-la-Neuve@arch.be

Archives de l'État à Mons (provincie Henegouwen met uitzondering van het arrondissement Doornik)
Avenue des Bassins 66 - 7000 Mons
Tel. 065/40.04.65

90 – *Adviezen en richtlijnen*

Archives de l'État à Namur (provincie Namen)
Rue d'Arquet 45 - 5000 Namur
Tel. 081/22.34.98

Archives de l'État à Saint-Hubert (gerechtelijk arrondissement Marche-en-Famenne en kanton Saint-Hubert)
Place de l'Abbaye 12 - 6870 Saint-Hubert
Tel. 061/61.14.55

Archives de l'État à Tournai (gerechtelijk arrondissement Doornik)
Place Paul-Émile Janson 3 - 7500 Tournai
Tel. 069/22.53.76

GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT EUPEN (Duitstalige Gemeenschap van België)
Staatsarchiv in Eupen
Kaperberg 2-4 - 4700 Eupen
Tel. 087/55.43.77

Bijlage 6

WETGEVING

Décret des gouverneurs généraux adresse aux conseils de justice, touchant la tolérance civile, à l'égard des protestants, 12.11.1781

Marie-Christine et Albert, etc.

Chers et bien amés, quoique l'Empereur soit dans la ferme intention de protéger et de soutenir invariablement notre sainte religion catholique, Sa Majesté a jugé néanmoins qu'il étoit de sa charité d'étendre, à l'égard des personnes comprises sous la dénomination de protestants, les effets de la tolérance civile, qui, sans examiner la croyance, ne considèrent dans l'homme que la qualité de citoyen, et d'ajouter de nouvelles facilités à cette tolérance dans tous les royaumes, provinces et terres de son obéissance. Dans cette vue, Sa Majesté a résolu les points et articles suivants:

1. La religion catholique demeurera la dominante, et son culte pourra seul être exercé publiquement sur le pied qui se pratique et qui a lieu actuellement.
2. Dans toutes les villes, bourgs et autres lieux où il y aura un nombre suffisant de sujets pour fournir à la dépense du culte de l'une des deux religions connues sous le nom de protestantes, leur exercice privé sera libre.
3. En conséquence, il est permis aux protestants de bâtir des églises dans les emplacements, au choix desquels les magistrats ou gens de loi du lieu auront donné leur approbation, à condition néanmoins que ces édifices n'aient aucune apparence extérieure d'église, soit du côté de la porte ou autrement, et qu'il n'y ait ni clocher, ni cloches, ni sonnerie en manière quelconque.
4. Les protestants jouiront tranquillement, dans ces édifices, de l'exercice de leur culte, et leurs ministres pourront librement se transporter chez les malades de leur communion pour les consoler et assister pendant leurs maladies.
5. Les protestants seront admis désormais à la bourgeoisie de toutes les villes, ainsi qu'aux corps de métiers, et enfin aux grades académiques des arts, du droit et de la médecine dans l'université de Louvain sur le même pied que les autres sujets de Sa Majesté, à l'effet de quoi les magistrats, ainsi que les différentes facultés de l'université, sont autorisés à accorder pour chaque cas les dispenses requises.
6. Dans tous les cas rappelés à l'article précédent, les protestants ne seront pas astreints à d'autre formule de serment qu'à celle qui peut se concilier avec les principes fondamentaux de leur religion.
7. Ils ne seront tenus d'assister à aucune procession, ni à d'autres fonctions d'église quelconques, qui pourroient ne pas s'accorder non plus avec les pratiques de leur communion.
8. Finalement, l'Empereur se réserve d'admettre, par voie de dispense, à la possession d'emplois civils, ceux de ses sujets protestants en qui on aura reconnu une conduite chrétienne et morale, ainsi que la capacité, l'aptitude et les qualités requises pour en remplir les fonctions.

En vous informant de ces résolutions de Sa Majesté qui tendent directement au bien public en général, à l'avantage du commerce en particulier et surtout à étendre les limites de la charité chrétienne, Nous nous assurons que vous contribuerez à leur accomplissement par toutes les voies

qui seront en votre pouvoir, et que nous ne verrons dans tous les sujets de Sa Majesté, tant ecclésiastiques que laïcs, qu'un concours unanime à seconder ses intentions.
A tant, etc. De Bruxelles, le 12 novembre 1781.

Décret des gouverneurs généraux complétant celui du 12 novembre précédent, concernant la tolérance, 15.12.1781

Marie-Christine et Albert, etc.

Chers et biens amés. Par nos lettres circulaires du 12 novembre dernier nous vous avons informés des points résolus par l'Empereur, au sujet de la tolérance civile à observer dans tous les États. Sa Majesté ayant donné depuis les déclarations et explications ultérieures qui suivent, Nous vous en donnons part afin qu'elles soient de même ponctuellement exécutées:

1. Les sujets acatholiques porront bâtir une école et une église de la manière exprimée dans les lettres circulaires précédentes, dès qu'ils seront au nombre de cent familles, quoique celles-ci ne se trouvassent pas toutes dans l'endroit où il s'agira de faire ce bâtiment, mais qu'une partie d'elles demeurât à quelques lieues de cet endroit, ou de celui dans lequel se trouveront leurs ministres; et ceux qui demeureront à une plus grande distance porront néanmoins se rendre à l'église protestante la plus prochaine, pourvu qu'elle soit située sous la domination de Sa Majesté.
2. Les protestans ne pourront sous peine grave empêcher, que lorsque l'un ou l'autre des malades de leur communion demanderoit des prêtres catholiques, ceux-ci n'y soient appelés.
3. Les enterremens des acatholiques porront se faire ouvertement et avec l'assistance de leurs ministres.
4. La connoissance des cas contentieux entre protestans, sur des objets relatifs à leur religion est réservée aux juges ordinaires, qui devront assumer un ou plusieurs ministres ou théologiens de cette communion et décider les différens, d'après les principes de la religion protestante, sauf toujours le recours aux tribunaux supérieurs.
5. Tous les enfans tant fille que garçon d'un père catholique et d'une mère protestante, seront élevés dans la religion catholique, ce qui doit être considéré comme une prérogative de la religion dominante: mais lorsque le père sera protestant et la mère catholique, les garçons suivront la religion du père et les filles celle de la mère.
6. Si ceux qui, par l'article 5 des lettres circulaires du 12 novembre, sont autorisés à accorder les dispenses y mentionnées trouvent du doute dans les cas pour lesquels on s'adressera à eux à cette fin, ils pourront dans chaque cas exposer ces doutes au gouvernement qui leur fera parvenir les directions convenables. A tant, chers et bien amés, Dieu vous ait en sa sainte garde. De Bruxelles, le 15 décembre 1781.

Décret des gouverneurs-généraux concernant la tolérance à l'égard des protestants, 01.05.1782

Marie-Christine et Albert-Casimir, etc., lieutenants, gouverneurs et capitaines-généraux des Païs-Bas, etc.

Cher et bien-amié, Nous vous informons que Sa Majesté a trouvé bon de déclarer relativement à l'objet de la tolérance civile, qu'elle a pris la résolution d'établir dans ses États:

1. Que par rapport à la collation des emplois aux protestans, il en sera usé de manière à ne préjudicier ni à la religion dominante, ni au bien public.
2. Qu'elle se propose de pourvoir d'une manière convenable à ce qu'il paroît que l'on craint à l'égard des apostasies, de la séduction et du scandale en manière de religion, et que l'on s'en tiendra, en attendant, à ce qui a déjà été prescrit là-dessus.
3. Que tant que les protestans n'auront pas d'oratoire autorisé par le gouvernement, on devra, au lieu de faire reconnoître les pasteurs ou ministres protestans par les magistrats, comme cela se pratique à l'égard des catholiques en Hollande, se borner à la surveillance ordinaire de la police, mais que lorsqu'un certain nombre de familles voudra faire bâtir un oratoire et y attacher un pasteur avec un maître d'école, elle devront en demander la permission au gouvernement, en faisant conster des moïens qu'elles ont de pourvoir d'une manière solide à la dépense requise pour remplir leurs vûes, sur quoi le gouvernement disposera comme il sera trouvé appartenir, tant relativement à la construction de l'oratoire et de l'école, qu'à l'admission et confirmation du ministre et du maître d'école, sur la présentation à en faire au gouvernement par la communauté protestante, de manière néanmoins que les émoluments, dits *Droits d'étole*, attachés aux baptêmes, enterremens et autres fonctions pastorales qui seront attribuées aux ministres protestans seront toujours réservés aux curés ordinaires. A tant, cher et bien-amié, Dieu vous ait en sa sainte garde. De Bruxelles, le premier mai 1782.

Décret des gouverneurs généraux aux évêques, concernant les mariages entre protestants et catholiques, 21.05.1782

Marie et Albert, etc.

Sa Majesté, ayant résolu de tolérer en ce pays les mariages entre des protestans et des catholiques, et son intention étant que tant que les protestans n'auront pas de ministres avoués, ces mariages se fassent devant les curés catholiques, qui devront aussi en publier les bans, nous vous faisons la présente pour que vous fassiez parvenir aux curés de votre diocèse les ordres nécessaires, afin qu'ils proclament les bans pour ces mariages, sans parler de la différence des religions, qu'ils assistent à la célébration des mêmes mariages, lorsqu'ils en seront requis, et qu'au surplus ils en tiennent, dans les registres de leurs paroisses, les notes ordonnées par l'édit du 6 août 1778. A tant, etc.

Décret des gouverneurs généraux ampliatif de celui de 21 mai 1782 concernant les mariages entre protestants et catholiques, 30.04.1783

Marie et Albert, sur le rapport qui nous a été fait de la représentation de l'archevêque de Malines au sujet de l'exemption de nos lettres circulaires du 21 mai 1782 concernant les mariages entre des catholiques et des protestants, nous vous faisons la présente pour vous dire qu'il n'est pas nécessaire que ce soit dans l'église que les curés prêtent leur présence à ce mariages, mais qu'il suffit que les mêmes mariages se contractent en présence des curés dans la maison de ceux-ci ou dans quelque'autre lieu dans lequel les curés et les parties contractantes pourront convenir de se rendre avec les témoins: qu'au surplus, il est permis aux curés de faire les proclamations pour ces mariages devant la porte ou dans le parvis de leur église, s'ils ne trouvent point à propos de faire ces proclamations dans les églises mêmes.

Nous vous déclarons, au reste, que la clause de la lettre circulaire du 15 décembre 1781 qui concerne le cas qu'un protestant épouse une catholique, n'empêche point que les deux parties contractantes ne puissent, d'après les exhortations que les curés pourront leur faire à cet égard, convenir d'élever tous les enfants dans la religion catholique, mais que la volonté expresse de Sa Majesté énoncée dans la même lettre circulaire, s'oppose à ce qu'on puisse, en pareil cas, les contraindre à faire, malgré eux, une telle convention. A tant, etc.

Décret des gouverneurs généraux prescrivant au conseil de Brabant de faire déposer, chaque année, dans ses archives, les doubles ou extraits des actes de baptême, de mariage et de décès des Génévois et autres protestants, 22.01.1785.

Marie-Christine, etc. Albert, etc.

Notre intention étant que l'état de Génévois et autres protestants établis en ce pays puisse toujours être constaté par les intéressés, et les mêmes Génévois nous ayant suppliés d'y pourvoir relativement aux batêmes, mariages et enterrements, auxquels leur pasteur aura assisté ou prêté son ministère, nous vous faisons la présente pour vous dire que c'est notre intention que vous donniez les ordres qu'il appartient pour que les doubles ou extraits des actes relatifs aux mêmes batêmes, mariages et enterrements soient reçus tous les ans au dépôt public des régîtres des batêmes, mariages et enterrements, qui est sous la direction du conseil de Brabant. A tant, etc. De Bruxelles, le 22 janvier 1785. Au pied: au conseil de Brabant.

Décret de l'Empereur adressé à l'archevêque de Malines touchant la religion à suivre par les enfants qui naissent de mariages contractés entre protestants et catholiques, 29.05.1786.

Sur le rapport qui nous a été fait de votre représentation au sujet des mariages contractés par une personne catholique et une protestante, nous vous faisons la présente à la délibération des gouverneurs généraux des Pays-Bas pour vous dire que la lettre circulaire qui a été adressée aux

évêques et aux tribunaux de ce pays prescrivant, article 5, la règle à suivre touchant la religion dans laquelle doivent être élevés les enfants à naître de pareils mariages, on ne peut exiger des catholiques et des protestants qui se marient ensemble autre chose, sinon qu'ils se conforment aux dispositions que renferme cet article, et que par conséquent si l'époux est catholique, tous les enfants soient élevés dans la même religion du père, et que si c'est l'épouse qui est catholique, les filles soient élevées dans la même religion catholique; et nous attendons que tant dans cette occasion que dans toutes les autres, vous remplirez ponctuellement nos intentions et que vous vous conformerez à nos dispositions souveraines. A tant, etc.

Décret des gouverneurs généraux adressé au conseil de Brabant concernant le dépôt des doubles des registres aux baptêmes, aux mariages et aux décès des protestans, 11.09.1788.

Marie-Christine, etc., Albert-Casimir, etc.

Très-cher et bien aimé. Comme il est essentiel que les réfugiés Hollandois professant la religion prétendue réformée, puissent dans tous les tems constater leur état, nous vous faisons les présentes, de l'avis du conseil royal du gouvernement, pour vous faire connoître que c'est notre intention que vous donniez les ordres nécessaires pour qu'on reçoive tous les ans au dépôt du conseil de Brabant le double authentique du registre des actes des baptêmes, des mariages et des sépultures auxquels leur pasteur Langerock aura assisté ou prêté son ministère. A tant, etc. De Bruxelles, le 11 septembre 1788. Au pied étoit: Au chancelier de Brabant.

Décret des Gouverneurs généraux révoquant les décrets des 12 novembre et 15 décembre 1781 et 1er mai 1782 sur la tolérance à l'égard des protestans (rendu sur la requête des États de Hainaut), pour autant qu'ils sont contraires à ce qui s'observait à cet égard à la fin du règne de Marie-Thérèse, 09.02.1792.

Révérands Pères en Dieu, vénérables, nobles, chers et biens aimés, rapport nous ayant été fait de votre représentation du 17 du mois dernier, par laquelle vous demandez nommément la révocation des décrets des 12 novembre 1781 et 1er mai 1782, concernant la tolérance, nous vous faisons la présente pour vous dire que voulant bien que les choses soient remises, à l'égard de la tolérance, sur le pied qui avait lieu à la fin du règne de feu Sa Majesté l'Impératrice et Reine, les dépêches susdites viendront à cesser, pou autant qu'elles seraient contraires à ce qui s'observait à cette époque, de quoi nous informons le Conseil d'Hainaut.

Que quant au désir que vous témoignez que les prébendes du chapitre de Sainte-Waudru soient, autant que possible, conférées à des personnes natives de ces provinces, nous nous proposons de solliciter des bontés de Sa Majesté l'Empereur, qu'elle veuille bien, autant que possible, y faire une attention favorable. A tant, etc. De Bruxelles, le 9 février 1792.

*Loi relative à l'organisation des cultes du 18 germinal an 10*⁸¹ (08.04.1802)

ARTICLES ORGANIQUES DES CULTES PROTESTANTS

Titre I. Dispositions générales pour toutes les communions protestantes

Art. I. Nul ne pourra exercer les fonctions du culte, s'il n'est Français.

II. Les églises protestantes, ni leurs ministres, ne pourront avoir des relations avec aucune puissance ni autorité étrangère.

III. Les pasteurs et ministres des diverses communions protestantes prieront et feront prier, dans la récitation de leurs offices, pour la prospérité de la république française et pour les consuls.

IV. Aucune décision doctrinale ou dogmatique, aucun formulaire, sous le titre de *confession*, ou sous tout autre titre, ne pourront être publiés ou devenir la matière de l'enseignement, avant que le gouvernement en ait autorisé la publication ou promulgation.

V. Aucun changement dans la discipline n'aura lieu sans la même autorisation.

VI. Le conseil d'état connoîtra de toutes entreprises des ministres du culte, et de toutes dissensions qui pourront s'élever entre ces ministres.

VII. Il sera pourvu au traitement des pasteurs des églises consistoriales, bien entendu qu'on imputera sur ce traitement les biens que ces églises possèdent, et le produit des oblations établies par l'usage ou par des réglemens.

VIII. Les dispositions portées par les articles organiques du culte catholique, sur la liberté des fondations, et sur la nature des biens qui peuvent en être l'objet, seront communes aux églises protestantes.

IX. Il y aura deux académies ou séminaires dans l'Est de la France, pour l'instruction des ministres de la confession d'Augsbourg.

X. Il y aura un séminaire à Genève, pour l'instruction des ministres des églises réformées.

XI. Les professeurs de toutes les académies ou séminaires seront nommés par le premier consul.

XII. Nul ne pourra être élu ministre ou pasteur d'une église de la confession d'Augsbourg, s'il n'a étudié, pendant un temps déterminé, dans un des séminaires français destinés à l'instruction des ministres de cette confession, et s'il ne rapporte un certificat en bonne forme, constatant son temps d'étude, sa capacité et ses bonnes moeurs.

XIII. On ne pourra être élu ministre ou pasteur d'une église réformée, sans avoir étudié dans le séminaire de Genève, et si on ne rapporte un certificat dans la forme énoncée dans l'article précédent.

XIII. Les réglemens sur l'administration et la police intérieure des séminaires, sur le nombre et la qualité des professeurs, sur la manière d'enseigner, et sur les objets d'enseignement, ainsi que sur la forme des certificats ou attestations d'étude, de bonne conduite et de capacité, seront approuvés par le gouvernement.

---

⁸¹ *Recueil des loix de la république française, et des actes des autorités constituées*, tome VIII, cahier XXII, p. 117-146.

Titre II. DES ÉGLISES RÉFORMÉES

Section première. *De l'organisation générale de ces églises*

XV. Les églises réformées de France auront des pasteurs, des consistoires locaux et des synodes.

XVI. Il y aura une église consistoriale par six mille ames de la même communion.

XVII. Cinq églises consistoriales formeront l'arrondissement d'un synode.

Section II. *Des pasteurs et des consistoires locaux*

XVIII. Le consistoire de chaque église sera composé du pasteur ou des pasteurs desservans cette église, et d'anciens ou notables laïques, choisis parmi les citoyens les plus imposés au rôle des contributions directes. Le nombre de ces notables ne pourra être au-dessous de six, ni au-dessus de douze.

XIX. Le nombre des ministres ou pasteurs, dans une même église consistoriale, ne pourra être augmenté sans l'autorisation du gouvernement.

XX. Les consistoires veilleront au maintien de la discipline, à l'administration des biens de l'église, et à celle des deniers provenant des aumônes.

XXI. Les assemblées des consistoires seront présidées par le pasteur ou par le plus ancien des pasteurs. Un des anciens ou notables remplira les fonctions de secrétaire.

XXII. Les assemblées ordinaires des consistoires continueront de se tenir aux jours marqués par l'usage. Les assemblées extraordinaires ne pourront avoir lieu sans la permission du sous-préfet, ou du maire en l'absence du sous-préfet.

XXIII. Tous les deux ans, les anciens du consistoire seront renouvelés par moitié: à cette époque, les anciens en exercice s'adjoindront un nombre égal des citoyens protestans, chefs de famille, et choisis parmi les plus imposés au rôle des contributions directes, de la commune où l'église consistoriale sera située, pour procéder au renouvellement. Les anciens sortans pourront être réélus.

XXIV. Dans les églises où il n'y a point de consistoire actuel, il en sera formé un. Tous les membres seront élus par la réunion des vingt-cinq chefs de famille protestans les plus imposés au rôle des contributions directes: cette réunion n'aura lieu qu'avec l'autorisation et en la présence du préfet ou du sous-préfet.

XXV. Les pasteurs ne pourront être destitués qu'à la charge de présenter les motifs de la destitution au gouvernement, qui les approuvera ou les rejettera.

XXVI. En cas de décès, ou de démission volontaire, ou de destitution confirmée d'un pasteur, le consistoire, formé de la manière prescrite par l'article XVIII, choisira à la pluralité des voix pour le remplacer. Le titre d'élection sera présenté au premier consul, par le conseiller d'état chargé de toutes les affaires concernant les cultes, pour avoir son approbation. L'approbation donnée, il ne pourra exercer qu'après avoir prêté, entre les mains du préfet, le serment exigé des ministres du culte catholique.

XXVII. Tous les pasteurs actuellement en exercice sont provisoirement confirmés.

XXVIII. Aucune église ne pourra s'étendre d'un département dans un autre.

Section III: *Des synodes*

XXIX. Chaque synode sera formé du pasteur, ou d'un des pasteurs, et d'un ancien ou notable de chaque église.

XXX. Les synodes veilleront sur tout ce qui concerne la célébration du culte, l'enseignement de la doctrine et la conduite des affaires ecclésiastiques. Toutes les décisions qui émaneront d'eux, de quelque nature qu'elles soient, seront soumises à l'approbation du gouvernement.

XXXI. Les synodes ne pourront s'assembler que lorsqu'on en aura rapporté la permission du gouvernement. On donnera connoissance préalable au conseiller d'état chargé de toutes les affaires concernant les cultes, des matières qui devront y être traitées. L'assemblée sera tenue en présence du préfet ou sous-préfet; et une expédition du procès-verbal des délibérations sera adressée par le préfet au conseiller d'état chargé de toutes les affaires concernant les cultes, qui, dans le plus court délai, en fera son rapport au gouvernement.

XXXII. L'assemblée du synode ne pourra durer que six jours.

Titre III. De l'organisation des églises de la confession d'Augsbourg

Section première. *Dispositions générales*

XXXIII. Les églises de la confession d'Augsbourg auront des pasteurs, des consistoires locaux, des inspections et des consistoires généraux.

Section II. *Des ministres et des consistoires locaux de chaque église*

XXXIV. On suivra, relativement aux pasteurs, à la circonscription et au régime des églises consistoriales, ce qui a été prescrit par la section II du titre précédent, pour les pasteurs et pour les églises réformées.

Section III. *Des Inspections*

XXXV. Les églises de la confession d'Augsbourg seront subordonnées à des inspections.

XXXVI. Cinq églises consistoriales formeront l'arrondissement d'une inspection.

XXXVII. Chaque inspection sera composée du ministre, et d'un ancien ou notable de chaque église de l'arrondissement: elle ne pourra s'assembler que lorsqu'on en aura rapporté la permission du gouvernement, la première fois qu'il écherra de la convoquer, elle le sera par le plus ancien des ministres desservans les églises de l'arrondissement. Chaque inspection choisira dans son sein deux laïques, et un ecclésiastique, qui prendra le titre d'inspecteur, et qui sera chargé de veiller sur les ministres et sur le maintien du bon ordre dans les églises particulières.

Le choix de l'inspecteur et des deux laïques sera confirmé par le premier consul.

XXXVIII. L'inspection ne pourra s'assembler qu'avec l'autorisation du gouvernement, en présence

du préfet ou du sous-préfet, et après avoir donné connoissance préalable au conseiller d'état chargé de toutes les affaires concernant les cultes, des manières que l'on se proposera d'y traiter.

XXXIX. L'inspecteur pourra visiter les églises de son arrondissement; il s'adjoindra les deux laïques nommés avec lui, toutes les fois que les circonstances l'exigeront; il sera chargé de la convocation de l'assemblée générale de l'inspection. Aucune décision émanée de l'assemblée générale de l'inspection, ne pourra être exécutée sans avoir été soumise à l'approbation du gouvernement.

Section IV. Des consistoires généraux

XL. Il y aura trois consistoires généraux, l'un à Strasbourg, pour les protestans de la confession d'Augsbourg, des départements du Haut et Bas-Rhin; l'autre à Mayence, pour ceux des départements de la Sarre et du Mont-Tonnerre; et le troisième à Cologne, pour ceux des départements de Rhin-et-Moselle et de la Roer.

XLI. Chaque consistoire sera composé d'un président laïque protestant, de deux ecclésiastiques inspecteurs, et d'un député de chaque inspection.

Le président et les deux ecclésiastiques inspecteurs seront nommés par le premier consul.

Le président sera tenu de prêter, entre les mains du premier consul, ou du fonctionnaire public qu'il plaira au premier consul de déléguer à cet effet, le serment exigé des ministres du culte catholique.

Les deux ecclésiastiques inspecteurs et les membres laïques prêteront le même serment entre les mains du président.

XLII. Le consistoire général ne pourra s'assembler que lorsqu'on en aura rapporté la permission du gouvernement, et qu'en présence du préfet ou du sous-préfet, on donnera préalablement connoissance au conseiller d'état chargé de toutes les affaires concernant les cultes, des matières qui devront y être traitées. L'assemblée ne pourra durer plus de six jours.

XLIII. Dans le tems intermédiaire d'une assemblée à l'autre, il y aura un directoire composé du président, du plus âgé des deux ecclésiastiques inspecteurs, et de trois laïques, dont un sera nommé par le premier consul: les deux autres seront choisis par le consistoire général.

XLIV. Les attributions du consistoire général et du directoire continueront d'être régies par les réglemens et coutumes des églises de la confession d'Augsbourg, dans tous les choses auxquelles il n'a point été formellement dérogé par les lois de la république et par les présens articles.

Décret impérial relatif au logement des ministres du culte protestant et à l'entretien des temples, 05.05.1806

Sur le rapport de notre ministre de l'intérieur;

Vu, 1° la loi du 18 germinal an 10 relative à l'organisation des cultes, 2° le décret du 15 germinal an 12, par lequel le traitement des pasteurs de l'église protestante est réglé, et ceux des 11 prairial de la même année et 5 nivôse an 13 concernant le traitement accordé aux desservans et vicaires des

succursales;

Notre Conseil d'état entendu,

Nous avons décrété et décrétons ce qui suit:

Art. 1. Les communes où le culte protestant est exercée concurrement avec le culte catholique, sont autorisées à procurer aux ministres du culte protestant un logement et un jardin.

Art. 2. Le supplément de traitement qu'il y aurait lieu d'accorder à ces ministres, les frais de construction, réparations, entretien des temples, et ceux du culte protestant, seront également à la charge de ces communes, lorsque la nécessité de venir au secours des églises sera constatée.

Art. 3. Nos ministres de l'intérieur et des cultes sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution du présent décret.

Koninklijk Besluit met de uitvaardiging van het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, 07.01.1816

§ 1 Koninklijk Besluit ter sanctie van het Algemeen Reglement, enz...

Wij Willem, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, etc., etc.

Gezien het ontwerp van een algemeen reglement voor het bestuur van de hervormde kerk in het Koninkrijk der Nederlanden vervaardigd door de consulerende commissie tot de Zaken der Hervormde Kerk;

Gelet op de consideratiën van onzen Commissaris-Generaal voor het onderwijs, de kunsten en wetenschappen, provisioneel belast met het Ministerieel Departement voor de Zaken van den hervormden en andere Eerediensten, behalve dien der Roomsche Katholijken;

Gehoord het advies van eene door ons daartoe benoemde commissie uit den raad van state;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Overeenkomstig de voordragt en consideratiën van onzen Commissaris-Generaal en van de commissie voornoemd, wordt bij deze vastgesteld het navolgende Algemeen Reglement voor het bestuur der hervormde kerk in het Koninkrijk der Nederlanden (fiat insertio)

Art. 2. Het bovenvermelde reglement zal met den meesten spoed en in deszelfs geheel, in den loop van dit jaar worden in werking gebragt.

Onze Commissaris-Generaal, provisioneel belast met de Zaken der hervormde kerk zal tot dat einde alle vereischte maatregelen nemen of zoo veel noodig voordragen.

Art. 3. Hij zal zorgen dat de thans bestaande kerkelijke collegien en bestuurders hunne werkzaamheden regelmatig eindigen, en gezorgd wordt voor de behoorlijke liquidatie der pecuniële administratiën, welke hun mogten zijn aanbevolen.

Art. 4. Hij zal de bijzondere reglementen, welke vervaardiging bij dit algemeene reglement is bepaald, door de leden der consulerende commissie, of zoodanig andere als hij mogt dienstig oordeelen, doen ontwerpen, en na onderzoek, deze concepten doen aanbieden aan de eerste synodale vergadering, ten einde daar op, onder onze goedkeuring, te besluiten.

Art. 5. Hij zal ten spoedigsten aan ons voordragen den secretaris en secundus en den quaestor van

het synode, als mede de leden der kerkbesturen, waarvan de benoeming bij het reglement aan ons is gereserveerd; mitsgaders ter zijner tijd de leden der eerste synodale vergadering, welke op den eersten woensdag in de maand julij 1816 zal behooren bijeen te komen.

Art. 6. Hij zal ons dienen van consideratiën en advies, enz.

Art. 7. Voor de kosten van het synode en de provinciale kerkbesturen, over den jare 1816, wordt als maximum bepaald eene somme van zestienduizend guldens, waarvan de verdeeling en het gebruik zal geregeld worden door onzen Commissaris-Generaal, belast met de Zaken der hervormde kerk.

Art. 8. Onze Commissaris-Generaal voornoemd zal, na deswegens de noodige informatiën te hebben ingenomen, de vereischte voordragten doen, tot regeling van het bestuur der kerken in de Zuidelijke Provinciën en in Nederlandsch Oost- en West-Indiën; en zulks zoo wel het laatste punt betreft, de concert met het departement van Koophandel en Koloniën.

Onze Commissaris-Generaal meergenoemd is belast met de uytvoering van dit besluit; zullen de kopij van het zelve worden afgegeven aan de bij ons besluit van 20 november 1815 n° 83 benoemde commissie uit den raad van state en aan de algemeene rekenkamer; als mede extract van hetzelfde voor zoo veel het 8ste artikel aangaat, aan den Directeur-Generaal van Koophandel en Koloniën worden toe gezonden, tot informatiën.

'sGravenhage, den 7 januari 1816, getekend Willem

Van wege den Koning getekend A.R. Falck

§ 2 Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden

EERSTE AFDEELING: Algemeene bepalingen

Art. 1. Tot het hervormd kerkgenootschap behooren allen, die, op belijdenis des geloofs, tot ledematen zijn aangenomen; dezulken die in de hervormde kerken gedoopt zijn, en die genen, welke in andere landen, als tot het hervormd kerkgenootschap behoorende erkend, zich hier te lande ter neder zetten, mits door behoorlijke bewijzen of attestatiën van hunnen doop of lidmaatschap buiten s'lands hebbende doen blijken.

Art. 2. Deze allen blijven tot het hervormd kerkgenootschap behooren, zoo lang zij niet vrijwillig en duidelijk verklaard hebben, zich daar van afgescheiden zijn.

Art. 3. Het bestuur der hervormde kerk wordt synodaal, provinciaal, klassikaal en gemeentelijk uitgeoefend.

Art. 4. De leden der collegiën, waar van dit onderscheidene bestuur, volgens na te meldene bepalingen wordt opgedragen, stemmen altijd hoofdelijk, zonder eenigzins gehouden te zijn aan lastbrieven van de vergaderingen of kerken, voor welke zij hunnen geacht worden te verschijnen.

Art. 5. De mindere kerkbesturen hebben het regt voorstellen in te zenden aan de hoogere, en om in voorkomende gevallen derzelve voorlichting te vragen: terwijl zij daar en tegen verplicht zijn aan de aanschrijvingen te voldoen der hoogere collegiën, en in het bijzonder ten spoedigsten de berigten en rapporten in te zenden, welke van hen gevorderd worden.

Art. 6. Een minder kerkbestuur vermeenende, door de besluiten van een hooger bezwaard te zijn,

heeft het regt zich deswegens bij nog hooger bestuur te beklagen, onder gehoudenheid nogtans, van aan de ontvangene bevelen inmiddels te gehoorzamen, ten zij de zaak, bij de eindelijke uitspraak niet weder in zijn geheel zoude kunnen gebragt worden; in welk geval echter daarvan onmiddellijk aan het ministerieel Departement voor de Zaken der hervormde en andere eerediensten, behalve dien der Roomsch-Katholijken, zal worden kennis gegeven.

Art. 7. Van alle zaken, bij uitspraak van een kerkelijk collegie beslist, valt appel aan het in rang volgende hoogere collegie; doch ter tweeder instantie beslist zijnde, wordt geen nieuw appel toegestaan.

Art. 8. In een hooger kerkelijk collegie zal niets behandeld worden dan het gene in een minder collegie niet heeft kunnen afgehandeld worden, - De gemeene kerken onder het zelve ressorterende nut is en tot het hoogere collegie behoort.

Art. 9. De zorg voor de belangen, zoo van het christendom in het algemeen, als van de hervormde kerk in het bijzonder, de handhaving harer leer, de vermeerdering van godsdienstige kennis, de bevordering van christelijke zeden, de bewaring van orde en eendragt, en de aankweking van liefde voor koning en vaderland, moeten steeds het hoofddoel zijn van allen, die in onderscheidene betrekkingen met het kerkelijk bestuur belast zijn.

Art. 10. Alle kerkbesturen gedragen zich wijders overeenkomstig de voorschriften van dit reglement, en de algemeene of bijzondere verordeningen, welke vervolgens zullen worden vastgesteld, alle daarmede niet overeenkomstige wetten en inrigtingen worden, bij het successivelijk in werking brengen der verordeningen gehouden voor vervallen.

Art. 11. Alle stemming tot het formeren van nominatiën ter vervulling der posten van kerkelijk bestuur of tot het verkiezen van leden in het zelve, geschiedt steeds bij beslotene biljetten.

Art. 12. Geene kerkelijke vergadering vermag te corresponderen met buitenlandsche kerken, zonder voorafgaande toestemming van zijne Majesteit den koning.

Art. 13. Alle de hervormde kerken in het koninkrijk, zoo wel waalsche, presbijteriaansche-Engelsche en Schotsche, als nederduitsche, behooren tot hetzelfde geheel en zijn onder hetzelfde gemeenschappelijk bestuur geplaast.

Art. 14. Dezelve kerken zullen echter, naar hare bijzondere behoeften en omstandigheden, hare afzonderlijke huishoudelijke inrigtingen kunnen hebben; mogende nogtans deze inrigtingen niets behelzen, strijdig met die eenheid in beginselen en gelijkvormigheid in hoorzaken, welke de onderscheidene kerken als deelen van het zelfde geheel, behooren te kenschetsen. Ten aanzien der kerken in de Zuidelijke Provinciën, en in Nederlandsch Oost- en West-Indiën, zullen nadere bepalingen gemaakt worden.

Art. 15. Geene veranderingen kunnen in dit reglement gemaakt worden, dan door zijne Majesteit op voorstel, of immers na voorafgaande overweging bij het synode, hetwelke echter, vóór en al eer ten dezen besluit te nemen, daarop de consideratiën zal inwinnen van de provinciale kerkbesturen.

TWEEDE AFDEELING. Van het synode.

Art. 16. Het hoogste kerkelijk bestuur is opgedragen aan het synode.

Art. 17. Elk der na te meldene provinciale kerkbesturen benoemt jaarlijks in deszelfs vergadering

van mei een lid uit deszelfs midden tot het bijwonen der synodale vergadering, benevens een secundus of plaatsvervanger die echter niet optreedt dan in geval het benoemde lid door onvoorziene verhindering belet wordt zich naar het synode te begeven. De secretarissen der provinciale kerkbesturen zijn evenals de andere leden, verkiesbaar tot leden van het synode. Op gelijke wijze wordt door de commissie tot de zaken der Waalsche kerken een predikant naar het synode gecommiteerd.

Bovendien heeft in het synode zitting en is lid van het zelve een ouderling of oud-ouderling, volgens de orde der provinciën, in art. 40 voorkomende, door de provinciale kerkbesturen bij beurtwisseling te benoemen. Eindelijk wordt door elk der hervormde godgeleerde faculteiten op de drie hoogeschole te Leiden, Utrecht en Groningen een hoogleeraar benoemd, om het synode bij te wonen; deze hoogleeraren zullen eene praeadviserende, doch geen concluderende stem hebben.

Alle de leden der eerste synodale vergadering worden door den koning benoemd.

Uit de predikanten, leden van het synode, wordt door den koning een president en een vice-president benoemd, welke slechts gedurende de zitting fungeeren.

Art. 18. Het hoofd van het ministerieel departement voor de zaken van den hervormden en andere eerediensten, behalve dien der Roomsch-Katholijken, zal, indien hij den hervormden godsdienst belijdt, en geadsisteerd, zoo hij dit verkiest, door zijnen secretaris, de synodale vergaderingen bijwonen; behoudens nochtans de faculteit des konings om, bij ontstentenis van dien, dezelve vergaderingen door één of meer commissarissen politiek van den hervormden godsdienst, daar toe door hoogstdenzelven te benoemen, te doen bijwonen.

Art. 19. Het synode heeft eenen vasten secretaris en eenen secundus voor den zelve, beide door den koning benoemd uit de predikanten van 's Gravenhage. Hij heeft rang en stem als lid. Bij vacature wordt de benoeming gedaan uit een drietal, door het synode geformeerd. Het synode heeft eenen vasten quaestor uit de ouderlingen of oud-ouderlingen van Amsterdam, met gelijken rang en stem en op dezelfde wijze als de secretaris benoemd.

Art. 20. De gewone synodale vergadering wordt één maal s'jaars in s' Gravenhage gehouden op den eersten woensdag in de maand julij. Deze tijdsbepaling kan niet worden veranderd of eene buitengewone vergadering van het synode beschreven dan met goedvinden van zijne Majesteit.

Art. 21. Het synode is belast met de zorg voor de algemeene belangen der hervormde kerken en in het bijzonder voor alles, wat den openbaren godsdienst en de kerkelijke instellingen betreft. Hetzelve staat in een onmiddelijk verband met het bovengemelde ministerieel departement.

Art. 22. Het synode beslist in het laatste ressort de geschillen, welke in of tusschen de provinciale kerkbesturen mogten ontstaan, en doet uitspraak in cas van appel over zaken, welke ter eerster instantie bij die collegiën gediend hebben.

Art. 23. Het synode ontwerpt algemeene kerkelijke reglementen en verordeningen, en draagt dezelve voor aan het meergemelde ministerieel departement, ten einde daar op de goedkeuring des konings te erlangen.

Art. 24. Het synode maakt in het bijzonder bepalingen omtrent de wijze van admisie en de examina van hen, die tot leeren bestemd zijn, ten einde van derzelve kunde en geschiktheid volkomen te doen blijken. Bij deze verordeningen zal acht moeten geslagen worden op het gene in de vijfde afdeeling ten aanzien van Waalsche, Presbyteriaansche, Engelsche en Schotse kerken

bepaald wordt.

Art. 25. Het synode zorgt voor doelmatige schikkingen, en maakt regelen ter bevordering, regeling en verbetering van het godsdienstig onderwijs.

Art. 26. Het synode ontwerpt een reglement op de kerkvisitatiën.

Art. 27. Het zal een der eerste werkzaamheden van het synode zijn, een ontwerp van reglement op de manier van kerkelijke zaken te behandelen voor en bij de kerkenraden, klassikale moderatoren, provinciale kerkbesturen, en het synode, en over het kerkelijke opzicht en tucht, te vervaardigen; daarbij in acht nemende om door nauwkeurige bepalingen en voorschriften alle aanleiding tot willekeur en onzekerheid zooveel mogelijk te vermijden.

Art. 28. Er zullen bij het synode zoodanige algemeene bepalingen ontworpen worden, omtrent de inrigting der predikants-beroepingen, als kunnen dienen ten grondslag der bijzondere reglementen, welke in de onderscheidene provinciale ressorten, naar derzelver omstandigheden, kunnen worden vastgesteld.

Art. 29. Insgelijks zullen verordeningen worden gemaakt, ten einde de plaatselijke kerkenraden, op de voor de zaak van den godsdienst en de belangen van de gemeenten meest voordeelige wijze in te rigten.

Art. 30. Voor de klassikale uitgaven en onderhoud zal uyt 's Rijks Kas eene somma van veertienduizend guldens jaarlijks worden toegestaan, om door het meergemelde Ministerieel Departement onder de klassen verdeeld te worden.

Er zullen doelmatige en algemeen werkende schikkingen gemaakt worden tot bepaling der uitgaven voor het klassikale bestuur; de meest eenvoudige en zekerst werkende middelen zullen worden bij de hand genomen, om in het tekort te voorzien, op eene voor de gemeenten en andere belanghebbenden mindrukkende en zoo veel mogelijk gelijkwerkende wijze.

Ten einde de spoedige vaststelling der in de voorgaande artikelen omschrevene verordeningen te verzekeren, zullen van de reglementen op de examina, het godsdienstig onderwijs, de manier van behandeling der kerkelijke zaken, het kerkelijke opzicht en tucht, de predikants-beroepingen en de kosten daarop vallende, het kerkelijke bestuur in de gemeenten, en de klassikale kosten vóór de bijeenkomst der eerste synodale vergadering ontwerpen vervaardigd, en aan de tot het synode benoemde leden zoo tijdig mogelijk medegedeeld worden, ten einde daar op vóór het einde hunner zitting te kunnen besluiten.

Alle de bovengenoemde reglementen zullen na dat de zelve door het synode zijn bepaald, aan 's Konings goedkeuring onderworpen worden.

DERDE AFDEELING. Van het provinciaal kerkbestuur

Art. 31. De leden van het provinciaal kerkbestuur worden uit de onderscheidene klassikale resorten benoemd, en wel voor elke klasse een predikant, en voor eene der klassen bij jaarlijksche beurtwisseling een ouderling of oud-ouderling.

Art. 32. Gemelde leden worden door den koning benoemd; de eerste reize onmiddelijk, en vervolgens uit een zestal, geformeerd door de moderatoren van het klassikaal ressort, het welke de vacature betreft en tot een drietal verminderd door het provinciaal kerkbestuur.

Art. 33. Elk jaar treedt af een derde, of zoo na mogelijk een derde der predikanten, leden der provinciale kerkbesturen, volgens eene daartoe te maken rooster.

De aftredende blijven steeds verkiesbaar. De eerste aftreding zal plaats hebben met den 1 januarij 1818.

Art. 34. Voor elk lid wordt op dezelfde wijze een secundus of plaatsvervanger benoemd, die niet fungeert dan bij afwezigheid van den primus, bij het aftreden van een lid moet ook een ander secundus worden aangesteld.

Art. 35. Wanneer door overlijden of vertrek van een lid uit het ressort der klasse, waarvoor hij zitting heeft, tusschentijds eene vacature ontstaat, zal deszelfs secundus dadelijk optreden en fungeren tot den tijd dat hij, wiens plaats vervuld wordt, zoude zijn afgetreden.

Bij overlijden, vertrek of optreding van eenen secundus, wordt, op de wijze bij art. 32 omschreven een ander in deszelfs plaats benoemd.

Art. 36. Tot goedmaking der kosten van het synode in de provinciale kerkbesturen wordt van s'lands wege eene somme betaald, welke bij de jaarlijksche begrooting door Zijne Majesteit vastgesteld, en bij het voorgemelde Ministerieel Departement verdeeld en geregeld wordt.

Art. 37. Ider provinciaal kerkbestuur heeft eenen president uit de predikanten, leden van het zelve, door den koning benoemd.

Hij fungeert een jaar en blijft steeds weder verkiesbaar. De president wordt in geval van afwezigheid door den oudsten der leden vervangen.

Art. 38. Op gelijke wijze, de eerstemaal onmiddellijk, en vervolgens uit een drietal door het provinciaal kerkbestuur geformeerd, benoemt de koning eenen secretaris voor elk provinciaal kerkbestuur, buiten de gewone leden, bij voorkeur uijt de predikanten der stad of uit de nabuurschap der zelve, alwaar de vaste vergaderingen van het provinciaal kerkbestuur gehouden worden. Hij fungeert drie jaren en blijft steeds weder verkiesbaar. De secretaris heeft rang en stem als de leden en wordt bij afwezigheid door het jongste lid vervangen.

Art. 39. De gewone vergaderingen worden gehouden drie maal 's jaars, op de eerste woensdagen der maanden mei, augustus en october. De president kan daar en boven buytengewone bijeenkomsten beschrijven.

Art. 40. De vergaderplaatsen der provinciale kerkbesturen zijn Arnhem voor Gelderland, 's Gravenhage voor Zuid-Holland, Amsterdam voor Noord-Holland, Middelburg voor Zeeland, Utrecht voor de provincie Utrecht, Leeuwarden voor Vriesland, Zwolle voor Overijssel, Groningen voor de provincie Groningen, 's Hertogenbosch voor Noord-Brabant en Assen voor Drenthe.

Art. 41. De provinciale kerkbesturen zijn belast met de zorg voor de belangen van den godsdienst, de bewaring der goede orde en de handhaving der kerkelijke wetten in hun ressort; zij corresponderen deswegens zoo met de bevoegde magten, als met de klassikale moderatoren en in zaken de ringen betreffende, met der zelve praetor.

Art. 42. Zij kunnen reglementen ontwerpen op het kerkbestuur in hun ressort, gegrond op de algemeene verordeningen. Deze ontwerpen worden voor de eerste reize ingezonden aan het hier voren gemelde Ministerieel Departement, ten einde aan den koning ter sanctie te worden aangeboden. Dezelve reglementen eenmaal gearresteerd zijnde, zullen niet kunnen worden

veranderd, dan door een besluit van het synode, genomen op voorstel van het provinciaal kerkbestuur, het welke zulks betreft, en zullen die veranderingen insgelijks aan de approbatie van zijne Majesteit onderworpen zijn.

Art. 43. Zij beslissen alle verschillen welke in klassikale besturen en vergaderingen, of tusschen dezelve mogten ontstaan.

Art. 44. In cas van appel doen zij uitspraak in kerkelijke geschillen welke ter eerster instantie bij de klassikale moderatoren zijn behandeld.

Art. 45. Zij verleenen de admisie tot den predikdienst overeenkomstig de bepalingen, welke deswegens in het vervolg zullen worden gemaakt.

Art. 46. Zij zijn bevoegd de predikanten, kandidaten en kerkenraadsleden om gegronde redenen, en na voorafgaand wettelijk onderzoek volgens de bepalingen van het reglement op de manier van kerkelijke zaken te behandelen, en over het kerkelijk opzigt en tucht, af te zetten. De afgezette personen behouden regt van appel aan het synode.

Art. 47. Predikanten en kandidaten, wegens zedelijk wangedrag, eenmaal afgezet zijnde, kunnen nooit weder als zoodanig aangenomen worden.

Art. 48. In provinciën waar thans synodale weduwenbeurzen of andere fondsen, welke aan derzelve gezamenlijke predikanten behooren, bestaan, of vervolgens mogten worden opgerigt, is de administratie van die fondsen aan het provinciaal kerkbestuur opgedragen.

VIERDE AFDEELING. Van het klassikaal bestuur.

Art. 49. De hervormde kerken, onder hetzelfde provinciaal kerkbestuur behoorende, worden ter geregelde uitoefening van het kerkelijk bestuur verdeeld in klassen, en wijders, ten einde de waarneming van den dienst in vacerende gemeenten, en de bijeenkomsten der predikanten gemakkelijk te maken, in ringen.

Art. 50. In de provinciën of landschappen, bevorens uitgemaakt hebbende den staat der vereenigde Nederlanden, zullen zijn de navolgende driëenveertig klassen.

In Gelderland zes; Arnhem, Nijmegen, Zutphen, Thiel, Bommel, Harderwijk

In Zuid-Holland zes; 's Gravenhage, Rotterdam, Leiden, Dordrecht, Gouda, Brielle

In Noord-Holland vijf; Amsterdam, Haarlem, Alkmaar, Hoorn, Edam

In Zeeland vier; Middelburg, Zierikzee, Goes, IJzendijke

In Utrecht drie; Utrecht, Amersfoort, Wijk

In Vriesland vijf; Leeuwarden, Sneek, Harlingen, Dokkum, Heerenveen

In Overijssel drie; Zwolle, Deventer, Kampen

In Groningen vier; Groningen, Winschoten, Appingadam, Middelstum

In Noord-Brabant vier; s' Hertogenbosch, Breda, Heusden, Eindhoven

En in Drenthe drie; Assen, Meppel, Koeverden.

Art. 51. Ten aanzien der zuidelijke provinciën van het Koninkrijk zullen in het vervolg de bepalingen gemaakt worden, welke noodig mogten bevonden worden.

Art. 52. De grensscheidingen tusschen de onderscheidene klassen en der zelve verdeling in ringen, zullen nader bepaald worden bij het ministerieel Departement voor de zaken van den

hervormden en andere eerediensten, behalve dien der roomsch-katholijken. Bij de bepalingen te dien aanzien zal worden in het oog gehouden:

A. Dat de bestaande afdeeling de grondslag der nieuwe moet zijn, en daar in alleen de noodzakelijke veranderingen gemaakt worden.

B. Dat geene klasse zich meer dan in eene provincie zal kunnen uitstrekken.

C. Dat zoo veel mogelijk eene meerdere gelijkheid worde daargesteld, tusschen de uitgestrektheid, het getal van predikanten, en het aantal gemeenten behoorende tot de klassen van dezelfde provincie.

D. Dat de ringen zoodanig naar plaatselijke omstandigheden zijn ingerigt, als meest geschikt is om de behoorlijke waarneming van den dienst, in vacerende gemeenten te verzekeren.

Art. 53. Bij de invoering der nieuwe klassikale verdeeling zullen door de klassikale moderatoren de noodige schikkingen worden geproponeerd, ten aanzien der bestaande weduwenbeurzen en andere fondsen.

Art. 54. Op voorstel van het kerkbestuur der provincie, welke zulks betreft, zullen in het vervolg in deze verdeeling der klassen in ringen, en bepaling der klassikale hoofdplaatsen door het synode veranderingen kunnen gemaakt worden, met toestemming van het hier voorgemelde Ministerieel Departement.

Art. 55. Het kerkelijk bestuur in elk klassikaal ressort is opgedragen aan eene commissie van moderatoren, bestaande uit eenen praeses, eenen assessor, eenen scriba, een, twee, drie of vier gecommiteerde predikanten, naar mate van de uitgebreidheid der klassen of talrijkheid der leden, alsmede uit eenen ouderling of oud-ouderling, die na een jaar aftreedt.

Art. 56. Elk lid van het provinciaal kerkbestuur fungeert als praeses bij de moderatoren van zijn klassikaal ressort en zijn secundus als assessor.

Art. 57. De scriba wordt benoemd door zijne Majesteit den Koning, uit de predikanten der klassikale hoofdplaats, of derzelver nabuurschap, voor den tijd van drie jaren, de eerste maal onmiddellijk en vervolgens uit een zestal, door de klassikale vergadering geformeerd, en door het provinciaal kerkbestuur tot een drietal vermindert. Hij blijft steeds weder verkiesbaar bij zijne afwezigheid fungeert de jongste der gecommiteerden.

Art. 58. De gecommiteerden worden alsmede door den Koning benoemd uit de predikanten, ouderlingen en oud-ouderlingen van het klassikaal ressort; de eerste maal onmiddellijk en vervolgens uit gelijke nominatie als in het voorgaande artikel is vermeld.

Van de gecommiteerden, indien derzelver getal vier is, treden twee, en anderzins één, jaarlijks, af, die echter steeds weder benoembaar blijven. De eerste aftreding zal plaats hebben den 1sten januarij 1818.

Art. 59. De moderatoren houden hunne gewone vergaderingen in de klassikale hoofdplaatsen, op den laatsten woensdag van de maanden januarij, maart, mei, julij, september en november. Zij kunnen echter hunne bijeenkomsten, bijzonder des winters, uitstellen, indien de werkzaamheden zulks toelaten. De praeses heeft het regt buitengewoone vergaderingen te beschrijven.

Art. 60. De moderatoren zorgen voor de belangen der kerken in hun ressort, en houden toevoorzigt over de gemeenten, kerkenraden en predikanten daartoe behoorende. Zij corresponderen, zoo met de provinciale kerkbesturen als met de kerkenraden der onderscheidene

gemeenten.

Art. 61. Zij houden bijzonder een wakend oog over de vacerende gemeenten en corresponderen deswegens met de praetors der ringen; zij zorgen dat de beroepingen der predikanten geregeld en ten spoedigsten geschieden, dat de beroepene leeraren bevestigd, en de vertrekkende, van hunne betrekkingen behoorlijk ontslagen worden.

De verzoeken om handopeningen en approbatie moeten door den (sic) worden ingezonden aan het Ministerieel Departement voornoemd.

Art. 62. De klassikale moderatoren behartigen de belangen van predikantsweduwen en weezen in hun ressort.

Art. 63. Zij beslissen de geschillen in of tusschen de kerkenraden der gemeenten ontstaan, en doen uitspraak in cas van appel over alle zaken die ter eerster instantie bij de plaatselijke kerkenraden zijn behandeld.

Art. 64. Zij zijn bevoegd tot het suspenderen van predikanten, kandidaten en kerkenraadsleden.

Art. 65. Op den laatsten woensdag in de maand juni wordt, in de hoofdplaats der klasse, eene klassikale vergadering gehouden, bestaande uit alle de predikanten van het ressort, en zoodanig getal ouderlingen of oud-ouderlingen als thans gebruikelijk is; of in het vervolg bij huishoudelijke reglementen mogt worden bepaald.

Art. 66. De praeses, assessor en scriba van de klassikale moderatoren fungeren ook als zoodanig in deze vergadering.

Art. 67. De handelingen der klassikale vergaderingen zullen zich bepalen:

1°. Tot het formeren der nominaties voor de keuze van een scriba voor de klassikale moderatoren (art. 57) en van gecommiteerden tot het klassikaal bestuur (art. 58).

2°. Tot het afhooren en sluiten der rekeningen van de klassikale weduwenbeurs en andere fondsen, als mede tot het benoemen van quaestors; en voorts daaromtrent te besluiten zoo als geoordeeld wordt te behooren.

VIJFDE AFDEELING. Over de Waalse, Presbyteriaansche, Engelsche en Schotse kerken.

Art. 68. De waalsche kerken behouden de vrijheid om zoodanige afzonderlijke verbintenissen in betrekking met elkander te bewaren, als door het zelve financiële belangen, en het verschil van taal gevorderd worden, zonder echter daar door op te houden van onder het algemeene kerkbestuur begrepen te zijn.

Art. 69. Ter behartiging dezer afzonderlijke belangen zal er eene commissie bestaan van zes leden, zijnde vijf predikanten en een ouderling der waalsche kerken, welke den titel zullen hebben van Gecommitteerden tot de huishoudelijke zaken der waalsche kerken in Nederland.

Art. 70. De Gecommitteerden worden door den Koning benoemd, de eerste reize onmiddellijk en vervolgens uit een drietal door de commissie geformeerd.

Art. 71. Elk jaar, te beginnen met den 1sten januarij 1818, zal een der gecommiteerde predikanten aftreden, blijvende de aftredende steeds weder verkiesbaar. De ouderling zal na een jaar zitting aftreden.

Art. 72. Aan deze gecommiteerden wordt aanbevolen het oppertoezicht over de financiële

instellingen der gezamenlijke Waalsche kerken, mitsgaders het afnemen van examina van hen, die zich aan derzelver dienst toewijden, ten gevolge der verordeningen hier boven bij art. 24 vermeld.

Art. 73. Dezelve commissie is wijders met betrekking tot de Waalsche kerken belast met de functien, aan de provinciale kerkbesturen en klassikale moderatoren opgedragen, en een lid uit dezelve woont het synode bij; zullende voortaan geene afzonderlijke synode der Waalsche kerken meer gehouden worden.

Art. 74. De Waalsche kerken hebben het regt, om eenmaal 'sjaars eene bijeenkomst te houden over derzelver huishoudelijke belangen, vervangende voor haar, zooveel zulks mogt te pas komen, de klassikale vergaderingen; de eerste bijeenkomst zal te 's Gravenhage plaats hebben, en alsdan de beurtwisseling ten deze nader worden bepaald.

Art. 75. De Waalsche predikanten blijven leden der ringvergaderingen. De commissie houdt hare zittingen steeds in 's Gravenhage.

Art. 76. De Presbyteriaansche-Engelsche en Schotse kerken worden in de klassen, tot welke de nederduitsche hervormde gemeente, in die stad, in welke zij gevestigd is, behoort, ingelijfd in zoo verre dit nog geen plaats heeft.

Art. 77. Zoo ten aanzien van het hoogere als van het kerkenraadsbestuur wordt in het oog gehouden, dat de kerken, in het vorige artikel vermeld, de bijzondere huishoudelijke inrigtingen en regten behouden, welke aan dezelve afzonderlijk en privativelijk behooren.

ZESDE AFDEELING. Van de ringen en der zelve bijeenkomsten.

Art. 78. Elke klasse wordt verdeeld in ringen.

Art. 79. De ringen moeten zorgen voor de vervulling van den dienst in de vacante gemeenten, volgens schikkingen daartoe door de klassikale moderatoren gemaakt.

Art. 80. De predikanten, tot den zelfden ring behoorende, worden opgewekt om bepaalde zamenkomsten te houden, niet ter uitoefening van eenig kerkelijk bestuur, maar ter onderlinge opscherping en versterking van den band der broederlijke liefde.

Art. 81. Bij de zamenstelling van zulke bijeenkomsten, kiezen zij bij meerderheid eenen praetor en scriba, en vergaderen voorts zoo dikwijls als zij goedvinden.

Art. 82. Hunne werkzaamheden bestaan in de overweging en behandeling van onderwerpen den godsdienst en den bloei des christendoms, de bevoordering van bijbelkennis en de waarneming van hunne bedieningen betreffende.

Art. 83. Zij houden aanteekening van hunne werkzaamheden en geven van dezelve jaarlijks een verslag aan klassikale moderatoren; zijnde zij bevoegd om daarbij tevens voorstellen in te zenden, de klassikale moderatoren brengen dit verslag, zoo veel nodig met bijgevoegde consideratiën, ter kennis van het provinciaal kerkbestuur, het welke daar van een algemeen verslag opmaakt, en aan het Ministerieel Departement voor de zaken van den hervormden en andere eerediensten, behalve dien der Roomsch-Katholijken, inzendt.

ZEVENDE AFDEELING. Over het kerkelijk bestuur in de gemeenten

Art. 84. In alle gemeenten, waar de stof daar toe niet geheel ontbreekt, zal een afzonderlijke kerkenraad zijn.

Art. 85. De zelve bestaat uit den predikant of de predikanten der plaatsen, en uit ouderlingen, gekozen uit de achttingwaardigste, kundigste en voornaamste leden der gemeente. De pligten van de leeraren, de ouderlingen, de diakenen en de betrekking van diakenen tot den kerkenraad, worden door het synode bij het reglement op de kerkenraden omschreven en bepaald.

Art. 86. Gemeenten waar, door gebrek aan stof, geene kerkenraden bestaan, zijn geplaatst onder het onmiddellijke opzigt van de klassikale moderatoren met den predikant.

Art. 87. Aan den kerkeraad behoort de zorg voor het gene den openbaren godsdienst, het christelijk onderwijs en het opzigt over de leden van de gemeente betreft.

Art. 88. De censure over de leden der gemeente om gegronde redenen, en volgens de bepalingen van het reglement op de manier van kerkelijke zaken te behandelen, en over het kerkelijk opzigt en tucht, noodig zijnde, geschiedt ter eerster instantie door den kerkenraad, zijnde dezelve censure, voor zoo veel predikanten, kerkenraadsleden en kandidaten betreft, onverminderd de bepaling in art. 46 van dit reglement voorkomende, en achterevolgens de voorschriften van het voorzeide reglement op de manier van kerkelijke zaken te behandelen, en over het kerkelijke opzigt en tucht, aan de klassikale moderatoren opgedragen.

Art. 89. Aan diakenen blijft de zorg voor de armen der gemeente, naar plaatselijk gebruik, aanbevolen.

Art. 90. In de administratie der kerk, pastoorij, custoorij en andere gemeentefondsen, en betrekkingen tusschen derzelve bestuurders en de kerkenraden, wordt door de bepalingen van dit reglement geene verandering gemaakt.

Art. 91. De klassikale moderatoren zijn verplicht om van alle misbruiken, die in de administratie der in het voorgaande artikel genoemde fondsen bestaan of er door hen verder in ontdekt mogten worden, dadelijk kennis te geven aan het provinciaal kerkbestuur, dat daar van met des zelfs consideratiën berigt moet geven aan het Ministerieel Departement voor de zaken van den hervormden en andere eerediensten behalve dien der roomsch-katholijken ten einde redres te bekomen.

Art. 92. Het hiervoren gemelde ministerieel departement zal, na ingenomen te hebben de gedacten van de provinciale kerkbesturen, en na voorafgaande raadpleging met de Staten der provincie, welke zulks betreft, over de onderwerpen in de voorgaande artikelen vermeld, de noodige voordragten doen aan zijne Majesteit den Koning.

Art. 93. De huishoudelijke belangen der gemeenten zullen voor het overige overeenkomstig de algemeene verordeningen door plaatselijke reglementen, onder 'sKonings goedkeuring, kunnen worden geregeld.

Aldus gearresteerd bij koninklijk besluit van den 7 januarij 1816 n° 1.

Afdeeling 1. Titel VII

§ 1. Synodale resolutie, houdende provisionele verordeningen omtrent de kerkenraden

's Gravenhage, den 30 julij 1816.

Het algemeen synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, om redenen van voldoende gewigt, buiten staat om te arresteren en in te voeren een reglement op de zamenstelling en werkzaamheden der kerkenraden, en echter, zoo lang dergelijk reglement ontbreekt de noodige voorziening wenschende te doen in eene zaak, die de orde en het opzigt in de onderscheidene gemeenten van ons vaderland eenparig regelt.

Heeft besloten

1°. Alle kerkenraden zullen worden aangeschreven en aangemaand tot eene getrouwe vervulling van al de pligten die op de kerkenraden rusten; bijzonder ook van alles wat in de onderscheidene reglementen op de examina, het godsdienstig onderwijs en de kerkvisitatie als pligt des kerkenraads is aanbevolen, of vervolgens door de synode zal worden aanbevolen.

2°. Zij zullen de meest mogelijke zorg moeten dragen, dat de archiven en papieren in behoorlijke orde worden gehouden, dat het verhandelde in de kerkenraadsvergadering nauwkeurig worde geboekt; dat de aanteekeningen in de doop-, trouw- en lidmaatboeken behoorlijk geschieden, en overal, waar thans dubbelden derzelver worden gehouden, dat gebruik gehandhaafd, of, waar het zelve geen plaats heeft, met den 1 januarij 1817, ingevoerd worde; alsmede, dat deze dubbelden op eene andere plaats, dan de originelen worden bewaard.

3°. In alle gemeenten waar geene kerkenraden zijn, en de stof niet geheel ontbreekt, zal ten spoedigsten, en wel voor den 1 januarij 1817, zoodanig collegie, volgens art. 80 van het algemeen reglement, uit de achtenswaardigste, kundigste en voornaamste leden der gemeente worden aangesteld, bestaande ten minsten uit twee ouderlingen en twee diakenen, nevens den predikant.

4°. Waar combinatiën zijn, zal uit iedere gemeente een gelijk getal van ouderlingen en diakenen verkozen worden.

5°. De uitvoering hiervan wordt aan de klassikale besturen aanbevolen, welke:

A. Ten spoedigsten bepalen zullen het getaal der kerkenraadsleden in iedere gemeente;

B. De leden, welke zij, na behoorlijk onderzoek, de geschikste oordeelen, aan de gemeente zullen doen voorstellen, drie achtereenvolgende zondagen van den predikstoel; en

C. zoo er geene gegronde bedenkingen tegen inkomen, zorgen zullen, dat de verkozenen, den volgenden zondag, door den predikant in hunne diensten worden bevestigd.

6°. In geval van oppositie of dissentie zal de zaak door het klassikaal bestuur worden beslist.

7°. De klassikale besturen zullen van de gedane aanstelling in alle bijzondere gemeenten aan hun provinciaal kerkbestuur voor deszelfs vergadering van mei kennis geven.

8°. Op gelijke wijze geven zij aan hetzelfde kennis van die gemeenten, waar de stof tot hiertoe geheel mogt ontbreken.

9°. Het provinciaal kerkbestuur geeft van het eene en andere onverwijld kennis aan het departement tot de zaken van de eeredienst der hervormde kerk en aan het synode.

10°. Dit besluit zal door de provinciale kerkbesturen tot executie worden gebragt, welke daar toe, op ontvang van het zelve, onverwijld aanschrijving zullen doen aan de klassikale besturen.

De secretaris van het synode.

Koninklijk Besluit van 16 april 1816 betreffende de organisatie der protestantsche kerken in de Zuidelijke provincien des Rijks

Wij Willem, bij de Gratie Gods, koning der Nederlanden, prins van Oranje-Nassau, groot-hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Gehoord de voordragt van onzen Commissaris-generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz., van den 13 April 1816, n° 1005/481 omtrent de regeling van het aantal Leeraars bij de Protestantsche Kerken in de Zuidelijke Provincien, van de jaarwedden aan de zelve toe te staan en van alles hetwelk de belangen en de inrigting derzelve kerken betreft, tengevolge van den last op denzelven Commissaris-generaal verstrekt bij onze besluiten van den 13den October 1815 n° 54 en van den 7den January II. n° 1.

Hebben goedgevonden en verstaan, het navolgende vast te stellen; daardoor tevens disponerende op de onderscheidene verzoeken door Protestantsche leeraars en gemeenten in de Zuidelijke Provinciën aan ons gedaan.

Art. 1. Bij de Protestantsche kerken in de Zuidelijke Provinciën van het Koninkrijk der Nederlanden zullen als vaste predikanten fungeren het getal leeraars hierna vermeld, en tot welker gemeenten respectievelijk behooren de Protestanten der nabuurige plaatsen, volgens de omschrijving bij het departement voor de zaken der Hervormde Kerk enz. vast te stellen:

In de provincie Zuid-Brabant

Te Brussel, twee Nederduitsche predikanten, en één Fransch Hoogduitsch predikant

In de provincie Limburg

Te Maastricht, drie Nederduitsche predikanten, één Fransch predikant en één Hoogduitsch (Luthersch) predikant

Te Venlo, een Nederduitsch predikant

Te Gennep, een Nederduitsch predikant

Te Stevenswaard, een Nederduitsch predikant

Te Urmund, een Hoogduitsch predikant

Te Sittard, een Hoogduitsch predikant

Te Geul en Beek, een Nederduitsch predikant

Te Meersen, een Nederduitsch predikant

Te Heerle, een predikant voor de Hoog- en Nederduitsche talen

Te Valkenburg, een Nederduitsch predikant

Te Gulpen, een Nederduitsch predikant

Te Vaals, een predikant voor de Hoogduitsche en Fransche talen

Te Eysden, een Nederduitsch predikant, die tevens den dienst in de Fransche taal te Dalhem, in de provintie Luik, zal verrigten.

In de provincie Luik

Te Verviers of Hodimont, een predikant voor de Hoogduitsche en Fransche talen

In de provincie Oost-Vlaanderen

Te Gent, een Nederduitsch predikant

Te Maria-Hoornbeke een Nederduitsch predikant

In de provincie Henegouwen

Te Rongy, een Fransch predikant

Te Dour, een Fransch predikant

In de provincie Antwerpen

Te Antwerpen, een predikant voor de Hoog- en Nederduitsche talen

Art. 2. De predikanten der genoemde gemeenten zullen genieten de jaarwedden van den Lande, en de verdere voordelen hierna omschreven, als:

1. De predikanten te Brussel, Maastricht en Venlo hetgeen voor dezelve respectvelijk bij onze onderscheedene besluiten is bepaald, of nader vastgesteld mogt worden.
2. De predikant te Antwerpen, eene jaarwedde van zestien honderd guldens
3. De predikant te Gent, eene jaarwedde van veertienhonderd guldens
4. De predikant te Gennep, eene jaarwedde van achthonderd guldens en eenhonderd guldens voor huishuur, benevens de inkomsten, welke door hem worden genoten uit de nog overgeblevene pastorale koorn- en geldrenten.
5. De predikant te Urmund, en de predikant te Sittard elk eene jaarwedde van achthonderd guldens, boven de vrije bewoning der pastorij en de verdere voordeelen, welke dezelve van hunne respectieve gemeenten genieten.
6. De predikant te Vaals, en de predikant te Verviers of Hodimont, elk eene jaarwedde van negenhonderd guldens mitsgaders de vrije bewoning van de pastorijhuizen, aan de gemeenten aldaar toebehorende.
7. De predikant te Eysden, tevens den dienst vervullende te Dalhem, eene jaarwedde van negenhonderd guldens, mitsgaders eene huishuur van eenhondert guldens 's jaars tot tijd en wijle dat aan denzelven eene pastorij zal kunnen verzorgd worden.
8. De predikant te Heerle, en de predikant te Gulpen, elk eene jaarwedde van achthonderd guldens, benevens de vrije bewoning der pastorijen aldaar.
9. De predikant te Stevenswaard, eene jaarwedde van achthonderd guldens, benevens vrije pastorij; tot welk einde van den Lande zal worden afgestaan het aan hetzelfde toebehorende voormalig kosterhuis.
10. De predikanten te Geul en Beek, te Meersen, te Valkenburg, te Maria Hoornbeke, te Rongy en te Dour, elk eene jaarwedde van achthonderd guldens, en eenhonderd guldens voor huishuur.

Art. 3. Aan de predikanten welke bereids bij den aanvang dezes jaars in voorsz. gemeenten in functie zijn, met name: aan de Heeren A. Goedkoop te Gent, C.F. Hermsen te Gennep, A.H. Vogel te Urmund, F. Grimm te Sittard, C.W. Vetter te Vaals, A.A. Wiertz van Coehoorn te Eysden en Dalhem, F.A. Prinster te Heerle, H. Essers te Gulpen, J.M. Cox te Geul en Beek, en H. Potholt van Dorp te Meerssen, zullen de vermelde tractementen voldaan worden te rekenen van den 1sten januarij dezes jaars, evenals zulks is geschied aan de predikanten van Maastricht en Venlo en aan den Franschen predikant te Brussel.

De betaling der tractementen, bij de overige gemeenten, zal ingaan op zoodanigen tijd als door onzen Commissaris-generaal, provisioneel belast met de zaken der Hervormde kerk enz., nader zal worden bepaald.

Art. 4. Provisioneel en tot dat de omstandigheden der zuidelijke kerken andere voorziening zullen toelaten, reserveren wij aan ons de benoeming der predikanten in gemeenten, welke thans van geene leeraars voorzien zijn, of bij vervolg zullen komen te vaceren.

Art. 5. Aan de weduwen, en aan de minderjarige, en zich buiten bestaan bevindende weezen der predikanten in de Zuidelijke provincien, zal even als zulks in de Noordelijke provincien plaats heeft, het sterf vierendeel jaars, en vervolgens een jaar van gratie voldaan worden, met dien verstande nochtans, wat het jaar van gratie betreft, dat de weduwen en minderjarige weezen, gedurende het jaar van gratie, voor zich alleen behouden zullen twee derden van hetgeen de predikant van den Lande genoot, terwijl een derde zal strekken om de predikanten, die den dienst vervullen te defroijeren.

Art. 6. Wanneer eene gemeente vacant wordt door het vertrek van haren predikant, of ook door het overlijden van eenen predikant, die geene weduwe of minderjarige, zich buiten bestaan bevindende, weezen nalaat, zal, na het einde van het vierendeel jaars van deszelfs vertrek of afsterven, nog gedurende een half jaar worden geordonnanceerd voor de vacature, ten behoeve der predikanten welke den dienst op de vacerende plaats waarnemen. Na het einde van gezegde half jaar, zal voor de vacerende plaats niet langer worden geordonnanceerd, ten zij uit hoofde van gebiedende redenen, welke de vervulling beletten, en op grond van welke eene speciale diligentverklaring mogt verzogt en verkregen zijn bij het departement voor de zaken der Hervormde Kerk enz., de welke echter voor niet langer dan drie maanden van kracht zal wezen.

Art. 7. Aan de weduwen van predikanten te Brussel, Antwerpen, Maastricht en Gent, zal, na het eindigen van het jaar van gratie, uit 's Lands kas worden toegelegd een pensioen van tweehonderd guldens 's jaars, haar leven lang gedurende, immers zoo lange zij niet zullen hertrouwd zijn; aan de weduwen van predikanten, in de overige Protestantsche gemeenten der Zuidelijke provincin zal een pensioen van eenhonderd guldens, op dezelfde wijze, worden geaccordeerd.

Art. 8. De aanspraak op het volkomen emeritaat wordt alleen aan de predikanten verleend, na eenen predikdienst van veertig jaren; - wordende het pensioen aan het volle emeritaat verkocht,

bepaald:

Voor Brussel op 1800 fl.

voor Antwerpen 1400 fl.

voor Maastricht en Gent 1200 fl.

voor Venlo 900 fl.

voor alle de overige gemeenten op 700 fl. 's jaars

Art. 9. Predikanten die door ziekte of zwakheid tot de vervulling van hunnen dienst volstrekt buiten staat mogten gesteld worden, zullen het emeritaat kunnen verlangen met toelage:

Van de helft van het volle pensioen, na een tienjarigen dienst.

Van tweederde van het pensioen, na een twintigjarigen dienst.

En van drie vierden van het pensioen, na een dertigjarigen dienst.

Art. 10. Van de bepalingen omtrent de pensioenen in de voorgaande artikelen verrat, zal niet kunnen worden afgeweken dan om zeer bijzondere en gebiedende redenen.

Art. 11. Ten einde de protestantsche gemeenten tegemoet te komen, in het onderhoud harer kerkelijke bedienden, zullen aan dezelve gemeenten, provisioneel gedurende den tijd van tien jaren, tot dat einde de navolgende jaarlijksche sommen, uit 's Lands kas worden geaccordeerd als:

Aan de Nederduitsche gemeente te Brussel, achthonderd guldens.

Aan de Fransche gemeente aldaar, tweehonderd guldens.

Aan de Nederduitsche gemeente te Maastricht, zeshonderd guldens.

Aan de Fransche gemeente aldaar, tweehonderd guldens.

Aan de gemeente van Antwerpen, vierhonderd guldens.

Aan de gemeente van Gent, tweehonderd guldens.

Aan de gemeente van Venlo, tweehonderd guldens;

en aan elk der overige gemeenten Gennep, Urmund, Sittard, Vaals, Verviers, Eysden, Dalhem, Meerle, Gulpen, Stevenswaard, Beek, Geul, Meersen, Valkenburg, Maria Hoornbeeke, Rongy en Dour eenhonderd guldens.

Omtrent het tijdstip dat de betaling dezer sommen gerekend wordt aan te vangen, zal gehandeld worden in overeenstemming met het geen bij artikel 3 ten aanzien van de tractementen der predikanten is bepaald.

Art. 12. De predikanten en kerkelijke bedienden te Brussel, Antwerpen, Maastricht, Gent, Venlo en verdere plaatsen, waar militairen mogten gestationeerd worden, zullen tevens worden aangemerkt als den dienst voor het Protestantsch garnisoen in genoemde steden te verrigten.

Art. 13. Er zullen, ten dienste der Protestantsche militairen in de steden en vestingen der Zuidelijke provincien, waar geene Protestantsche kerken gevestigd zijn, tien garnizoens-predikanten worden aangesteld; die tevens in oorlogstijd, of in elk ander geval waarin het leger van dezen Staat of een gedeelte van hetzelfde te velde mogt trekken, verplicht zullen zijn den dienst van leger-predikanten te

verrigten, volgens zoodanige schikkingen en voorschriften, als hun in dat geval zullen worden medegedeeld.

Art. 14. De voormelde predikanten zullen fungeren bij de garnizoenen van de hoofdsteden der Zuidelijke provincien, waar zich geene gevestigde Protestantsche gemeenten bevinden, en in zoodanige andere garnizoensteden, als door ons nader zal worden bepaald.

Art. 15. De predikanten der gemelde garnizoenen, zullen verplicht zijn, zoo veel mogelijk, zorg te dragen voor de naastbij gelegene garnizoenen volgens deswege te maken schikkingen.

Art. 16. De jaarwedde van elk dier garnizoens-predikanten, wordt bepaald op veertienhonderd guldens.

Art. 17. Op dezelve wordt ook van toepassing verklaard hetgeen boven artikel 5, 6, 7, 8, 9 en 10 is vastgesteld; zullende het volle emeritus pensioen voor dezelve bepaald zijn op eenduizend guldens en het pensioen hunner weduwen op tweehonderd guldens.

Art. 18. Met uitzondering der stad Maastricht, waar zig als nog eene afzonderlijke Lutherse gemeente en predikant bevinden, zullen de predikanten in de Zuidelijke provincien niet alleen de Hervormden, maar alle andere Protestanten als leden hunner gemeenten aanmerken, en in derzelver godsdienstige behoeften naar vermogen voorzien.

Art. 19. De Protestantsche kerken in de Zuidelijke provincien zullen gebracht worden tot twee Classen, die van Maastricht en van Brussel, welke bij het departement voor de zaken der Hervormde Kerk enz., in Ringen zullen worden afgedeeld. De garnizoens-predikanten zullen mede daartoe behoren. Deze twee Classen zullen nogtans een gemeenschappelijk middelpunt hebben, en in verband gebracht worden met de Kerken der Noordelijke provincien.

Art. 20. Het bestuur, in elken Ring zal worden aanbevolen aan een praetor en scriba en in elk classikaal ressort, aan een collegie van vijf moderatoren: vier predikanten en één ouderling, de praesis en scriba daar onder begrepen. Het kerkbestuur der Zuidelijke provincien zal den naam voeren van Provinciaal Kerkbestuur van Limburg enz., en bestaan uit zeven leden, als twee predikanten uit elk der collegiën van classicale moderatoren, twee ouderlingen, een uit elk der classicale ressorten en een secretaris. Een lid uit dit kerkbestuur zal de jaarlijksche synodale vergadering in 's Gravenhage bijwonen.

Art. 21. Voor de eerste maal zal de benoeming van alle deze kerkbestuurders onmiddellijk door Ons geschieden, op voordragt van het departement voor de zaken der Hervormde Kerk. In het vervolg zal de benoeming plaats hebben op dezelfde wijze, als bij het reglement voor de Noordelijke provincien is bepaald.

Art. 22. De attributen van het provinciaal kerkbestuur, van de classicale moderatoren en de classicale vergaderingen mitsgaders van de ringbestuurders en vergaderingen zullen, zoo veel de omstandigheden der kerken in de Zuidelijke provincien zulks toelaten, dezelfde zijn als in de Noordelijke provincien.

Art. 23. Provisioneel en tot nadere voorziening zullen de examina der proponenten, die in de Zuidelijke provincien mogten worden beroepen, afgelegd moeten worden bij een der kerkbestuuren in de Noordelijke provincien, of bij de commissie tot de zaken der Waalsche kerken.

Art. 24. Ter te gemoetkoming in de kosten van het Protestantsch kerkbestuur in de Zuidelijke provincien, en dus van het provinciaal, classicaal en ringbestuur, wordt, voor dezen jare, van 's Lands wege geaccordeerd, een somme van drieduizend guldens, waarvan de repartitie zal gemaakt worden bij het departement voor de zaken der Hervormde Kerk, enz.

Art. 25. Onze Commissaris-generaal, provisioneel belast met de zaken der Hervormde Kerk enz., zal ons successivelijk de voordragten aanbieden tot het doen van de benoemingen uit dit besluit resulterende; zoo ter vervulling der predikantsplaatsen en kerkelijke bedieningen, als van de onderscheidene posten van kerkelijk bestuur, zich daarin regelende naar den drang der behoeften en den voortgang der organisatie.

Art. 26. De voordragt der garnisoens-predikanten zal door de departementen van oorlog en voor de zaken der Hervormde Kerk aan ons gedaan worden; gelijk mede door die beide departementen, alles zal geregeld, of Ons voorgedragen worden, wat de godsdienstige behoeften der militairen betreft.

Art. 27. De betaling van de tractementen der garnisoens predikanten en der verdere kosten welke tot de garnisoenen vereischt worden, zal geschieden bij het departement van oorlog, en voor dezen jare geëffectueerd worden uit de begroting van voorschreven departement over 1816. De betaling der bovenvermelde pensioenen zal eventueel geschieden bij het departement van financiën, na dat het Besluit daar toe door Ons zal genomen zijn, op voordragt van het departement voor de zaken der Hervormde kerk, bij welk laatste departement zal geordonneerd worden, voor alle de overige betalingen ten dezen vermeld, en zulks over dezen jare respectivelijk uit de vijfde, zesde en negende afdeling van het zevende hoofdstuk der begrooting over 1816.

's-Gravenhage, 16 april 1816

Getal zielen behoorende tot de bij de voordragt van den 13 april 1816 n°1005/481 vermelde protestantsche gemeenten in de Zuidelijke Provintiën

Zuid-Brabant

Brussel

620

118 – *Adviezen en richtlijnen*

Limburg

Maastricht	1550
Venlo	260
Gennep	120
Urmund	180
Sittard	60
Stevenswaard	70
Beek en Geul	110
Meersen	80
Heerle	110
Valkenburg	60
Gulpen	40
Vaals	290
Eisden met Dalhem	60

Luik

Verviers of Hodimont	130
----------------------	-----

Oost-Vlaanderen

Gent	110
Maria Hoornbeke	190

Henegouwen

Rongy en Dour	600
---------------	-----

Antwerpen

Antwerpen bij raming	150
----------------------	-----

In de andere provinciën enz. verspreid bij raming 200

Totaal: 6000 (sic)

Wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke der erediensden (B.S., 09.03.1870)

(Uit: verzameling der wetten, 1870, p. 127, de spelling werd beperkt aangepast)

EERSTE HOOFDSTUK: Van de begrotingen en de rekeningen der besturen van parochiale- en hulpkerken

Afdeling I. Van de begroting van het kerkbestuur

Art. 1. De begroting van het kerkbestuur wordt, vóór den 15ⁿ augustus, in vierdubbel afschrift, overgemaakt aan den gemeenteraad, die er over zal beraadslagen vooraleer de begroting der gemeente te stemmen.

Art. 2. De colleges der burgemeesters en schepenen der gemeenten geplaatst onder de ambtsbevoegdheid van den arrondissementscommissaris maken aan dezen ambtenaar de begrotingen der kerkbesturen over, vergezeld van de bewijsstukken en van het advies des gemeenteraads, ten laatste, ten zelfden tijde als de gemeentebegrotingen.

De arrondissementscommissaris zendt het alles, met zijn aanmerkingen, indien daartoe aanleiding bestaat, aan den gouverneur over, vóór den 20ⁿ oktober.

Voor de andere gemeenten, maken de colleges, vóór dit laatste tijdstip, de begrotingen en de bewijsstukken, met het advies des gemeenteraads, rechtstreeks aan den gouverneur over.

Art. 3. De gouverneur zendt de begrotingen der kerkbesturen, met al de stukken tot staving, aan het opperhoofd des bisdoms, vóór den 5ⁿ november.

De bisschop sluit definitievelijk de uitgaven betreffende het vieren van den eredienst, en keurt de begroting goed, die aan den gouverneur terugzendt vóór den 25ⁿ november.

De begroting wordt vervolgens onderworpen aan de goedkeuring der bestendige afvaardiging, die de artikelen der uitgaven rakende het vieren van den eredienst niet mag wijzigen; de afvaardiging statueert voor den 15ⁿ december.

Drie der dubbels, vermeldende de beslissing der bestendige afvaardiging, worden onmiddellijk teruggezonden, het ene aan den bisschop en de twee andere aan de wederkeriglijk belanghebbende gemeente- en kerkbesturen. Het vierde dubbel wordt bewaard in de archieven der provincie.

Art. 4. In geval van reclamatie, 't zij van wege den bisschop of van den gouverneur, 't zij van wege de belanghebbende besturen, wordt er bij koninklijk besluit beslist.

Het verhaal moet gevormd worden binnen de dertig dagen van de dagtekening der terugzending der dubbels. Niettegenstaande, wordt de begroting als goedgekeurd beschouwd wat de niet betwiste artikelen betreft.

Afdeling II. Van de rekeningen.

Art. 5. De schatbewaarder is verplicht zijn jaarlijkse rekening aan den raad aan te bieden, in een verplichtbare zitting, die zal gehouden worden op den eersten zondag van de maand maart.

Art. 6. De rekening van het kerkbestuur wordt vóór den 10ⁿ april, door de bestuurraad, in vierdubbel afschrift, met al de bewijsstukken, door den bestuurraad overgemaakt aan het gemeentebestuur, dat er in zijne naaste zitting over beraadslaagt.

Art. 7. De colleges der burgemeesters en schepenen der gemeenten geplaatst onder het toezicht der arrondissementscommissarissen, zenden, vóór den 1ⁿ mei, aan dezen ambtenaar de rekeningen der kerkfabrieken met de stukken tot staving en het advies van den gemeenteraad.

De arrondissementscommissarissen zenden het alles over aan den gouverneur vóór den 15ⁿ mei, met hunne aanmerkingen indien daartoe aanleiding bestaat.

Voor de andere gemeenten, zenden de colleges rechtstreeks aan den gouverneur, voor dit laatste

tijdstip, de rekeningen en de bewijsstukken met het advies van den gemeenteraad over.

Art. 8. De gouverneur zendt onmiddellijk gezegde rekening, met al de stukken tot staving, aan het opperhoofd van het bisdom, dat definitievelijk de uitgaven sluit binnen de palen der begroting gedaan voor het vieren van den eredienst; hij keurt het overige van de rekening goed en zendt het alles terug naar den gouverneur vóór den 10ⁿ juni.

De rekening wordt vervolgens onderworpen aan de goedkeuring der bestendige afvaardiging, die een beslissing neemt voor den 1ⁿ juli.

Drie der dubbels, vermeldende de beslissing der afvaardiging, worden onmiddellijk teruggezonden, het een aan den bisschop en de twee andere aan de wederkeriglijk belanghebbende besturen.

Het vierde dubbel wordt bewaard in de archieven der provincie.

Art. 9. In geval van reclamatie, 't zij van wege den bisschop of van den gouverneur, 't zij van wege de belanghebbende besturen of van den schatbewaarder, wordt er bij koninklijk gemotiveerd besluit gestatueerd.

Het verhaal moet gevormd worden binnen de dertig dagen der dagtekening van de terugzending der dubbels.

Art. 10. De schatbewaarder is verplicht, om als waarborg van zijn beheer te dienen, een borg te stellen waarvan het beloop en den aard geregeld zullen worden door den kerkbestuurraad op de grondslagen en volgens de wijze bepaald bij de artikelen 115 tot 120 der gemeentewet van 30 maart 1836.

De schatbewaarder wordt als openbare rekenplichtige beschouwd voor al de akten of feiten betrekking hebbende tot zijn financieel beheer.

Art. 11. Telken male dat er een nieuwe schatbewaarder is, wordt hem door zijn voorganger of door deszelfs vertegenwoordigers, een rekening gedaan van de bewerkstelligde ontvangsten en uitgaven, in tegenwoordigheid der leden van den raad, die zich ten dezen einde verenigt, binnen de maand der vervanging. In deze zelfde zitting, overhandigt men aan den nieuwen schatbewaarder het dubbel der begroting van het lopende dienstjaar, een kopij van den tarief van het bisdom, een staat van de uitstaande gelden of van de te innen ontvangsten, de tabel der niet gekweten lasten en leveringen, alsmede al de rekenboeken. Akte van deze overlegging van rekeningen en van deze uitstaande gelden wordt gehouden op het register der beraadslagingen. Kennis daarvan wordt gegeven aan den gemeenteraad, aan den bisschop en aan de bestendige afvaardiging.

Art. 12. Bij gebreke, van wege den schatbewaarder of zijne vertegenwoordigers, de rekening op het bepaalde tijdstip aan te bieden, of in geval van betwisting, wordt de rekening door de bestendige afvaardiging gesloten.

De beslissing der bestendige afvaardiging wordt den belanghebbenden bekend gemaakt, die hun verhaal bij den Koning kunnen nemen binnen de dertig dagen der bekendmaking.

De inning van alle voor saldo verschuldigde som wordt vervolgd bij middel van dwangbevel,

afgeleverd door den nieuwen schatbewaarder, geïseerd door den voorzitter van den raad en voorzien van de volmacht der bestendige afvaardiging.

Afdeling III. Bepalingen te gelijk betrekking hebbende tot de begrotingen en tot de rekeningen

Art. 13. De begrotingen en de rekeningen der kerkbesturen worden opgemaakt overeenkomstig met de modellen, die de regering vaststelt, na het advies van den bisschop te hebben genomen.

Art. 14. Indien het grondgebied der parochie- of van de hulpkerk verscheidene gemeenten of verscheidene delen van gemeenten bevat, wordt een dubbel der begroting en der rekening, op de tijdstippen bij de artikelen 1 en 6 bepaald, medegedeeld aan elke belanghebbende gemeente en beraadslagen de gemeenteraden daarover respectievelijk.

De stukken der briefwisseling worden overgemaakt door tussenkomst van het gemeentebestuur, waar de zetel der kerk gevestigd is.

Art. 15. Indien de begroting of de rekening niet overhandigd is op de bij de artikelen 1 en 6 bepaalde tijdstippen, of indien het kerkbestuur weigert de bewijsstukken of uitleggingen te geven, welke door de bestendige afvaardiging worden gevraagd, zendt de gouverneur het bij aanbevolen brief een uitnodiging en verwittigt den bisschop daarvan.

Het kerkbestuur dat, binnen de tien dagen van de ontvangst van den brief, zijn begroting of zijn rekening niet overhandigd heeft, of dat binnen denzelfden termijn de stukken of uitleggingen niet heeft geleverd, of wiens begroting of rekening door de afvaardiging ongoedgekeurd teruggezonden wordt, kan voortaan geen hulp gelden meer bekomen noch van de gemeente, noch van de provincie, noch van den Staat.

De gouverneur bestatigt het verval door een besluit, dat bekend gemaakt wordt aan den bisschop, aan het kerkbestuur en aan de belanghebbende besturen.

Het kerkbestuur of den bisschop kan binnen den tijd van tien dagen na de aanzegging er van, in beroep gaan bij den Koning tegen dit besluit. Indien het niet vernietigd wordt binnen de dertig dagen, die op het beroep volgen, wordt het besluit van den gouverneur onwederroepelijk.

HOOFDSTUK II. Van de begroting en van de rekeningen der besturen van de hoofdkerken.

Art. 16 en 17: hier niet overgenomen.

HOOFDSTUK III. Van de rekenschap van het tijdelijke der protestantse, anglicaanse en Israëlitische erediensten.

Art. 18. De bepalingen van het Iste hoofdstuk betrekkelijk de begrotingen en de rekeningen zijn insgelijks toepasselijk op de besturen der protestantse, anglicaanse en Israëlitische Kerken, in wat betreft de betrekkingen van deze besturen met de burgerlijke overheid.

122 – Adviezen en richtlijnen

Art. 19. Deze Kerken worden, voor het beheer hunner tijdelijke belangen en voor hunne betrekkingen met de burgerlijke overheid, vertegenwoordigd en ingericht op de wijze die door de regering zal bepaald worden.

Deze inrichting zal bevatten:

- 1° De samenstelling van het personeel;
- 2° Het grondgebied;
- 3° Het beheer der goederen.

Art. 20. Al de bepalingen, welke niet in strijd zijn met de tegenwoordige wet, worden behouden.
Gegeven te Brussel, den 4ⁿ maart 1870.

Koninklijk besluit van 23 februari 1871 houdende inrichting van het beheer van het tijdelijke der protestantse en Israëlitische kerken (B.S., 27.02.1871).

(Uit: Verzameling der wetten, 1871, p. 243, de spelling werd beperkt aangepast)

Gezien de artikelen 18 en 19 der wet van 4 maart 1870;

Art. 1. Er is een besterraad voor het beheer der tijdelijke intresten van den eredienst:

- 1° Bij de protestantse kerken van Brussel, - Antwerpen, - Gent, - Sint-Maria-Horebeke, - Dour, - Pâturages, - Labouverie, - Doornik, - Luik, - Seraing, - Verviers;
- 2° Bij de Israëlitische synagogen te Brussel, - Antwerpen, - Gent, - Luik, - Aarlen.

Art. 2. De besterraad bij elk dezer in het voorgaande artikel gemelde kerken is voorlopig samengesteld uit de leden der consistoriën of bestieringen thans bij de gezegde kerken bestaande.

Art. 3. Er zal later gestatuëerd worden op de hernieuwing van gezegde raden, indien daartoe aanleiding bestaat, alsook op de wijze en het tijdstip hunner hernieuwing.

Art. 4. De begrotingen en de rekeningen der bovengemelde bestieraden zijn onderworpen aan de goedkeuring der bestendige afvaardiging binnen de termijnen en in de vormen voorzien bij de wet van 4 maart 1870.

Zij worden definitievelijk vastgesteld, in wat betreft de uitgaven betreffende den eredienst, en goedgekeurd:

Voor de protestantse eredienst, door de synode ingesteld te Brussel, welk ten dezen einde een of verscheidene zijner leden zal kunnen afvaardigen;

Voor de israëlitische eredienst, door het centraal consistorie, welk van dezelfde bevoegdheid zal kunnen gebruik maken.

Onze Minister van justitie is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.

Gegeven te Brussel, den 23ⁿ februari 1871.

Koninklijk Besluit van 7 februari 1876 houdende inrichting der bestuurraden bij de protestantse kerken (B.S., 15.02.1876). De Nederlandse tekst is een officiële vertaling verschenen in de Verzameling der wetten en koninklijke besluiten, 1876, p. 107, de spelling werd beperkt aangepast)

Gezien de artikelen 18 en 19 der wet van 4 maart 1870;

Gezien Ons besluit van 23 februari 1871, dat bestuurraden instelt voor het beheer der tijdelijke intresten van den eredienst bij de protestantse kerken van Brussel, Antwerpen, Gent, Sint-Maria-Horebeke, Dour, Pâturages, La Bouverie, Doornik, Luik, Seraing en Verviers;

Gezien het advies der synode der Vereniging der protestantse kerken van België, van 30 november 1875;

Op de voordracht van Onzen Minister van justitie,
Wij hebben besloten en besluiten:

Art. 1. De bestuurraden bij de protestantse kerken zullen samengesteld zijn:

1° uit de predikanten, die er van rechtswege deel van zullen maken;

2° uit acht kiesbare leden, voor de kerken hebbende drie predikanten; uit zes kiesbare leden, voor de kerken hebbende twee predikanten, en uit vier voor de andere kerken.

Art. 2. De kiesbare leden zullen gekozen worden door de vergadering der leden ingeschreven in het boek der parochie, hebbende den volle ouderdom van 21 jaren en tellende een verblijf van ten minste één jaar in de circumscripctie.

De leden, een residentie van meer dan twee jaren tellende zullen alleen kiesbaar zijn. Indien de kerk in verscheidene wijken verdeeld is, zal de synode bepalen het getal der leden welke iedere wijk in den raad zullen vertegenwoordigen.

Art. 3. Er zal, in de tien eerste dagen der maand mei 1876, overgegaan worden tot de algemene kiezing der kiesbare leden van den raad. De raad zal alle drie jaren, op hetzelfde tijdstip, bij helfte vernieuwd worden. De aftredende leden zullen, voor de eerste maal, bij loting aangewezen worden; zij kunnen herkozen worden.

Art. 4. De lijst der kiesbare leden zal, twee maanden vóór de kiezingen, aan den ingang van den tempel aangeplakt worden.

Art. 5. Alle reclamatiën betreffende de vorming van de lijst moeten den raad toegezonden worden binnen den tijd van vijftien dagen te rekenen van den dag van de afkondiging der lijst. Er zal, ten laatste binnen de vijftien dagen volgende op den afloop van dien termijn, een beslissing genomen worden.

De beslissing van den raad zal, binnen de drie dagen, door de zorg van den voorzitter, den reclamant bij aanbevolen brief bekend gemaakt worden.

Art. 6. De reclamant kan in beroep gaan tegen de beslissing van den raad. Het beroep zal binnen de acht dagen, te rekenen van de aanzegging, gedaan worden. Er zal door de synode in hoogste gebied beslist worden en, wanneer de synode niet vergaderd zal wezen, door het synodaal bestuur, samengesteld uit den voorzitter, den ondervoorzitter en den secretaris der synode. De beslissing zal, door de zorg van den voorzitter, den reclamant bij aanbevolen brief, vóór de kiezingen, ter kennis gebracht worden.

Art. 7. De vergadering der kiezers zal bijeengeroepen worden door drie aflezingen in de kerk gedaan, van acht tot acht dagen, in den bijzondersten dienst des morgens. Er zal in het proces-verbaal der kiezing van de vervulling dezer formaliteit melding gemaakt worden. De kiezing zal bij geheime stemming en bij meerderheid van stemmen plaats hebben. In geval van gelijkheid van stemmen, zal er tot eene ballotering overgegaan worden. Indien de tweede stemming denzelfden uitslag geeft zal het lot den kandidaat aanwijzen die verkozen moet worden.

Art. 8. Indien één der kiesbare leden, in den loop van zijn mandaat, ophoudt deel van den raad te maken, zal er door de overblijvende leden in zijne vervanging voorzien worden. De gekozen kandidaat voltrekt den termijn van het lid welk hij vervangt.

Art. 9. De raad benoemt bij stembriefjes, onder hare leden en voor den duur van hun mandaat, een voorzitter, een secretaris en een schatbewaarder. Indien er gelijkheid van stemmen is in de gevallen voorzien bij het voorgaande artikel, zal de stem van den voorzitter beslissend zijn. De secretaris en de schatbewaarder mogen buiten den raad gekozen worden; hunne functiën kunnen door denzelfden persoon waargenomen worden.

Art. 10. De raad zal niet mogen beraadslagen indien niet meer dan de helft der leden op de vergadering aanwezig is. De besluiten zullen bij meerderheid van stemmen der aanwezige leden genomen worden. De raad zal een reglement van inwendige orde vaststellen, dat aan de goedkeuring van den Minister van justitie zal onderworpen worden.

Art. 11. De ambtstoekenningen door het I^e hoofdstuk der wet van 4 maart 1870 aan de hoofden der bisdommen voor den catholieken eredienst toegeschreven, zullen voor de protestantse eredienst, door de synode waargenomen worden.

Art. 12. De goederen der gemeenschap zullen door den raad beheerd worden onder den vorm gebruikelijk voor de goederen der gemeenten. De beraadslagingen onderworpen aan de goedkeuring der bestendige afvaardiging of der regering zullen ten advieze der synode medegeedeeld worden.

Onze Minister van justitie is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit. Gegeven te Laken, den 7den februari 1876.

